

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

BEDEN TERBİYESİ VE SPOR DERGİSİNDE BİYOPOLİTİKA VE NÜFUS POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SAADET BİRGÜL GÖKKAYA

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Mehmet BİÇİCİ

GAZİANTEP
HAZİRAN 2023

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

Tez Adı :Beden Terbiyesi ve Spor Dergisinde Biyopolitika Ve Nüfus Politikaları
Adı Soyadı : Saadet Birgül GÖKKAYA
Tez Savunma Tarihi :19.06.2023
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof.Dr.Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr.Abdurrahman UZUNASLAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet BİÇİCİ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

(Unvanı, Adı ve SOYADI)	İmzası
Doç.Dr.Mustafa DOĞANOĞLU(Jüri Başkanı)	_____
Doç.Dr.Mehmet BİÇİCİ	_____
Dr.Öğr.Üyesi.Abdullah BAYINDIR	_____

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza :

Adı ve Soyadı : Saadet Birgöl Gökaya

Öğrenci Numarası: 210000288005

Tezin Savunma Tarihi: 19.06.2023

ÖZET

BEDEN TERBİYESİ VE SPOR DERGİSİNDE BİYOPOLİTİKA VE NÜFUS POLİTİKALARI

GÖKKAYA, Saadet .Birgül
Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ABD
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet BİÇİÇİ
Haziran 2023, 87 sayfa

Nüfus devletlerin en önemli beşeri sermayesidir. Nüfustaki kesin dalgalanmalar devletlerin ekonomik, siyasi ve askerî açıdan sarsılmasına neden olur. İki dünya savaşı arasındaki dönemde Avrupa’da nüfusu nicelik ve nitelik arttırma yolunda birçok çalışma yapılmıştır. Devlet eliyle nüfusun şekillendirilmesi olarak tanımlanabilecek “Biyopolitika” bu dönemde kendine geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Biyopolitika nüfusun hangi yönde arttırılmasına dayalı Öjenik uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Pozitif ve negatif öjenik uygulamalar devletlerin siyasi, ekonomik ve askerî beklentilerine göre tercih edilmiştir. I.Dünya savaşı ve arkasından yaşanan Millî Mücadele Türkiye’de önemli bir nüfus kaybını da beraberinde getirmiştir. İlk anda nüfusun nicelik olarak arttırılması yönünde çalışmaların ağırlık verilmiş ancak dünyada yaşanan siyasi gelişmeler Türkiye’de de nicelik ve beraberinde nitelikli nüfusun arttırılması yönünde tedbirler alınmasına neden olmuştur. Bu yönde çıkarılan “Beden Terbiyesi ve Spor” yasası nitelikli nüfus vurgusunun en barız yapıldığı alan olmuştur. Nüfusun arttırılması için ihtiyaç duyulan kadın bedeni hem yasa hem de yasaya bağlı olarak yayınlanmaya başlayan “Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi” üzerinden şekillendirilmeye başlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Kadın, Spor, Beden Terbiyesi, Öjenik, Biyopolitika

ABSTRACT**BIOPOLICY AND POPULATION POLICIES IN THE MAGAZINE
ON BODY AND SPORTS**

GÖKKAYA, Saadet Birgül
Master Thesis,
History of the Republic of Türkiye,
Thesis Advisor: Assoc. Prof. Mehmet BİÇİÇİ
June 2023, 87 page

Population is the most important human capital of states. Definite fluctuations in population cause states to be shaken economically, politically and militarily. During the period between the two world wars, many studies were carried out to increase the quantity and quality of the population in Europe. “Biopolitics”, which can be defined as the shaping of the population by the state, found a wide application area in this period. Biopolitics has brought with it eugenic practices based on which way the population will be increased. Positive and negative eugenic practices were preferred according to the political, economic and military expectations of the states. The First World War and the National Struggle after it brought along a significant population loss in Turkey. At first, efforts were made to increase the population in quantity, but the political developments in the world caused measures to be taken to increase the quantity and the qualified population in Turkey. The "Physical Training and Sports" law enacted in this direction has been the area where the emphasis on qualified population is most evident. The female body needed to increase the population began to be shaped through the "Body Training and Sports Journal", which started to be published in accordance with both the law and the law.

Keywords: Women, Sports, Fitness, Eugenics, Biopolitics

ÖNSÖZ

Nüfus bir devletin sahip olduğu ekonomik, siyasi ve askeri gücü temsil eder. Ancak nüfusun nitelikli olması bu gücün etkisini belirler. Nüfusun sayısal artışı önemli bir gösterge iken zaman içinde sayısal artışın önemli olduğu anlayış yerini nitelikli nüfus artışının daha önemli olduğu anlayışına yerini bırakmıştır. Biyopolitika kavramı bu noktada devletin istediği nüfusu elde etmek için bireyin özel yaşamına bilinçli müdahale olarak karşılık gelmektedir. Bu müdahale ister gönüllü ister zorunlu olarak kadının biyopolitikanın önemi bir aktörü haline gelmesine neden olmuştur.

Kadın zaman içinde giyimi, görünüşü, yaşamı ile sürekli bir müdahaleye maruz kalmıştır. Kadın bedeninin biyopolitikalarla kontrol altına alınması, kadınların özerkliğini ve kişisel özgürlüklerini sınırlamaları da beraberinde getirmiştir. İstendik nüfus oluşturma aşamasında da beden terbiyesi ve spor kullanılarak kadın bedeni şekillendirilmesi bu uygulamaya örnek tir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde biyopolitika kavramının tanımlanması ve farklı bakış açıları üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm ise Türkiye’de biyopolitika ve kadına bakış üzerinde durulmuştur. Son bölüm ise zorunlu beden eğitimi uygulamaları, kadın, nüfus ve spor ilişkisi Beden Terbiyesi ve Spor dergisi üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmam boyunca sosyolojik ve felsefi konuda bana yol gösteren Doç.Dr. Mustafa Doğanoğlu’na teşekkür ederim. Yüksek lisansım sürecinde bilgisi, desteğini ve sabrını esirgemeyen, cesaretlendiren hocam Sayın Doç.Dr.Mehmet Biçici’ye sonsuz teşekkür ederim. Her konuda yanımda olan,desteğini her an hissettiren eşime sonsuz teşekkürler..

Saadet Birgül GÖKKAYA

HAZİRAN-2023

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 8 -----	46
Resim 2, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 12 -----	48
Resim 3, Türk Spor Kurumu , Sayı 18 -----	49
Resim 4, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 7 -----	50
Resim 5, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 29 -----	63
Resim 6, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 13 -----	64
Resim 7, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 16 -----	66
Resim 8, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 37 -----	67

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e: Adı geçen eser

C: Cilt

Çev: Çeviren

Ed: Editör

s: sayfa

ss: Sayfalar

S: Sayı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TİCİ: Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı

Yay: Yayın

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
RESİMLER DİZİNİ	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	v

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEM.....	1
B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
C. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	1
D.KONUyla İLGİLİ ULUSAL VE ULUSLARARASI TEZLER/ÇALIŞMALAR.....	1

I.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: NÜFUS VE BİYOPOLİTİKA

1.1 Nüfus.....	7
1.2 Biyopolitika	7
1.3. Biyopolitikaya Farklı Bakış Açıları	8
1.4. Biyopolitikanın Uygulama Şekli: Öjenizm /İrk İslahı	13
1.5 Pozitif ve Negatif Öjenik	14
1.6 Biyopolitika Çerçevesinde Öjenizmin Dünyada Uygulama Örnekleri.....	15

II.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BİYOPOLİTİKA VE KADIN

2.1 Türkiye’de Biyopolitika.....	22
2.2 Türkiye’de Öjeni/Öjenik Tartışmaları	23
2.3 Türkiye’de Biyopolitik Çalışmalar	26
2.4 Türkiye Büyük Millet Meclisinde Nüfusu Arttırma Yönündeki Çalışmalar	27
2.5 Beden Terbiyesi Kanunu ve Beden Terbiyesi Spor Dergisi	36

III. BÖLÜM

ÖJENİ/İRK İSLAHINDA KADININ YERİ

3.1 Beden Terbiyesi ve Kadın.....	54
3.2 Sporun Cinsiyeti	59
SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA.....	72

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Önem

Bu araştırmanın konusunu 1939-1944 yılları arasında çıkan *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisindeki kadın bedenini şekillendirmeye yönelik yazıların incelenmesidir.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

I.Dünya savaşının ardından başlayıp iki savaş arası dönemde de devam eden nüfusu arttırma yönünde bir politika izlenmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’de gerek siyasi gerek askeri, gerek ekonomik nedenlere bağlı olarak nüfus politikası izlenmiştir. Araştırmada nüfusu artırmanın odağında yer alan kadının devlet eliyle, gerek çıkarılan kanunlar gerek basın aracılığıyla belli ölçülere, kalıplara sokularak şekillendirilmeye çalışıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

C. Araştırmanın Yöntemi

1938-1945 yılları arasında *Beden Terbiyesi ve Umum Müdürlüğü* tarafından çıkarılan *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinin mevcut tüm sayıları incelenmiştir. Ayrıca TBMM zabıt ceridelerinden nüfus, kadın, çocuk, sağlık konularında çıkarılan yasalar belirlenmiştir.

Biyopolitika ve öjeni kavramlarının kökeni uygulama alanları açıklanmıştır. Türkiye’de kadına yönelik biyopolitik ve öjenik uygulamalar belirtilen dergi üzerinden açıklanmıştır.

D. Konu ile İlgili Ulusal ve Uluslararası Tezler/Çalışmalar

Biyopolitika kavramını sistematize eden Michael Foucault, *Cinselliğin Tarihi, Toplumunu Savunmak Gerekir, Biyopolitikanın Doğuşu* eserleri , Thomas Lemke’nin *Biyopolitika*, Utku Özmakas’ın *Biyopolitika: İktidar ve Direniş*, Foucault, Agamben, Hardt-Negri eserinden , Mutlu Türkmen’in *Beden Terbiyesi: Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri* isimli eseri, Yiğit Akın’ın *Gülbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor*, eserlerinden yararlanılmıştır. Bu konuda yapılan Ali Emrah

Tokatlıoğlu'nun hazırladığı *Biyopolitika Kavramı Çerçevesinde 1938 Beden Terbiyesi Kanunu* isimli doktora tezi, Nilüfer Öztürk tarafından hazırlanan *Bir Beden Sosyolojisi Problemi Olarak Namus Kavramı ve Kadın Bedeni* isimli yüksek lisans tezi , Özlem Aydoğmuş Ördem,'in *Kadın Bedeni ve Biyo-İktidar/Biyo-Politika Söylem Düzeni* isimli çalışması ve benzeri çalışmalardan yararlanılmıştır.

Nüfus bir devletin sahip olduğu demografik güçtür. Geçmişten günümüze devletler sahip olduğu nüfus miktarı ile hakimiyet alanları arasında bağ kurmuştur. Ancak zamanla sadece “nüfusun sayısal olarak çok olması yeterli midir?” sorusu sorulmaya başlanmış ve işlevsel, istendik bireylerden oluşan bir nüfus idealize edilmiştir. İşlevsel, niteliksel bir nüfus isteği, devletin bireyi ve dolaylı olarak toplumu kontrol etmesi gerektiği fikrini doğurmuştur.

Fransız ihtilali ile başlayan ulus devletlerin kurulma sürecinde nüfus önemli bir olgu haline gelmiştir. Ulus devletlerin sınırlarını korumaları ya da genişletebilmeleri için nüfusa olan ihtiyacı artmıştır. Savaş kazanmanın yolu olarak dahi nüfusun çokluğu önemli unsur olarak algılanmaya başlanmıştır. Öyle ki birinci dünya savaşı öncesi:

“Almanlara karşı nasıl başarılı oluruz?” sorusuna Fransa'nın eski bakanlarından Landry'nin verdiği cevap; 1871'de Almanların miktarına yakın olan Fransa'nın nüfusu o zamandan beri Almanlara paralel olarak artsaydı 1914 senesinde savaş başladığı zaman askeri vaziyetimiz başka olur, savaş çıkmazdı”

şeklindeki düşünce nüfus artışının ne kadar önemli görüldüğünün göstergelerindedir.¹

Devletin kendine bağlı sağlıklı nüfus oluşturma çabası biyopolitika kavramının doğmasına, hızlı uygulama alanına girmesine neden olmuştur. Biyopolitika gelişen tıp bilgisinin toplum üzerinde uygulama alanı bulmasına yol açmıştır. Biyopolitikanın somut uygulamaya dönüşmesi ise “Öjenik” kavramının doğmasına, ulus devletlerin oluşturulmasında önemli bir rol oynamaya başlamasına

¹ OKTAY ,Elif Yüksel , Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*,S 4, Yalova 2014,s 34

neden olmuştur. Devletler; öjenik politikalarını planlarken, kendilerine göre nüfuslarını bozan unsurları belirleyip bunların oluşumunu engelleme, eleme yönünde çalışmalar başlatmıştır. ABD’de siyahlara karşı, Almanya’da engelli ve Yahudilere karşı yürütülen politikalar, beden terbiyesi ve sporun yaygınlaştırılması, istedik evliliklerin arttırılması bu yöndeki uygulamalar arasında sayılabilir.

I.Dünya savaşı sonucunda Avrupa’da 10 milyon kişinin öldüğü, 20 milyon kişinin sakat kaldığı, Fransa’nın 20-32 yaş grubu arasındaki nüfusunun yarısını yitirdiği bilinmektedir.² Savaş genç erkek nüfusun azalmasına ve buna bağlı olarak, toplumun yaş cinsiyet dengesinin bozulmasına neden olmuştur.

I.Dünya savaşının bitimi Avrupa’da kısa da olsa bir barış dönemi getirmiştir. Ancak Osmanlı Devleti ve genç Türkiye için savaşlar serisi Balkan Savaşlarıyla başlayıp Millî Mücadele ile son bulmuştur. Osmanlı Devletinden yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’ne kalan birçok soruna ek olarak kalkınmayı sağlayacak olan, üretimi sürdürmesi ve en önemlisi yeni kurulan devleti her anlamda atağa kaldıracak nüfus on üç milyondur. Cepheden dönenlerin ise sağlıklı olduğunu söylemek güçtür. Var olan on üç milyon nüfusun 259 bininin sakat, 1 milyonun veremli, 250 bininin frengili, 250 bininin ise trohomalı olduğu kaydedilmektedir.³ Gençlerin cepheden dönmemesi yaş ve cinsiyet dağılımının bozulmasına neden olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında devralınan bu tablo kalkınmayı gerçekleştirme ve başlayan ulus-millet söylemlerini yerine getirmek için yeterli değildir.

² SANDER, Oral, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e*, İmge Kitapevi, Ankara 2000, s 351

³ RASİMOĞLU, Ceren Gülser İlikan, İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Nüfus ve Halk Sağlığı Tartışmalarının Değerlendirilmesi, *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, C 4, S3 , Mersin 2014, s 17

Nüfus iki savaş arası dönemde sadece genç Cumhuriyetin değil hemen hemen tüm dünyanın üzerinde durduğu bir konu haline gelmiştir. Büyük kayıpların ardından nüfusun sayısal olarak attırmaya yönelik politikalar izlenmiştir. Avrupa ülkelerinde çok çocuklu ailelerin desteklenmesi, genç evliliklerin teşvik edilmesi, devletin çok çocuklu ailelere maddi destek sağlaması gibi uygulamalar görülmüştür. İtalya’da devlet kurumlarında çalışan ve en az yedi çocuk sahibi olan ailelere vergi muafiyeti verilmesi, devlet kurumlarında çalışmayanlar için bu muafiyetten yararlanmak için on çocuk sahibi olunması uygulamaya örnek verilebilir.⁴ İngiltere’de gelişen: “İngiliz erkekleri evlenince en az üç çocuk ister, biri kendisi, biri karısı, biri de vatani için” düşünce şekli 19. yüzyılın başında İngiltere nüfusunun 9,2 milyondan, yüzyılın sonunda 36,1 milyona çıkmasına, aynı dönemde Almanya’nın nüfusunun da 24 milyondan, 64 milyona yükselmesinde etkili olduğu söylenebilir.⁵

Nüfusu arttırma politikaları, beraberinde nüfusun devlet kontrolünde ve istendik yönde şekillendirilmesi gerektiği düşüncesi “Biyopolitika” kavramının doğmasına neden olmuştur. Genel olarak biyopolitika kavramını istendik ekonomik, siyasi kalkınmayı gerçekleştirmek için toplumun istendik bireylerden oluşturmak, bunu gerçekleştirmek adına devletin doğrudan bireyi ilgilendiren sağlıklı yaşam, evlilik ,çocuk sayısı gibi konulara müdahale etmesi olarak tanımlanabilir.

Türkiye’de ilk etapta var olan nüfusun nicelik olarak çoğaltılması ve halk sağlığını korumaya yönelik çalışmalar başlatılmıştır. 1925-1937 yılları arasında Dr. Refik Saydam tarafından uygulanan program devletin var olan sağlık teşkilatının iyileştirilmesi, doğum ve çocuk bakımevlerinin açılması, verem savaş sanatoryum

⁴ RASİMOĞLU, *a.g.e*, s 20

⁵ SEMİZ ,Yaşar, 1923–1950 Döneminde Türkiye’de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve MeCburî Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi), *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 27 Konya 2010,s 425

sayılarının arttırılması, sıtma, frengi, trahoma ile mücadele gibi konuları içermektedir.⁶

Nicelik olarak nüfusun çoğaltılmasından yana çalışmalar ağırlık kazanmakla beraber öjenik fikri de Türkiye’de kabul gören ve tartışılan fikirler arasında yerini almıştır. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde tanışılan öjenik fikri, bu dönemde uygulama alanı bulamamıştır. Ancak Besim Akalın, Mazhar Osman, Kerim Gökay gibi Cumhuriyet döneminin aydın ve doktorları tarafından alkoliklerin, delilerin kısırlaştırılması, sağır, dilsiz ve suçluların toplumda çoğalmasının engellenmesi gibi fikirler daha yüksek ses ile söylenmeye başlanmıştır.⁷

Biyopolitikanın merkezinde doğum ve ölüm oranının yönetimi yer alır. Bu da doğal olarak kadın bedeninin biyopolitikanın odağı haline gelmesine neden olmuştur.⁸ Üreme, sağlık politikaları ;kadın bedeni özel olmaktan çıkarmış, kadının hak ve özgürlüğünü kısıtlayan bir araç haline getirmiştir. Ancak mevcut kadın profili devletin sınırlarını çizdiği biyopolitik çerçeve için yeterli değildir. Sağlıklı nesli oluşturması beklenen kadının öncelikle kendi bedeninin sağlıklı olması gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise beden terbiyesinin kadınlar tarafından benimsenmesidir. Beden terbiyesi her an savaşa hazır bir ordunun oluşturulması, sağlıklı bireylerin doğmasını sağlayacak bir araç olarak devlet tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Beden terbiyesi faaliyetlerinin ve biyopolitikanın odağında yer alan kadın zorunlu ya da gönüllü olarak istenen sağlıklı neslin önemli bir aktörü halini almıştır. Kadına bilimin sınırları tarafından belirlenen bir anne rolü yüklemiştir. Beden terbiyesi kadın üzerinde biyopolitik amaçları gerçekleştirmenin yanı sıra modernliğin benimsendiğini göstermek için kullanılmıştır.

⁶ RASİMOĞLU, a.g.e, s 18

⁷ ÇELİK , Faika , KARAKUŞ ,NeCmiye, Degeneration Anxieties and EugeniC Contemplations in Modernizing Turkey during the Interwar Period, Yönetim ve Ekonomi , *Manisa Celal Bayar Üniversitesi ,İktisadi, İdari Bilimler Fakültesi Yay.*, C 29 ,S1, Manisa 2022, s 58

⁸ ÖRDEM, Özlem Aydoğmuş, Kadın Bedeni ve Biyo-İktidar/Biyo-Politika Söylem Düzeni, *Fe Dergi* , Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma Uygulama Merkezi Yay. C 12 , S 2 Ankara 2020, s 35

Cumhuriyet öncesinde kadınlar çıkarılan dergi ve gazeteler aracılığıyla sosyal ve siyasal alanda seslerini duyurmaya ya da bilgilendirmeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra da devam eden süreçte çıkarılan dergi ve gazetelerde modern kadını oluşturmaya yönelik aile, güzellik, sağlık, bebek bakımı gibi konular işlenmiştir.⁹Kadın bedenini belirlenen biyopolitik çerçeve içinde şekillendirilmesinde kullanılan beden terbiyesi ve sporu kadınlara benimsetmek için benzer yayınlar çıkarılmıştır. *Beden Terbiyesi ve Spor, Türk Spor Kurumu* dergileri buna örnek verilebilir.

1939-1944 yılları arasında Beden Terbiyesi ve Spor Kanunun çıkmasından sonra yayın hayatına başlayan *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisi ,kanunun belirlediği şekilde spor zorunluluğunun topluma benimsetmeyi hedeflemiştir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmada *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde yer alan kadınlara yönelik spor uygulamaları biyopolitika, nüfus ve öjenik çerçevesinde incelenmiştir. Birinci bölüm biyopolitika ve nüfus kavramlarının tanımlanması, farklı bakış açıları, öjenik ve öjenik uygulama örnekleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölüm Türkiye’de biyopolitika, öjenik uygulamalar ve yasal düzenlemeler değinilmiştir. Üçüncü bölümde Beden Terbiyesi ve Spor Kanunu ve buna bağlı çıkarılan *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisi üzerinden , kadın-spor ilişkisi üzerinde durulmuştur.

⁹ MUTLU ,Nermin , *Popüler Kadın Dergilerinde Kadın Temsili (Örnek Olay: Cosmopolitan Dergisi)* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 2009,s 61

I.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: NÜFUS VE BİYOPOLİTİKA

1.1Nüfus

Nüfus belirli bir bölgede, belirli bir zaman dilimi sürecinde yaşayan toplam insan sayısıdır. İnsan sayısının artma ve azalmasında en büyük etken doğum ve ölüm oranlarıdır.

Devlet kontrolünde olan ekonomik, sosyal ve siyasi politikaların sağlıklı işlemesi için bu politikaların önemli bir aktörü olan bireylerin kontrol altına alınması gerekir. Kişisel sağlık, verimlilik bireyi ilgilendiren bir durum olmaktan çıkarak devletin müdahil olduğu, birey bedeninin devlet tarafından doğrudan veya dolaylı araçlar kullanarak kontrol altına alınmasına neden olmuştur. Bu noktada standart bir toplum oluşturmak için biyopolitika önemli bir siyaset tekniği olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2 Biyopolitika

Toplumu istendik bireylerden oluşturma kaygıları “Biyopolitika” kavramını doğurmuştur. Biyopolitika; “Bir insan kümesinin karşılaştığı sağlık, hijyen doğum oranı, ırk, yaşam kalitesi gibi problemlerin iktidar tarafından çözülmek üzere rasyonalize edilmesi, nüfus düzeyinde hayatın yönetilmesi” olarak tanımlanmıştır.¹⁰

Nüfusun şekillendirilmesine yönelik biyopolitik söylemlere tarihin her döneminde rastlamak mümkündür. Platon’un *Devlet* isimli eserinde; devletin, nüfusu belli bir seviyede tutması gerektiği, yapılacak düğünlere devletin karar vermesi, üstün yetenekli bireylerin belirlenip daha çok çocuk yapmalarının sağlanması, sakat

¹⁰ AKIN, Yiğit , *Gülbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor* ,İletişim Yay. İstanbul 2014, s 87

ve zayıf doğan çocukların ise toplumdan ayıklanması gerektiği çalışmasında savunulan düşüncelerdendir.¹¹ Evlilik, gebelik, doğum, çocuk bakımı, kamu sağlığı, eğitim, doğum oranları, göç, ekonomi gibi kavramlar politika ve yönetimin odağıdır. Devlet için önemli olan şey nüfusun nitelik ve niceliğidir. Biyopolitikanın asıl amacı yaşayan varlıkların idaresidir.¹²

Platonun “*Yasalar*” isimli eseri de biyopolitik söylemleri barındırır. Platon’a göre toplum sürekli denetlenmeli ve bu denetleme işinde yer alan görevliler içinde en önemlisi nüfusun nitelik ve niceliğini denetleyen ve düzenleyenlerdir. Yasalara göre bekarlık suç kabul edilirken, on yıllık evliliği olan ancak devlete çocuk vermeyen çiftler boşanmalıdır. Erkekleri birlikte devlete yararlı çocuklar yapabilecekleri doğru kadınlar seçmeye ikna etmeleri gerekmektedir.¹³

1.3.Biyopolitikaya Farklı Bakış Açıları

Biyopolitika kavramı 1920’lerde Rudolf Kjellen tarafından sistematik hale getirilmiştir. Devleti, hayatın bir biçimi olarak toplumsal, sınıfsal mücadele ve grupların dillendirdiği düşünceye göre açıklamıştır. Bu düşünceden hareketle biyopolitika kavramını ise şöyle ifade etmiştir:

“Hayatın kendindeki bu gerilimden dolayı (...) söz konusu disiplini özel biyoloji biliminden sonraki biyopolitika olarak adlandırma eğilimi doğdu bende; (...) varoluş amaçları bakımından güçlü bir iş birliğine giden grupları tespit edebilirken, aynı zamanda da toplumsal gruplar arasındaki sivil savaşta ve varoluş ile büyümeye karşı hayatta kalma mücadelesinin amansızlığı apaçık bir biçimde gözler önüne serilir”¹⁴

Özelde bireyler olmasına rağmen biyopolitika genelde nüfusu temel alır. Yaşam için belirleyici özelliğe sahip kurallar ile toplumu denetler. İktidar belirlediği kurallar ile geliştirdiği teknolojiler sayesinde toplumsal beden üzerinde işler.

¹¹ PLATON , *Devlet*, Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman (Çev),Bordo-Siyah Yay. İstanbul 2018, s 132

¹² OJAKANGAS , Mika , Platon 'un Devlet İrkçılığı: Biyopolitikanın Tarihini Yeniden Okumak, *Biyopolitika*, C 1, Onur Kartal (Ed), Notabene Yay. Ankara 2016, s27-49

¹³ OJAKANGAS, a.g.e, s 38

¹⁴ LEMKE, Thomas, *Biyopolitika*, Utku Özmakas (Çev) , İletişim Yay. İstanbul 2014, s 18

Rudolf Kjellen'den sonra biyopolitika kavramı üzerinde Michael Foucault, Giorgio Agamben, Thomas Lemke gibi isimler de çalışmalar yapmıştır.

Kavramın farklı alanlar ile ilişkilendirilmesinde Michael Foucault'nun, çalışmaları etkili olmuş ve kendisinden sonra bu alanda yapılan çalışmalara da kaynak teşkil etmiştir. College de France'ta verdiği derslerde konuyu detaylandıran Michael Foucault'nun biyopolitika ile ilgili görüşleri tıp, sosyoloji, toplumsal cinsiyet, beden terbiyesi, eğitim, iktidar, ekonomi, denetim, soykırım, nüfus gibi alanlar ile iç içedir. Buna göre biyopolitikayı şöyle tanımlamıştır:

“Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır; bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: İşte bu da nüfusun biyopolitikasıdır.”¹⁵

Biyopolitik uygulamalar tıp bilgisini sadece bir bilim olarak değil, biyopolitik uygulamaların önemli bir uygulayıcısı haline getirmiştir. Foucault bu durumu şöyle açıklar:

“Toplumun bireyler üzerindeki denetimi, yalnızca bilinç veyahut ideoloji vasıtasıyla değil, aynı zamanda beden içerisinde ve bedenle birlikte gerçekleşir. Kapitalist toplum için her şeyden daha çok önemli olan biyopolitikaydı, biyolojik olandı, bedensel olandı, maddi olandı. Beden, biyopolitik bir gerçekliktir; tıp ise biyopolitik bir strateji.”¹⁶

Foucault; insan bedenini kuralların uygulandığı, iktidarın söz sahibi olduğu, politik güçlerin mücadele alanı olan yer olarak bakar.¹⁷ Bir nevi beden mevcut yönetimin izlerini taşır. Bu durumu ise şöyle açıklar:

“Siyasi iktidar, ideoloji üzerinden, kişilerin bilinci üzerinde etkide bulunmadan önce çok daha fiziksel olarak bedenleri üzerinde işler. Kişilere davranışlarının, tavırlarının, alışkanlıklarının, mekânsal dağılımlarının, yerleşme

¹⁵ FOUCAULT, Michael, *Cinselliğin Tarihi*, Hülya Uğur Tanrıöver (Çev), Ayrıntı Yay. İstanbul 2007, s 103-104

¹⁶ ÖZMAKAS, Utku, *Biyopolitika: İktidar ve Direniş*, FouCault, Agamben, Hardt-Negri, İletişim Yay. İstanbul 2019, s 120

¹⁷ ÖZMAKAS, a.g.e. s 48

kipliklerinin dayatılma tarzı; insanların bu fiziksel ve uzamsal dağılımı, bence, siyasi bir beden teknolojisine aittir”.¹⁸

Foucault, devletin nüfus üzerindeki denetimini bir yerde devlet ırkçılığına bağlar. Ancak, bu ırkçılık devletin başka ırklara uyguladığı bir ırkçılık olmayıp; kendi toplumunun ırkına, ırkın saflığına, sağlığına yönelik uygulamalardır.¹⁹

Foucault’ya göre; hapishaneler, fabrikalar, okullar, tımarhaneler ve kışlalar kullanılarak beden belirlenen ortak amaç için şekillendirilir. Bu yerlerde mevcut olan beden hem denetim altına alınır hem de potansiyel güç, iktidarın istediği şekilde biçimlendirilir. Bu şekillendirme bedenin, iktidar tarafından istenilen forma sokulmasının yanında yeniden üretilmesini de kapsar.

Foucault, biyopolitik uygulamalar ile iktidarın artık gücünün simgesi haline gelen öldürme gücünü kullanmak yerine, bedenin ince hesaplar ile istendik yönde şekillendirilmesiyle gücünü ortaya koyduğunu savunur.

Foucault biyopolitika kavramı ile devlet güvenliği arasında ilişki olduğunu şöyle ifade eder:

“Ölüm oranını değiştirmek ya da düşürmek gerekir; hayat uzunluğunu arttırmak gerekir, doğum oranını arttırmak gerekir. Hepsinden de önemlisi, düzenleyici mekanizmalar, bir denge kurmalı, bir ortalama tutturmalı, bir tür homeostaz kurmalı ve raslantısal alanının yanı sıra söz konusu genel nüfus içerisindeki varyasyonları idare etmelidir. Kısacası, güvenlik mekanizmaları, hayat durumunu en uygun hale getirmek için canlı varlıkların nüfusuna içkin olan rastgele ögenin etrafında kurulmalıdır.”²⁰

Foucault nüfus kavramını açıklarken sadece kalabalık insan gruplarını kast etmez;

“Nüfus, biyolojik süreçlerin ve yasaların nüfuz ettiği, emrettiği, yönettiği canlı varlıklar demektir. Bir nüfusun doğum oranı, ölüm oranı vardır, bir nüfusun yaş eğrisi, yaş piramidi, hastalanma hali, sağlık durumu vardır, bir nüfus yok olabilir veya tersine, gelişebilir.

¹⁸ ÖZMAKAS, *a.g.e*, s58

¹⁹ FOUCAULT, *Cinselliğin Tarihi*, s 90

²⁰ FOUCAULT, Michael, *Toplumu Savunmak Gerekir*, Şehsuvar Aktaş (Çev), Yapı Kredi Yay. İstanbul 2001, s 252

Hükümrânın gücünden ziyade yönetimin aracı ve amacı olarak belirir: İhtiyaç ve özlemlerin öznesi, ama aynı zamanda da yönetimin ellerindeki bir nesne” olarak tarif eder.²¹

Hükümdarın ya da iktidarın yasal bir hükümdarlık kurarken süreci biyopolitikayla ilişkilendiren Foucault, tüm yetkiye sahip olan hükümdarın savaşlar sonunda elde ettiği yendiği kişiler üzerinde öldürme hakkına sahip olmasına rağmen bu hakkını yaşatma olarak kullanarak durumunu hukuksallaştırdığını savunur.²²

Biyopolitika üzerine çalışma yapanlardan Thomas Lemke, 'ise, biyopolitika kavramını "Hayatla uğraşan politika" olarak tanımlar. Biyopolitika kavramı beden, nüfus, toplumun şekillendirmesi kavramlarıyla iç içedir.²³ Lemke, biyopolitikanın yönetimle ilişkili olduğunu hem toplumu denetim altına almanın bir yolu hem de nüfus istatistiğinin çıkarmanın bir yolu olduğunu ise şu sözleriyle açıklar:

"Biyopolitikanın nesneleri, tekil insanların varlıkları değildir; ancak onların nüfus düzeyinde ölçülen ve gruplandırılabilen biyolojik özellikleridir. Bu bakış açısından biyopolitika kavramı istatistik, demografi, epidemiyoloji ve biyoloji gibi yeni disiplinlere ve özel bir politik bilginin ortaya çıkışına gönderme yapar. Söz konusu disiplinler, hayata ilişkin süreçleri nüfus düzeyinde çözümlemeyi ve cezalandırma, dışlama, normalleştirme, disiplin, sağaltım ile en uygun hale getirme pratikleri vasıtasıyla toplulukları ve bireyleri yönetmeyi olanaklı hale getirir".²⁴

Biyopolitika üzerine çalışma yapanlardan Giorgio Agamben biyopolitikayla ilgili düşüncelerini "*Kutsal İnsan*" (*Homo Sacer*) çalışmasında anlatır. Kutsal insana hayatını, biyopolitikanın armağan ettiğini savunur. Öldürülebilen fakat kurban edilemeyen bir insan olarak anlatılan kutsal insanın hayatını ise çıplak hayat olarak tanımlar.²⁵

²¹ ÖZMAKAS, a.g.e. s 148

²² FOUCAULT, *Toplumu Savunmak Gerekir*, s 103

²³ LEMKE, a.g.e, s 11

²⁴ LEMKE, a.g.e., s 13

²⁵ AGAMBEN, Giorgio, *Kutsal İnsan Egemen iktidar ve Çıplak Hayat*, İsmail Türkmen (Çev) Ayrıntı Yay. İstanbul 2013, s 17

Agamben'e göre, biyopolitika ile egemen güç ayrı düşünülemez. Çünkü biyopolitika egemenin merkezindedir. Agamben, egemen iktidar ve biyopolitika arasında bir bağlantı kurar. Agamben'e göre, egemen iktidarın ortaya koyduğu ilk etkinlik biyopolitik bir beden ortaya koymasındır.²⁶

Bireylerin özgürlükleri için yaptıkları mücadele, üstü örtülü olarak bireyi devlet düzeninin nesnesi haline getirmiştir.²⁷ Egemen sadece hukukçularla değil doktor, bilim adamı, uzman ve rahiplerle iş birliği içinde bir ortak yaşam alanı yaratmaya çalışmaktadır.²⁸ Agamben, iktidarın asıl gerçekleştirmek istediğinin yaşayan insanın insanlığına karar vermek olduğunu idea eder. Bir yerde iktidar kimi yaşatıp kimi öldüreceğini belirleme gücünü elinde tutmaya biyosiyaset ile başlamıştır.²⁹

Modern demokrasiler kutsal bedeni ortadan kaldırmak yerine toplumun tamamına, bütün insanların bedenine yayarak bunu siyasetin bir parçası haline getiriyor. Biyolojik hayatın gereksinimleri zaman içinde siyasal alan tarafından belirlenir hale gelmiştir. Siyaset, biyopolitikaya yerini bırakırken nasıl bir örgütlenme içine gireceği sorun yaratmıştır. Bu sorunun somut örneğini ise Agamben şu şekilde verir:

“Geleneksel siyasal ayrımlar (örneğin Sağ ile Sol, liberalizm ile totalitarizm, özel ile kamusal arasındaki ayrımlar), temel gönderge olarak çıplak hayatı seçtikleri andan itibaren kesinliklerini ve anlaşılabilirliklerini yitiriyor ve bir belirsizlik mantığına girmiş oluyorlar. Nitekim, aynı şekilde, eski-komünist ülkelerdeki yönetici sınıfların beklenmeyen bir biçimde (Sırların “etnik temizlik” programlarında olduğu gibi) en aşırı ırkçılar haline gelmelerinin ve faşizmin Avrupa’da yepyeni biçimlerde hortlamasının kökeninde yatan şey de budur”.³⁰

Agamben'e göre; I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan siyasal belirsizlik Nazizm ve faşizm adı altında iki biyopolitik hareket ortaya çıkmıştır. İnsani

²⁶AGAMBEN, *a.g.e*, s 15

²⁷AGABEN, *a.g.e*, s 146

²⁸ AGABEN,*a.g.e*. s 147

²⁹ AGAMBEN, *a.g.e*, s 17

³⁰ AGAMBEN, *a.g.e*, s 147

sorunlara çözüm kılıfında getirilen uygulamalar çıplak hayat üzerinde siyasi iktidarın biyopolitik uygulamalarıdır.³¹

Biyopolitika bir nevi toplumu şekillendirme aracıdır. Ancak genel uygulama alanı toplum olmasına rağmen, özelde bireyin istendik yönde şekillendirilmesine dayalıdır. Bireyin biyopolitikaya uygun şekillendirilmesi ise öjeni kavramının doğmasına neden olmuştur.

1.4. Biyopolitikanın Uygulama Şekli: Öjenizm /İrk İslahı

Öjenizm/öjenik ya da ırk ıslahı iyi nesil, iyi tür anlamına gelmektedir. Öjeni kavramını İngiliz bilimci Francis Galton “*Essays in Eugenics*” adlı eserinde kullanmıştır. Eski Yunancada “iyi doğum” anlamına gelen “eugenics”i “gelecek nesillerin ırk kalitesini ıslah eden veya bozan sosyal kontrol altındaki etkenlerin incelenmesi” olarak tanımlamıştır.³²

Galton’un kavramı ve düşünce istemini geliştirmesinde kuzeni, evrim kuramcısı Charles Darwin’in “iyi hayvan ırkı elde etmek için uygulanan yöntemlerin, insan ırkını geliştirmek amacıyla da uygulanabileceği” savı etkili olmuştur.³³

Ancak Galton’dan öncede Platon “*Devlet*” isimli eserindeki söylemleri öjenik düşüncesinin ilk somut örneğini oluşturmaktadır.;

“Savaşta ve barışta üstün yeteneklerini kanıtlayan genç erkeklere, birtakım ödüller ve nişanlar dışında bir de kadınlarla daha fazla yatma hakkı verilmeli ki bu babalardan kendilerine benzeyen daha fazla çocuk dünyaya gelsin, en iyi erkekler, en iyi kadınlar ile mümkün olduğu kadar çok bir araya gelmelidirler, zayıflar ise mümkün olduğunca az! Ayrıca sürünün niteliğinin mümkün olduğu kadar üst düzeyini korumasını istiyorsak üstün nitelikte olanların çocuklarını yetiştirmeliyiz, diğerlerinin değil.”³⁴

³¹ AGAMBEN, *a.g.e*, s 167-168

³² ARDOĞAN, ReCep, Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlış: Sosyal Darwinizm ve Öjenik, *KSÜ Dergisi* S18, Kahramanmaraş 2011, s 23

³³ ÇAHA, Havva, ElemeCi Kürtaç: Öjenizmin Yeni Yüzü, *Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği Yay.*, C 7, S 2, 2014, s 54

³⁴ PLATON, *a.g.e.s* 132

Öjenik ya da ırk ıslahı uygulamalarında asıl amaç fiziki, ahlaki ve zihinsel açıdan en üstün, en uygun, olanın yani “Fit” bireylerin çoğalması sağlanırken “Unfit” yani istenmeyen, idealize edilmeyen bireylerin çoğalmasını engelleyerek toplumu şekillendirmektir.³⁵ Fit bireyler kalıtsal olarak istendik özellikleri gelecek nesillere aktarılması sağlanırken; zayıf, güçsüz veya engelli bireylerin çoğalması ise engellenmiş olacaktır. Bunu sağlamak için doğum öncesi ve doğum sonrası alınması gereken önlemler öjenik kapsamındaki uygulamaları içermektedir.

Öjenik düşüncesinin gelişmesinde Darwin’in evrim teorisinin etkisi büyüktür. Canlılar tek organizmadan ürer, aralarındaki mücadele sonucunda güçlü olan doğal özelliklerini kendisinden sonraki nesline aktarır. Yaşanan doğal ayıklama, seleksiyon süreci sonunda güçlü, istendik özelliğe sahip olan ırklar hayatta kalmıştır. En güçlünün hayatta kalması düşüncesi “Sosyal Darwinizm” in oluşmasında etkili olmuştur.³⁶

Sosyal Darwinizm, canlı türleri arasındaki evrim farklılığı olduğu gibi insan ırkları arsında da evrimsel bir fark olduğunu ve bu ırklar arasında bir hiyerarşinin olduğunu savunur. Oluşan üstün ırk, kavramı ırkların karışmaması gerektiği düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Doğada var olan güçlü olanın hayatta kalması, zayıf olanın ayıklanması anlayışının topluma uygulanışı Sosyal Darwinizm ile uygulama alanı bulduğu gibi öjenizm ile somutlaşmıştır. Öjenizm fikri zamanla ırkçı uygulamalara dönüşmüştür.³⁷

1.5 Pozitif ve Negatif Öjenik

Öjenik düşüncesi XX.yy başlarından itibaren nüfus politikalarının belirlenmesinde önemli bir yer edinmiştir. Bireysel haklar çerçevesinde

³⁵ AYDIN, Canan , *Erken Cumhuriyet Türkiye 'sinde Evlilik ve Aile*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2016,s 41

³⁶ TASLAMAN, Caner, *Evrin Teorisi*, Felsefe ve Tanrı, İstanbul Yay. İstanbul 2007, s 401

³⁷ TASLAMAN, a.g.e , s 401

değerlendirilebilecek evlenme ve çoğalma hakkı biyopolitikanın en önemli müdahale alanını oluşturmuştur.

Öjenizm; pozitif ve negatif uygulama alanlarına sahiptir. Pozitif öjenizm de kalıtım sürecine; eğitim ve tıbbi yollarla belli bir noktaya kadar müdahale edileceğini kabul eder. Nitelikli bireyleri toplumda doğum yoluyla arttırmayı hedefler. Negatif öjenizme göre kalıtıma dışardan müdahale mümkün değildir. Bu nedenle bedensel, zihinsel olarak kusurlu olanların üreme sürecinden elenmesi gerektiğini savunur.³⁸ Bu durum bireyin özel hayatına kamu yararı nedenleri ile devlet müdahalesi anlamına gelmektedir.

Pozitif öjenik uygulamalar; çok çocuk yapılması istenen ailelere maddi destek sağlanması, halk sağlığını koruyucu tedbirler alınması, kürtajın yasaklanması, salgın hastalıklar ile mücadele edilmesi, çocuk bakımı ve sağlığıyla ilgili tedbirlerin alınması, beden terbiyesi ve sporun yaygınlaştırılması olarak sayılabilir. Negatif öjenik kapsamında ise kısırlaştırma, zorunlu sterilizasyon, evlilik öncesi muayene, akıl sağlığı yerinde olmayan, katil ve engelli bireylerin öldürülmesi sayılabilir.³⁹

Devlet pozitif ve negatif öjenik uygulamalar ile kendi yurttaşlarına hizmet götürmeyi, eşit davranmayı, çoğaltmayı tercih ederken kendinden olmayanlara ise dışlama, yok sayma ya da yok etme yolunu tercih etmiştir. Yükselen milliyetçilik de öjenik uygulamaların yoğunlaşmasında etkili olmuştur.⁴⁰

1.6 Biyopolitika Çerçevesinde Öjenizmin Dünyada Uygulama Örnekleri

XIX. yy sonrasında bilim ve teknolojik ilerlemeler, artan sanayileşme nüfus hareketliliğini de beraberinde getirmiştir. Devlet bir yandan sanayileşmenin etkisiyle

³⁸ AKIN, *a.g.e*, s114

³⁹ AYVAZ , *a.g.e*, s 178

⁴⁰ TOPRAK, Zafer, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Yay. İstanbul 2012, s 58

nüfusa ihtiyaç duyarken diğer yandan artan nüfusun taleplerini de karşılamak zorunda kalmıştır. Sağlık, eğitim gibi ihtiyaçları kontrol altında tutma gereksinimi devlete hem yük hem de bu ihtiyaçların karşılanması devletin istendik bir nüfus yaratması için bir araç haline gelmiştir.

İki savaş arası dönemde kaybedilen nüfusu yerine koyma çabaları; biyopolitik uygulamaların önem kazanmasına neden olmuştur. Ancak burada önemli olan nüfus artışı değil, devletin belirlediği yetkin, kendine benzeyen ve idealize edilmiş bir nüfusun büyümesidir. Bu durum devlet siyasetinde hem pozitif hem de negatif öjenik uygulamaların bir arada yürütülmesine neden olmuştur.

Öjeni politikalar; 1930'larda oldukça yaygın hâle gelmiştir. Almanya'da 1905 yılında "*Irk Islahı Topluluğu*", İngiltere'de 1907 yılında "*Öjeni Eğitim Topluluğu*", Fransa'da 1912 yılında "*Fransız Öjeni Topluluğu*" kurulmuştur. 1912 yılında düzenlenen ve ilk uluslararası öjeni kongresi kabul edilen toplantıda öjeni aktivistleri, öjeni düşüncesini "*onur*" ve "*görev*" olarak addetmişlerdir.⁴¹

Öjenik uygulamalar; ülkeler arasında farklılık göstermekle birlikte pozitif öjenik uygulamaların sonuçlarının uzun zaman diliminde görülmesi, genel olarak negatif öjenik uygulamaların yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Amerika'da ilk kısırlaştırma yasası 1907'de kabul edilmesinden sonra, tecavüze uğrayanlar ve suçluların kısırlaştırılmasına yönelik kanun, on beş eyalette daha kabul edilmiştir.⁴² Aynı uygulama 1933-1938 dönemi gibi kısa sürede Almanya, Norveç, İsveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda'da da yaygınlaşmıştır.⁴³

⁴¹ AYVAZ, Zühre, *Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Uygulanan Öjenik Politikaların Spora Yansıması: Beden Terbiyesi Kanunu Üzerine Bir İnceleme*, Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C 7, S 1, Haziran 2022, s 179

⁴² ÇAĞLI, Elif, *Kemalist Dönem Öjeni Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı (1930- 1945)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, İstanbul 2011, s 12

⁴³ ÇAĞLI, a.g.e, s 12

Almanya; öjenik uygulamaları alanında belki de en bilinen devletlerin başında gelmektedir. Bu konudaki ilk düşünceler 1890-1903 arasında kendini göstermiş ve Earnst Haeckel öjenik uygulamaların önemli savunucularından olmuştur. Haeckel, toplumsal evrimin hızlanması için sakat doğan bebeklerin, cüzzamlıların, delilerin öldürülmesi gerektiğini savunmuştur.⁴⁴

Alfred Ploetz ve Wilhem Schallmayer ise ırk ıslahı ve istenmeyen bireylerin artmasını engellemek için negatif öjeniden ziyade, tıbbi geçmiş tutulması, evlilik kısıtlamaları, nitelikli insanların bekar kalmalarının önüne geçilmesi gibi uygulamaların yapılmasını savunmuştur.⁴⁵

Hitlerin, iktidara gelişi ile öjenik uygulamaların ağırlıklı olarak negatif yönlü bir seyir izlemesine neden olmuştur. Nazi iktidarındaki öjenik uygulamalarda, nüfusun şekillendirilmesinde yetki sadece siyasetçi ve askerlere değil büyük ölçüde doktorların söz sahibi olduğu bir yapı oluşmasına neden olmuştur. Öyle ki doktorlar hekim ve hâkim olarak, kimin yaşayıp kimin yaşamayacağına karar verir, hangi bebek ve yetişkinlerin biyolojik sağlığa tehdit oluşturduğu için ölüme mahkûm edileceğine, toplama kamplarındaki gaz odalarının yönetimine, ölü yakma prosedürlerinin layıkıyla yerine getirilip getirilmediğinin gözlenmesine kadar, karar alma süreçlerinde hep başroldedir.⁴⁶

Nazilere göre Aryan ırk, üstün ırktır ve dünya üzerinde medeniyet adına ne var ise Aryan ırka mensuplar tarafından ortaya konulmuştur. Aryan ırk, doğuştan beyaz tenli, sarı saçlı, mavi gözlüdür, bu özelliklerin bozulmasına neden olacak her inanç, ırk yok edilmelidir. Bu düşünce Nazi iktidarında öjenik uygulamaların soykırıma giden bir hal almasına da neden olmuştur. Alman halkının kafasına, Alman ırkının biyolojik olarak üstün olduğu fikrini yerleştirmek için her yola başvurulmuştur. “Sürekli bir propaganda, bedenlerini ve kanlarını her türlü pislikten

⁴⁴ ARDOĞAN, *a.g.e*, s 24

⁴⁵ ÇAĞLI, *a.g.e*, s 32

⁴⁶ KARTAL, Onur, *Yaşayan Ölümler Sinema, Biyopolitika ve Felsefe*, İthaki Yay. İstanbul 2019, s 170

uzak tutma, erkekçe bir iradenin ve doğurgan bir analığın aracı olarak bedenleri spor yaparak güçlendirmek gerektiği, okul çağından itibaren bütün Almanlara öğütlenmiştir”.⁴⁷

1933'te çıkan 1935'te uygulanan “Genetik Yolla Geçen Hastalıkların Önlenmesi” kapsamında ki zorunlu kısırlaştırma yasası,1935'te çıkarılan ; amacı Alman kanını korumak olan Nürnberg'de kabul edilen “*Alman Kanı ve Onurunun Korunması Yasası*” ile Ari ırktan olanların, olmayanlar ile evliliğinin yasaklanması, kalıtsal hasta olanlar ve sağlıklı olanların evlenmelerinin yasaklanması, üç yaşa kadar sakat çocuklar hakkında ötenazi kararı verilmesi, aşağı ırk olarak kabul edilen çingene, Yahudi ve Slavların, Ari ırktan olanlarla evlenmelerinin yasaklanması, Ari ırka mensupların sadece kendi ırkından biriyle evlenmesinin zorunlu tutulması sayılabilecek bazı uygulamalardır.⁴⁸

1933-1939 arasında 300 ile 400 bin Almanın, yasa çerçevesinde zorunlu kısırlaştırmaya maruz kaldığı tahmin edilmektedir. 1939'da yasaya başka psikiyatrik hastalar da dahil edilmiş ve 1941'de psikiyatri kliniklerinde yaklaşık 70 bin hastanın ölümü gerçekleşmiştir.⁴⁹

Aryan ırkın artması için zorunlu evlilik uygulamaları devam etmekle beraber, evlenen çiftlerden kamu sağlığı bürolarından alınan , çocuklarının genetik olarak sağlıklı doğacağına ilişkin sertifika alınması ve en az üç veya dört çocuk yapılması zorunlu hale getirilmiştir.⁵⁰

İtalya'da öjenik uygulamalar nüfusun önce nicelik sonra nitelik olarak arttırılması üzerine biçimlenmiştir. Mussolini 1927 yılında yaptığı “*Yükseliş Günü*” konuşmasında nüfusla ilgili hedefini “Maksimum doğum ve minimum ölüm” olarak

⁴⁷ ERYÜCEL, Ertuğrul, Öjenik Bağlamında Batı Ülkeleri'nde ve Türkiye'de Politika Yapımı Üzerine Karşılaştırmalı Analiz, *International ConferenCe On Eurasian EConomies* Selahattin Sarı-Alp H.GenCer, (Ed) İstanbul 2021, s 136

⁴⁸ ÇAĞRI, a.g.e s 35

⁴⁹ ÇAHA, a.g.e s 56

⁵⁰ ERYÜCEL, a.g.e, s 136

belirlemiştir.⁵¹ Bu doğrultuda boşanmaların zorlaştırılması, evliliğin teşvik edilmesi, çok çocuklu ailelerin ödüllendirilmesi, bekarlık vergisi, beden terbiyesi yoluyla ırkın sağlamaştırılması, doğum kontrol yöntem ve reklamların yasaklanması gibi uygulamalara gidilmiştir.⁵²

İrkin saflaştırılmasına yönelik negatif öjenik uygulamalar, özellikle Almanya ile başlayan ittifak sonrasında görülmeye başlamıştır. 1938 sonrasında İtalya'da yaşayan Yahudiler ve kolonilerindeki yerli halklar ile İtalyanların evlenmesini yasaklayan kanunlar çıkarılmaya başlanmıştır.⁵³

Fransa'da iki savaş arası dönemde Fransa nüfus artış hızının düşük olması, nitelik bakımından yeterli görülmemesi öjenik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Adolphe Pinard, öjenik düşüncesini savunucusu ve uygulayıcısıdır. Öjenik uygulamalar, doğumun arttırılması ve doğan bebeklerin yaşatılması üzerine şekillenmiştir. Bu doğrultuda anne ve çocuk sağlığını içeren çalışmalar ağırlık noktasını oluşturmuştur. Kısırlaştırma, ayırma ya da yok etme yerine halkı hastalıklara karşı koruma, yaşam süresini ve kalitesini uzatmaya yönelik pozitif öjenik uygulamalar devam etmiştir.⁵⁴

İngiltere'de öjenik politikalar sosyal alanda ağırlık kazanmıştır. Kalıtım ve sosyal koşulların birbirini etkilediği kabul edilerek nüfusu nitelik olarak arttırma yoluna gidilmiştir. Öjenik düşüncesi, sınıfsal ayırım olarak şekillenmiş, orta sosyal sınıfın altında olanları her açıdan tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. İşçi sınıfı olarak tanımlanan sınıfı sağlıksız, zayıf, alkol ve suça meyilli olarak kabul etmiştir. Bu sınıfın kısıtlanmasına, kontrol altına alınmasına yönelik planlamalar yapılmıştır.⁵⁵ Ancak sanayileşme ile beraber güçlenen ve çoğalan işçi sınıfı

⁵¹ ERYÜCEL, Ertuğrul, *Öjenik Siyaset ve Türkiye'de Uygulanması (1918-1945)* , (Yayınlanmamış Doktora Tezi) , Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, , Ankara 2017 ,s 88

⁵² ERYÜCEL, *Öjenik Siyaset ve Türkiye'de Uygulanması* ,s 89

⁵³ ERYÜCEL, *Öjenik Siyaset ve Türkiye'de Uygulanması* ,s 92

⁵⁴ ERYÜCEL, *a.g.e*,s 137

⁵⁵ ERYÜCEL, *Öjenik Siyaset ve Türkiye'de Uygulanması* ,s 67

İngiltere’de siyasetçilerin zorunlu sterilizasyon, doğum kontrolüne yönelik yasaların çıkarılması yönünde baskı altına alınmasına neden olmuştur.⁵⁶

Amerika’da öjenik uygulamalara yönelik tedbirler eyaletler tarafından yapılırken, yasal ve ulusal düzeyde ele alınan, üzerinde durulan en önemli öjenik uygulama, ırkın korunması için ülkeye gelen göç dalgasının engellenmesi olmuştur.

Ülkeye gelen göçmenler, mülteciler var olan nüfusa yönelik bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Mülteciler potansiyel bir hastalık taşıyıcısı, kültürel olarak geri oldukları için toplum için kötü örnek, çoğalmalarının kontrol altına alınamaması var olan nüfusun azınlık konumuna düşürmesi gibi tehlikeleri barındırmaktadır.⁵⁷

Kuzey Avrupa’nın beyaz ırkı, üstün kabul edilirken, Orta ve Güneydoğu Avrupa’dan gelenler, Asya ve Afrika’dan gelen ırklar düşük ırk kabul edilmiştir. Kuzeyden gelen, beyaz ırkın çoğalması teşvik edilirken, diğer ırklardan olanların ülkeye girişi engellenerek unfitlerin çoğalması engellenmeye çalışılmıştır. Ülkeye göç edenlere zorunlu IQ testi uygulanmış, Doğu ve Güney Avrupa’dan göç eden, İngilizce bilmeyen, okuma yazması olmayanlar IQ testlerinde düşük puan aldıkları için zorunlu kısırlaştırılmıştır. Zamanla kısırlaştırmanın kapsamı alkolikler, uyuşturucu bağımlıları, farklı cinsiyet eğilimlerine sahip olanları alacak şekilde genişlemiştir. ABD’de 1930-1970 arasında yasa dolayısıyla yaklaşık 200 bin kadının zorunlu kısırlaştırmaya tabi tutulduğu tahmin edilmektedir⁵⁸

ABD’de diğer öjenik uygulamalar arasında Çinlilerin dışlanması, Japonya vatandaşlarına sınırların kapatılması, Hintlilerin göçünün yasaklanması beyaz ırkın melezleşmesini önlemeye yönelik tedbirlerin alınması; sağır, kör, epilepsi, bağımlılar ve tecavüz suçlularına karşı kısırlaştırma yasalarının çıkarılması sayılabilir.⁵⁹

⁵⁶ ÇAĞLI, *a.g.e*, s 43

⁵⁷ KARTAL, *a.g.e*, s 75

⁵⁸ ÇAHA, *a.g.e*, s 55

⁵⁹ ERYÜCEL, *a.g.e*, s 134

II.BÖLÜM

TÜRKİYE’DE BİYOPOLİTİKA VE KADIN

Türkiye’de yürütülen biyopolitik çalışmalarda kadınlar önemli bir rol üstlenmiştir. Kadın bedeni, doğurganlığı, sağlığı belirlenen biyopolitik çerçeve doğrultusunda kontrol altında tutulmuştur. Doğum kontrolü, kürtaj, üreme teknolojileri, beden sağlığı ve eğitimi gibi konular, biyopolitikanın kadın bedeni üzerindeki somut uygulama alanlarını oluşturmaktadır.

Türkiye’de biyopolitika sadece kadının bedeninin şekillendirilmesinde belirleyici olmamış aynı zamanda toplumun ve devletin beklentilerine göre belirlenmiş cinsiyet rollerine uymak zorunda da bırakılmışlardır. Örneğin, kadınların annelik rolü ve bakım sorumluluğu, biyopolitikanın kadınları nasıl yönlendirdiğini ve sınırladığını gösteren bir örnektir.

Bu doğrultuda Türkiye’de yürütülen biyopolitik çalışmalarda idealize edilen kadın “Cumhuriyet Kadını ve Annesi” ve nüfusu yeniden üretecek “aile kadını” özelliklerine sahiptir. Ancak idealize edilen kadın ile mevcut kadın profil yeni cumhuriyetin beklentisi olan genç, dinamik, sağlıklı nesli oluşturacak yeterlilikte değildi.

Bunun için öncelik; kadının şekillendirilmesidir. Eğitim olarak donanımlı, bilgili anne; vücut olarak sağlıklı, bakımlı bir eş, kadın için çizilen en iyi kalıptır. Beklenti sadece kadının güzelliği ya da vücut olarak sağlıklı olması değildir. Zamanında evlenmesi, çocuk yapması, çok çocuk yapması, çocuklarını Cumhuriyetin benimsediği fikirlere göre yetiştirmesi, ama tüm bunları yaparken de güzelliğinden ödün vermemesi de yüklenen görevler arasındadır. Bu beklenti Arif

Nihat Asya'nın dizelerinde “Bilmem, neden gündelik işlerle telâştasın. Kızım, sen de Fâtihler doğuracak yaştasın!”⁶⁰ şeklinde özetlene bilir.

2.1 Türkiye’de Biyopolitika

Türkiye’de beden ve nüfus üzerine takip edilen uygulamalar yani biyopolitik uygulamalar ile siyasi, askeri ve ekonomik politika arasında paralellik vardır. Ancak takip edilen nüfus arttırma politikaları ilk etapta nüfusun nitelik olarak artması değil nicelik olarak artması yönündedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında elde olan nüfus nicelik olarak yeterli olmadığı gibi açlık, salgın hastalık ve yoksulluğun yaygınlığından dolayı nitelik olarak da yetersiz bir durumdaydı. Yaşanan siyasal gelişmeler, İtalya, Almanya, Fransa gibi devletlerin nüfus artışını destekleyen politikaları, Türkiye’nin savunma, kalkınma ve imar için nüfusa olan ihtiyaç, nüfusun arttırılması yönünde bir politika izlemesinde etkili olmuştur.⁶¹

İki savaş arası dönemde dünyada başlayan nüfusa yönelik çalışmaları Türkiye de yakından takip etmiştir. 1931’de Roma’da gerçekleşen “Uluslararası Nüfus Kongresinde” öne çıkan konular güçlü devlet olmak için nüfusun zorunluluğu, öjenik uygulamaların kanunlar ile şekillendirilmesi, doğum oranlarının arttırılmasıdır. Kongrede İtalyan Profesör Gaetona Zingali’nin İtalya’da nüfusu nicelik ve nitelik olarak arttırmak için yapılan uygulamaları doğumun, evliliğin teşvik edilmesi; bekarların, doğum karşıtlarının cezalandırılması, ölüm oranlarını düşürmek için kamu sağlığı, temizliği, anne ve bebek sağlığını koruyucu önlemler alınması ve beden terbiyesi ile ırkın sağlamlaştırması olarak sıralamıştır. Türkiye’de ise kongrede

⁶⁰ ASYA, Arif Nihat, *Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor*, Bütün Eserleri/Şiirler 1, Ötüken Yay. İstanbul 1999, s 182

⁶¹ KAYACAN ,Emir, Türkiye’nin Nüfus Politikalarındaki Değişimin Kalkınma Planları Üzerinden Değerlendirilmesi, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, C 22 ,S 54 ,s 121

sunulan bildirilerin çevirileri yapılmıştır⁶². Çıkarılan kanunlar, yapılan uygulamalar Türkiye'nin kendi nüfus politikasının şekillendirilmesinde kongreden etkilendiğini göstermektedir.

2.2 Türkiye’de Öjeni/Öjenik Tartışmaları

Nüfusu arttırmak için öjenik sayılabilecek uygulamalar yapılmış olmakla beraber; bunların negatif yönde etnik bir kökene dayandırma, ayırıştırma, unfitlerin çoğalmasını engelleme, zorla kısırlaştırma ya da fitlerin çoğalması için seçilmiş kişiler arası evlilik zorunluluğu gibi aşırılık barındıran uygulamalara incelenen *Beden Terbiyesi ve Spor* dergilerinden yola çıkarak gidilmediğini söyleye biliriz.

Aşırıya kaçan negatif öjenik uygulamaların olmaması bunun düşünce olarak var olmadığı ya da tartışılmadığı anlamına gelmemektedir. Hasan Tahsin, “İctimâiyât Memleketimiz ve Memleketler Islâh-ı Irk” (1912), Ahmed Cevdet, “Fenniyât Islâh-ı Irk, Irkımızı Kemiren Derdlerin Def’ ve Ref’i” (1913) Münir Mazhar, “Öjeni, Irk’ın Islahı İlmi” (1920) ve Mustafa Rahmi Balaban, “Islâh-ı Irk İlmi” (1922) ve “Islâh-ı Irk 1-2” (1923) Osmanlının son dönemleri ve Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde öjenik ya da ırk ıslahı üzerine çalışmalar kaleme almış kişilerdir.⁶³

Nüfus ve öjenik ile ilgili Bakırköy Ruh ve Sinir hatalıkları Başhekimî Mazhar Osman Uzman nüfusun nitelik olarak arttırılması için öjenik uygulamaların olması gerektiğini “En yüksek vatanperverlik vatanı sağlam evlatlarla kuvvetlendirmeğe

⁶² ARPACI, Murat, Erken Cumhuriyet Türkiye’inde Kamu Sağlığı Siyaseti ve Öjenik (1923-1946) *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar* , S 17, İletişim Yay. İstanbul 2014,s 140

⁶³ KALAYCIOĞULLARI, İnan, AKGÜNDÜZ, Batuhan, Osmanlılardan Erken Cumhuriyet Dönemine Öjenizme Dair İlk Metinler, *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C 10, Aralık 2019, s 91

yardım etmektir. İyi yetişecek gürbüz ve zinde evlatlarla, vücudu kavi, ruhu temiz evlatlar vatanı kuvvetlendirir” sözleriyle savunur.⁶⁴

Çocuk ölümlerinin azaltılması konusunda çalışmalar yapan Besim Ömer Akalın, nüfusun çoğaltılmasının mutlak olması gereken bir durum olarak savunurken, önemli olanın nitelikli ırktan gelen nüfus olduğunu şu sözlerle savunur:

“Sağlam ve kuvvetli ana-babaların çocukları da çok defa sağlıklıdır. Akıl zeka, güzel sanatlar irsidir, gözün rengi, nasıl irsi ise zeka ve akıl neden irsi olmasın? Anne ve babanın iyi özellikleri nasıl çocuğa geçiyor ise kötü özellikleri de geçer. Sağlam bir çocuğa sahip olmak için anne baba çok genç ve çok ileri yaşta olmamalıdır. Akraba arasında evlenmeden çekinmelidir. Sıhhat ırkta esaslı bir sermayedir.”⁶⁵

Nüfusun nicelik olarak çoğalması istenmektedir ancak devlete yük olacak, ekonomik kalkınmayı yavaşlatacak bireylerin çoğalmasının da önüne geçilmesi savunulmuştur. Doğada var olan, güçlü olanın hayatta kalması kuralını toplum içinde uygulanabilirliği negatif öjeniye meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Konuyla ilgili olarak Besim Ömer Akalın alkolik, kalıtsal hastalık taşıyanların ya evlenmelerinin yasaklanması ya da kısırlaştırılmasını gerektiğini şu sözlerle savunmuştur:

“Beşer ırkını hiç de iyi edilemeyen birtakım biçareler, hastalar, aşağı bir sıfat ve haslette mahluklar, fırlatarak bozmaktan ne bahasına olursa olsun korumalıyız. Böylelerin evladı, nesli olmamalıdır. Bunun için elimizde iki usul ve vasıta vardır: biri evlenmeğe engel olmak, öteki de kısırlaştırmak. Sossyete bu kötü ve kusurlu, ahlaksız ve sakat neslin devamına karşı gelmeğe salahiyettardır. Bunlar kendileri gibi saralı, alkolik, nevrastanik, dejenere, cani, verem, raşitik, biçimsiz, sakat çocuklar yetiştirmemelidir. Hayır, hiç kimsenin beşer ırkında biçimsizliği, hastalığı sürdürmeğe selahiyeti yoktur. Bunlara karşı en son fikir ve çare böylelerini zürriyetten kesmektir.”⁶⁶

⁶⁴ ARPACI, *a.g.e* ,s 149

⁶⁵ HOT, İnCi , *Dr. Besim Ömer Paşa'nın Anne ve Çocuk Sağlığı Açısından Ülkemiz Nüfus Meselesi Hakkındaki Görüşleri* , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı , İstanbul 1996 ,s 52

⁶⁶ HOT, *a.g.e* ,s 52

Akalın; devletin zayıf, hasta, akıl sağlığı yerinde olmayanları koruması bir yerde doğal ayıklamanın işlevini yitirmesine neden olduğu görüşünü şu sözlerle savunmaktadır:

“Tabiatın bu biyolojik kanunun tashihine kalkışmak adeta ilerisini görmemektir. Bunun için bu seleksiyon kanununa kuvvet vermeli ve beşeriyeti aşağı düşmekten kurtarmalıyız. Sakat ve ruhen aklen malul olanların irsi kötülükleri yalnız kendilerinde kalmıyor, nesli etkiliyor. Ömürlerini hastane, hapisane ve tımarhanede geçirenlerin memlekete kaç mal olacağı hesap edilmeli.”⁶⁷

Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha direktörlüğü yapan ve kamu sağlığı üzerine çalışmaları bulunan Prof. Dr. Server Kamil Tokgöz öjenik uygulamaları destekleyen görüşlere sahiptir. Buna göre;

“Birleşmek isteyen çiftler sıhhatli olmalı, kendilerinde irsi, sonradan kazanılmış hiçbir hastalık eseri bulunmamalıdır. Böyle çiftlerden dünyaya gelecek çocuklar sıhhi bilgiler takip edilerek yetiştirilirse cemiyet elverişli, en menfaatli uzuvlar kazanmış olur”

görüşüyle toplum sağlığının üreme aşamasından itibaren kontrol altına alınması gerektiğini savunmuştur.⁶⁸

Nüfusu arttırmak için uygulanan sağlık politikalarını öjenik çerçevesinde değerlendirilebilir. Bunlar; nüfusta yaygın olarak görülen frengi hastalığının önüne geçmek için evlenecek kişilerden sağlık raporu istenmesi, anne, bebek ölümlerinin önüne geçmeyi amaçlayan uygulamalar, nüfusu arttırmak için verilen teşvikler, genel hıfzıssıhha kanunu, kişinin sağlığını korumak için çıkarılan beden eğitimi yasası olarak kendini göstermiştir. Irk saflaştırması ya da negatif öjenik olarak sayılabilecek evlilik öncesi sağlık raporu istenmesi sayılabilir. Irkın saf kalması gerektiği yönündeki savı dile getiren belki de tek istisnai örnek ise Mahmut Esat Bozkurt’un, İsviçre’de eğitim gördüğü sıralarda karşılaştığı Türk gençlerine, “buralarda evlenmek yok, Türk kızları bizi bekliyor” sözleriyle ifade edilmiştir.⁶⁹

⁶⁷ HOT, *a.g.e* s 57

⁶⁸ ARPACI, *a.g.e* ,s 146

⁶⁹ TOPRAK, *a.g.e* ,s 60

2.3 Türkiye’de Biyopolitik Çalışmalar

Devlet politikası haline gelen beden, beşeri bir sermaye halini almıştır. Toplumun ve toplumdaki her bireyin bedeni, verim alınması gereken önemli bir unsurdur. Bu sermayenin gelişimi için yapılması gerekenler ise devletin görevidir. Mustafa Kemal Atatürk’e göre “Ulusun, ulus gençlerinin, çocuklarının sağlıkları, sağlamlıkları, gürbüzlükleri; üzerine, düştüğümüz çok gerekli bir diriklik iştir. ⁷⁰” sözleri bunu en açık kanıtıdır.

İki savaş arası dönemde ulus devlet vurgusunun öne çıkması devletlerin biyopolitik önlemleri savunmasına bir yerde öjenizme; bilimsel nüfus politikası olarak bakılmasına neden olmuştur. Buna göre devletin çağdaş bir yapı, güçlü bir ekonomiye sahip olması için biyolojik sermayeyi doğru kullanması, iyi yönlendirmesi gerekiyordu. Bu durum sağlık alanında etkin bazen de radikal politikalar ortaya konmasına neden olmuştur.

1927’de yapılan nüfus sayımına göre 13. 648.270 kişi olan nüfus 1935’de yapılan sayımda ise 16.158.018 olarak belirlenmiştir.⁷¹ Bu durum var olan nüfusun korunmasının yanında devlet tarafından nüfusu arttırmaya yönelik çalışmaların yapılmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Yapılan sayımlarda nüfusun niteliği de kayıt altına alınmıştır.

1923-1965 yılları arasında nüfusu arttırmaya dönük seyreden nüfus politikaları ,1965 sonrasında nüfus artışının azaltılmasına dönüktür.⁷² 1923- 1965 arası yıllarda nüfus artış hızı düşüktür. 1923 öncesi ve ikinci dünya savaşına denk gelen 1939-1945 arasında erkeklerin sürekli silah altında olması nüfusun düşük seyretmesinde etkilidir. Ayrıca savaş yıllarının arkasından yaşanan yoksulluk, salgın hastalık, ilaç yoksunluğu nüfusun azalmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur.

⁷⁰ TBMM Zabıt Cerideleri,6.Dönem, C 25,Birleşim 1, s 4

⁷¹ TUĞLUOĞLU, Fatih ,Türkiye Cumhuriyeti’nin İkinci Nüfus Sayımı : 20 İlkteşrin 1935 “Ne Bir Eksik Ne Bir Fazla” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C 12,S 25, 2012,s 74

⁷² DOĞAN, Mesut, Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış, *Marmara Coğrafya Dergisi*, S 23, İstanbul 2013, s 297

Milli mücadele sonrası Anadolu nüfusunun ne kadar olduğunu Atatürk 1923'te gazeteciler ile yaptığı bir mülakatta şu şekilde ifade etmiştir ; “Hakikaten memleketin nüfusu şayanı teessüs bir derecededir. Efendiler bu memleket Almanya'nın iki katıdır. Almanya'da 70 milyon nüfus vardır. Zannedirim ki bütün Anadolu halkı 8 milyonu geçmez.” Aynı mülakatta Atatürk tarafında nüfusun artırılması gerekliliği ise “Şimdi biz bunu telafi etmek istiyoruz. Telafi etmek için şüphe yok ki herkesçe malum olduğu gibi sıhhi ve içtimai tedbirler almak lazım gelir” şeklinde dile getirmiştir.⁷³

Azalan nüfusun arttırılması için Mecliste de bazı görüşme ve yasal düzenlemelere gitmiştir. Nüfusu arttırmak için en çok gündeme getirilen evliliğin zorunlu tutulması ya da bekarlardan vergi alınması olmakla beraber, düğün masraflarının azaltılması, ⁷⁴çok çocuklu ailelere yardım edilmesi, çocuklu memurların çocuklarının yatılı okutulması,⁷⁵ Sıhhiye Vekaletinin doğumu engelleyici uygulamaları yasaklaması,⁷⁶ evlilik yaşının düşürülmesi⁷⁷ sayıla bilir. Bunların dışında doğacak neslin sağlıklı olması için Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ⁷⁸, Beden Terbiyesi ve Spor Kanunları çıkarılmıştır.⁷⁹

2.4 Türkiye Büyük Millet Meclisinde Nüfusu Arttırma Yönündeki Çalışmalar

Zorunlu evlilik nüfusun arttırılması için ilk uygulamalardan biri olmuştur. II. Meşrutiyet yıllarında da azalan nüfusu attırmak, evliliği kolaylaştırmak için Dahiliye Nezareti çeyiz, başlık altında artan masrafların azaltılması, Batıda olduğu gibi

⁷³ SEMİZ, a.g.e, s 455

⁷⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, 1.Dönem, C 8, Birleşim 155, s 359

⁷⁵ TBMM Zabıt Cerideleri, 2. Dönem, C23, Birleşim 73, s 277

⁷⁶ TBMM Zabıt Cerideleri, 3. Dönem, C18, Birleşim 49, s 95

⁷⁷ TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem, C 26, Birleşim 76, s 171

⁷⁸ TBMM Zabıt Cerideleri, 3. Dönem, C 6, Birleşim 49, s 92

⁷⁹ TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem, C 26, Birleşim 83, s 487

evlenmeyi kolaylaştırıcı derneklerin, “Teshil-i izdivaç” cemiyetlerinin kurulması yönünde valiliklere genelge göndermiştir. Ayrıca Kadınları Çalıştırma Cemiyeti bünyesinde çalışan memur ve işçiler için zorunlu evlilik kuralı getirerek nüfusun artırılması yönünde çalışmalara destek vermiştir.⁸⁰

Nüfusu çoğaltmanın yolu olarak düşünülen bekarların evliliğe zorlanması aralıklarla kanun teklifi olarak meclis gündemine getirilmiştir. 25 Eylül 1920’de Canik Mebusu Hamdi Bey bekarlardan vergi alınmasını teklif eden kanunu Meclise sunmuştur. Encümene gönderilmesine karar verilmesine rağmen; kanun tekrar Meclis gündemine gelmemiştir.⁸¹

19 Ekim 1920’de yapılan Meclis oturumunda Canik Mebusu Hamdi Bey’in kanun teklifi, yirmi beş yaşını geçmesine rağmen evlenmeyen yada eşinden ayrıldıktan sonra tekrar evlenmeyen erkeklerden vergi alınması, şeklinde encümen mazbatasını şeklinde meclis gündemine taşınmıştır. Ancak evliliğin zorla yapılması encümen tarafından uygun görülmemekle beraber, gayri meşru ilişkinin önüne geçilmesi, evlenmek için yapılan gereksiz masraflar, engellenmesi yönünde çalışma yapılmak üzere dahiliye encümenine gönderilmesi önce uygun görülmüştür sonrasında Sıhhiye ve Muaveneti İhtimaiyeye encümenlerine sevk edilmiştir.⁸² Ancak teklif kanunlaşmamıştır.

Zorunlu evlilik teklifi 22 Şubat 1921 tarihinde Erzurum vekili Salih Bey’in verdiği kanun teklifi ile tekrar meclise taşınmıştır. Salih Bey kanunun teklifinin maksadını şu sözler ile açıklamıştır:

“Her erkeğin pederlik her dişi kadının validelik vazifesi ile mükellef olup aile kurları gerekirken delikanlılar fuhuş ve sefahat alemini tercih etmektedir. Aynı

⁸⁰ TOPRAK, Zafer, *II. Meşrutiyet Dönemi’nde Fevlet, Aile ve Feminizm*, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Ankara, 1993, C 1, s 224

⁸¹ TBMM Zabıt Cerideleri, 1.Dönem, C 4, Birleşim 72, s 323

⁸² TBMM Zabıt Cerideleri, 1. Dönem, C 5, Birleşim 86, s 93-94

şekilde evler dolusu genç kızlar, sahipsiz kalan dul kadınlar ise iffetlerine riayetkâr birer koca bulamamaktadır. Nüfusu mevcudiyetimiz zaaf ve sukuta uğratmamakta vatanımızda mühim boşluklar oluşmaktadır. Bağımsız yaşamak isteyen bir millet her şeyden önce sağlığını ve servet olan nüfusunu arttırmalı ve muhafaza etmelidir. Bu sebeplerden dolayı Büyük Millet Meclisi Hükümeti dahilinde yaşayan delikanlı ve bekarları fuhuş ve sefaletten kurtarmak, ileride ordumuzun mevcudiyetini zarara uğratmamak için bekarların evlendirilmesinin zorunlu tutulması gerekmektedir.⁸³

Salih Bey'in verdiği kanun teklifine göre 18-25 yaş arası bekarlara, geçerli mazeretleri olanlar hariç, evlilik zorunludur. 25 yaşında olup evlenmelerinde mazereti olanlar ve tedavisi mümkün olmayanlar, iki doktor tarafından sağlık raporu ile onaylananlar evlilik zorunluluğunun dışındadır. Evli olup, ailesinin bulunduğu yerden farklı bir yerde ticaret, memuriyetle uğraşıp ailesini yanına getiremeyenler, mecburiyet kapsamında olanlar tekrar evlenip iki eşini bir araya getirmeğe mecbur tutulmuştur. Vatani görevde olanlar, hapiste olanlar hariç, mazeretsiz evlenmeyenler her yıl belediyeler aracılığıyla vergi vermeye mecburdur. Ceza ödemeyenler devlet hizmetlerinden faydalanmazlar. Sanat ve ticaretle uğraşıp sermayesi olmayanlar; evlenmeleri halinde üç sene faizsiz 50 ile 100 lira arası sermaye verilir. Yirmi beş yaşında üç çocuğu olanlardan ikisi, beş çocuğu olanlardan üçü yatılı okullara kabul edilir. Beş çocuğu olanlardan köylü ise senelik bin, şehirli ise iki bin kuruş yardım verilir. Beş ve daha fazla erkek çocuk doğuran kadınlara üç bin kuruş bir defaya mahsus ödül verilir. Hiçbir şekilde evlenmeyen bir işle meşgul olamayanlar için ise geçimini sağlayacak bir ücret karşılığında amelelik yapmaya zorunludur şeklindedir. Ancak kanun teklifinin görüşülmesi mecliste reddedildi.⁸⁴

Karasi Mebusu Abdülgafur Efendi nüfus konusunu 1923 yılında tekrar gündeme getirir. Meselenin ciddi ve endişe verici boyutlarda olduğunu açıklayan;

“Memleketimizin en mühim tehlikesi (tenakus) tehlikesidir. Seneler geçtikçe ırkımız hakkındaki endişelerimiz artıyor. Binaenaleyh tenakusun avamilini, tezayüdün esbabı tahakkukunu salâhiyettar bir kudret ve alâka ile tetkik ve ona göre bir program tanzim etmek, lâzımdır”

⁸³ TBMM Zabıt Cerideleri, 1. Dönem, C 8, Birleşim 155, s 357

55

⁸⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, 1.Dönem ,C8, Birleşim 155, s 358-360

sözlerinden sonra bu konuda her encümenin göstereceği üç kişi arasından birer kişi seçilmek kaydıyla, on kişiden oluşan bir komisyon belirlenmesini ve bir program oluşturularak bilimsel olarak yapılacakların belirlenmesinin önemini vurgulamıştır.⁸⁵

Mustafa Kemal, Meclisin 1 Mart 1924 yılındaki açılış konuşmasında nüfus meselesine değinmiş ve şu sözlerle nüfusun kısa zamanda arttırılmasının önemi vurgulamıştır:

“Nüfusumuzun muhafaza ve tezyidi gayesini ehemmiyetle nazarı dikkate Vaz’ederim. Sıhhati umumiye için esaslı olarak derpiş edilen tedabir a’leddevam ikmal ve tevsî olunmalıdır. Feyyazüvelüdolan Türk Milleti mütemadi ve fennî takyidatı sıhhiyeye mazhar olunca Türk Vatanını süratle dolduracak ve şenlendirecek kuvvette olduğuna kimsenin şüphesi yoktur.”⁸⁶

Yozgat vekili Süleyman Sırrı Bey 1929⁸⁷ ve 10 Aralık 1931’de⁸⁸ bekarlardan vergi alınmasını meclis gündemine getirmiştir. İki teklif de maliye ve bütçe encümenlerine gönderilmiştir.

Dönemin tek partisi CHP’nin de gündemine giren nüfus, 9-16 Mayıs 1935’te yapılan CHP dördüncü büyük kurultayında aynı zamanda İçişleri Bakanı da olan Şükrü Kaya tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“En büyük felaket de nüfus kıtlığına uğramaktır. Bizim memlekette nüfus durumu bugün muhtelif sebepler dolayısıyla layık olduğu ve lazım geldiği derecede değildir. Bugün Trakya’da nüfus 640-650 bin raddesindedir ki 22 bin kilometre sahası bulunduğu göre, kilometre murabbama 28 kişi düşer. Bulgaristan’da 56, Romanya’da 60. Bizim memleketimizin nüfusunun kilometre murabbai nispetine göre 50 ve 100’e çıkmaması için hiçbir sebep yoktur. En çok nüfusu büyütecek şey yerli halkın çoğalmasındır. Yapılan tecrübeler göre 25 senede bir yerli halk duble yani iki kat olabilir. 100 sene sonra da dört misli olabilir. Nüfusumuzu 18 milyon kabul edersek demek ki 100 sene sonra 60-70 milyon olacaktır ve buna layıktır”⁸⁹

⁸⁵ TBMM Zabıt Cerideleri, 1. Dönem, C 27, Birleşim 185, 126

⁸⁶ TBMM Zabıt Cerideleri, 2. Dönem, C 7, Birleşim 1, s 4

⁸⁷ TBMM Zabıt Cerideleri, 3. Dönem, C 9, Birleşim 41, s 22

⁸⁸ TBMM Zabıt Cerideleri, 4. Dönem, C 5, Birleşim 12, s 28

⁸⁹ CHP DördünCü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, Ulus Basımevi, Ankara 1935, s 143

Aynı Kurultayda “Nüfusumuzun arttırılması ve müstakbel neslin sağlam ve gürbüz yetiştirilmesi her zaman dikkat ve takip edilecek işlerdendir. Doğum evlerini arttırmak doğum yardımı yapmak, çocuk bakımını öğretmek”⁹⁰ maddeleriyle nüfus konusu parti nizamnamesine de eklenmiştir.

15 Haziran 1938 tarihli Meclis birleşiminde nüfusun azlığı ve alınması gereken tedbirler Besim Atalay tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

“Memleketin genişliği meydandadır, nüfusu da meydandadır. Türk günden güne türüyor, artıyor. Fakat biz bu artmağı kolaylaştırmak için çalışmalıyız. Evlenmeği kolaylaştırmak için seneyi azaltmak ve daha bir takım merasimi ortadan kaldırmak lâzımdır. Bekâr sayısı, evli sayısından fazladır. Bu, bir felâkettir arkadaşlar. Üzerinde çok durulacak bir meseledir. Nüfusa ihtiyacı olan bir memleketin bekârların böyle, kendi haline bırakmaması lâzımdır. Evlenmeği kolaylaştırmak için kanunlar yapmak lâzımdır.”

Nüfusun arttırılması üzerinde o kadar ciddiyet ile durulur ki bekarlığı özendirecek durumlara karşı bile ciddi tedbirler alınmasından yana tavır alınır. Besim Atalay Bey’in bu konuyla ilgili olarak;

“Türklüğün yoğalması aleyhine her gün propaganda yapıp duruyor. İşte size çikolatalardan çıkan bir kâğıt okuyorum. ‘Derdin yoksa söylenme, borcun varsa evlenme’ bu memleketin her tarafına dağılıyor, çocukların eline veriliyor. Bunu görmeli, aramalı, bulmalı ve şedid bir ceza ile cezalandırmalıdır.”⁹¹

sözleri konu üzerindeki hassasiyeti gösterir niteliktedir.

Devlet memurlarına destek sağlamak ve çocuk sayısının artmasına teşvik için çıkarılan Memurlar Kanununda;

“Beş senesini ikmal eden her memurun bir çocuğu nısıf, sair çocukları sülûsan ücretle leylî mekâtibe kabul olunur. On senesini ikmal eden her memurun bir çocuğu meccanen, sair çocukları nısıf ücretle leylî mekâtibe kabul olunur.”⁹²

şeklinde madde eklenerek destek sağlanmıştır.

Aynı destek 1937’de çıkarılan önce sadece hakimler sonra, adliye çalışanlarını da kapsayacak şekilde genişletilen kanun ile çok çocuklu adliye çalışanlarına destek olmak ve çocuk sayısının artmasına teşvik olmak üzere para

⁹⁰ CHP DördünCü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgaşı, Ulus Basımevi, Ankara 1935 s 73

⁹¹ TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem, C 26, Birleşim 76, s 172

⁹² TBMM Zabıt Cerideleri, 2.Dönem, C 23, Birleşim 73, s 255

yardımları yapılması amaçlanmıştır. Buna göre 25 yaşını doldurmuş ancak evli olmayanların maaşlarından:

- “a) Yılda bir defaya mahsus olmak ve Birinci kânun maaşlarından kesilmek üzere hâkimlerin senelik maaşı emsali hâsılı toplamının yüzde yarımı.
- b) Adaylar da dâhil olmak üzere, malî yılın başından beri boş bulunan hâkim kadrolarından her yıl Ağustos’un ilk günü kadroların ilk aylığı,
- c) Adaylardan hâkim yardımcılığına alınanlar da dâhil olduğu halde terfî eden bütün hâkimlerin ilk iki aylık zam farkları,
- d) Umum hâkimlerin Şubat maaşlarından kesilecek birer lira”

kesilerek evli ve çocuklu olanlara verilmesi kanunlaşmıştır. Çocuk sayısı arttıkça destek miktarı da aşağıdaki şekilde düzenlenerek arttırılmıştır:

“28 yaşını bitirip de birden, 30 yaşını bitirmiş olup da ikiden, 37 yaşını bitirmiş olup da üçten ve 42 yaşını bitirmiş bulunanlardan dörtten fazla çocuğu olanlara, fazla çocukların sayısına göre dağıtılır. Bu maddenin tatbikinde 21 yaşını bitirmiş çocuklar hesaba katılmaz. Tahsilde bulunanlar müstesnadır.”⁹³

Çok çocuklu ailelere çıkarılan kanunlarda özel bir yer verilmiştir. Çok çocuklu ailelere ya ödül verilmiş ya da yükümlülüklerden muafiyet uygulanmıştır. Çıkarılan Şose ve Köprülere Dair Kanun şu şekilde düzenlenmiştir:

“Türkiye’de sakin on sekiz yaşından (18 dahil) altmış yaşına (altmış dahil) kadar her erkek nüfus yol mükellefiyetine tabidir. Yol mükellefiyeti beden ve bizzat çalışmak istemeyenler tarafından nakden ifa edilir. Ancak maluliyeti sabit olan fakirlerle hayatta beş evladı olanlar bilumum mekteplerde tahsilde bulunanlarla silâh altındaki ordu ve jandarma efradı yol mükellefiyetinden muaftır.”⁹⁴

Nüfusun çoğaltılmasının önündeki tüm engeller devlet eliyle kaldırılmaya çalışılmıştır. Evliliği daha kolay hale getirmek için yapılan yasal düzenlemelerden bir diğeri ise Millî Mücadelenin devam ettiği sırada çıkarılan “Düğünlerde Men’i İsrâfat Kanunu’dur. 3 Haziran 1920’de Trabzon Vekili Hüsrev Bey ve Karesi Vekili Hasan Basri Bey tarafından verilen kanun teklifi şu şekildedir:⁹⁵

⁹³ TBMM Zabıt Cerideleri, 5.Dönem, C 19, Birleşim 75, s 277

⁹⁴ TBMM Zabıt Cerideleri, 3.Dönem, C 12, Birleşim 75, s 250

⁹⁵ TBMM Zabıt Cerideleri, 1.Dönem, C 2, Birleşim 23, s 67-68

“Düğün masrafları İzdivaç emri ehemmine büyük bir sekte veren bu âdetin binetice tenakusu nüfusumuzda bir sebep teşkil etmekte olduğunu izana 'hacet yoktur. Filhakika, görenek belîyyesiyle elyevm devam eden düğün israfatı birçok gürbüz gençlerimizi tehhilden alıkoyduğu, fakir islâm kızlarının senelerce kocatıldığı gibi, kız kaçırmak fazihasına da meydan verdiği ve bu yüzden ahlaki umumiyenin müteessir olduğu teessüfle görülmektedir”⁹⁶

Teklifte, gözetilen ilk amaç savaş döneminde kaynakların yersiz kullanımını önlemek olmakla beraber, düğünlerde yapılan abartılı masraflar önlenerek evlenmeleri teşvik etmek, nüfus artışını sağlamak ve fuhuşun önüne geçmektir. Başlayan görüşmelerde vurgulanan yer ise düğün masraflarının artmasına bağlı olarak evliliğin azaldığı, nüfusun azaldığı, kız kaçırma vakalarının arttığı yönündedir. Müzakere edilen sekiz maddelik kanun; çeyizin azaltılması, düğün gününün kısaltılması, yemek sayısının azaltılması gibi konuları kapsamaktadır. Kanun 25 Kasım 1920’de görüşülerek kabul edilmiştir.⁹⁷

Nüfusun çoğalmasını teşvik edilmesinin yanında sağlıklı doğumların teşvik edilmesi, doğan çocukların yaşatılması, toplumun genel sağlığının korunması ve doğumu engelleyici yöntemlerin engellenmesi de gerekmektedir. 24 Nisan 1930’da kabul edilen “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu” bu yönde yapılan önemli çalışmaların başında gelmiştir. Devlet sağlık hizmetlerini genişletirken aynı zamanda ;

“Memleketin sıhhi şartlarını ıslah ve milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar veya sair muzır amillerle mücadele etmek ve müstakbel neslin sıhatli olarak yetişmesini temin ve halkı tıbbi ve içtimai muavenete mazhar eylemek umumi Devlet hizmetlerindendir”

hükmünün yer aldığı birinci maddesinde de belirtildiği gibi denetim ve müdahaleye hem imkan sağlamıştır hem de meşrulaştırmıştır. Kanun genel halk sağlığı, hastane, bulaşıcı hastalık ve bunların önlenmesiyle ilgili birçok konuyu kapsamakla beraber nüfusun artması için de maddeler içermiştir. Buna göre:

“Evlenecek erkek ve kadınlar evlenmeden evvel tıbbî muayeneye tabidir. Bu muayenenin sureti icrası ve teferruatı hakkında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâletince bir nizamname neşrolunur. Frengi, belsoğukluğu ve yumuşak şankırı ve cüzama ve bir marazı akliye müptelâ olanların evlenmesi memnudur. Bu hastalıklar usulü dairesinde

⁹⁶ TBMM Zabıt Cerideleri, 1. Dönem, C 5, Birleşim 97, s 361

⁹⁷ TBMM Zabıt Cerideleri, 1. Dönem, C 6, Birleşim 102, s 34-39

tedavi edilip sirayet tehlikesi geçtiğine veya şifa bulduğuna dair tabip raporu ibraz olunmadıkça musapların nikâhları aktolunmaz.⁹⁸”

maddesiyle doğacak nesillerin sağlıklı anne babadan gelmesi için tedbirler alınmıştır. Bu durumu negatif öjenik içerisinde değerlendirmek mümkündür. Çünkü istenmeyen bireylerin çoğalması engellenirken tedavisi de gönüllülük değil bir zorunluluk halindedir. Evlilik kişisel bir tercih olmaktan çıkarılmış, kişi yararından çok toplum yararı ön planda tutulurken, nitelikli nüfusun da aslında bozulmasının önünü geçilmiş olacaktır. Aynı Kanunun 152. maddesiyle de nüfusun çoğalmasına engel olacak tedbirler yasaklanmıştır:

“İlkaha mani veya çocuk düş sürmeğe vasıta olup Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâletince tayin olunacak alât ve levazımın ithal ve satışı memnudur. Bunların tababette müstamel envai Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâletinin tayin edeceği şartlar dairesinde ithal edilir ve eczanelerde reçete ile satılır.”⁹⁹

Kanun yasakları içermekle beraber çok çocuklu ailelerin ödüllendirilmesi ihmal edilmemiştir. Buna göre;

“Bu kanunun neşrinden sonra berhayat çocuğu altı veya altıdan fazlaya balığ olan kadınlara Devletçe mükâfatı naktiye verilmesi için her sene Sıhhat ve İçtimâî Muavenet Vekâleti bütçesine bir faslı mahsus açılır. Arzu edenlere naktî mükâfat yerine ihdas edilecek bir madalya verilir. Bu kanunun neşri tarihinde berhayat altı veya daha ziyade çocuğu olan kadınlara dahi bu madalya verilir.”¹⁰⁰

şeklindeki düzenleme ile devlet nezdinde de çok çocuklu olma özendirilmiştir.

Evlenme yaşının düşürülmesi de nüfusu arttırmak ve evlenmeyi kolaylaştırmak için başvuru yollarından biri olmuştur. 17 Şubat 1926’da kabul edilen Medeni Kanun’a göre evlenme yaşı erkeklerde 18, kadınlar için 17 olarak belirlenmiştir.¹⁰¹ Mahkemelerde yaş düzeltilmesi yönünde davaların artması gerekçe

⁹⁸ TBMM Zabıt Cerideleri, 3.Dönem, C 18, Birleşim 49, s 92

⁹⁹ TBMM Zabıt Cerideleri, 3.Dönem, C18, Birleşim 49, s 95

¹⁰⁰ TBMM Zabıt Cerideleri, 3.Dönem, C 18, Birleşim 49, s 95

¹⁰¹ TBMM Zabıt Cerideleri, 2.Dönem, C 22, Birleşim 57, s 10

gösterilerek evlenme yaşının kızlarda 15'e, erkeklerde 17'ye indirilerek evlenmelerin kolaylaştırılması yönünde Meclis görüşmeleri başlamıştır. Özellikle Konya vekili Dr. Osman Şevki Uludağ kanunun Meclise gelmeden önce Sıhhiye Vekaletine gitmesi gerektiğini savunur. Dr. Osman Şevki Bey evlenme yaşının düşürülmesinin doğru olmadığını şu sözler ile savunmuştur:

“Hayatta kendilerine mesuliyet verilen eşlerin hakikaten bu mesuliyeti müdrük olmaları lâzımdır. 15 yaşında, hâkim kararı ile 14 yaşında evlenen kızın ve 17 yaşında evlenen erkeğin bu mesuliyeti idrak edeceğine ben kani değilim. 15 yaşındaki kız doğurur mu, doğurmaz mı? 15 yaşındaki kız doğurur. Fakat doğuracağı çocuktan da memleket hayır görür mü, görmez mi bu da bir meseledir”

Ancak Kütahya Vekili Besim Atalay Bey'in; “Evlenmeği kolaylaştırmak için seneyi azaltmak ve daha bir takım merasimi ortadan kaldırmak lâzım iken, bunu bir de Sıhhiye encümenine götürmek, işi uzatmaktan başka bir şey değildir” sözleriyle karşı çıkmıştır.¹⁰² Dr. Osman Şevki Uludağ'ın karşı çıkmasına en azından kanunun tekrar sıhhiye vekaletine gönderilip görüşülmesini istemesine rağmen kanun evlenme yaşını erkeklerde 17, kadınlarda 15 olarak belirlenmesi şeklinde düzenlenmiştir.

Çok çocuklu olmak her şekilde özendirilmeye çalışılmıştır. 26 Ocak 1941 tarihli Belediye Kanunu'nun da azalığa aday olan iki kişiden evli olan, evli olandan ise çok çocuklu olan öncelikli olduğu vurgulanmıştır.¹⁰³

Çocukların doğması yanında yaşatılması da önemli sorunların başında gelmekteydi. Himaye-i Etfal Cemiyeti, çocuk sağlığı, bakımı, genç kızların çocuk bakımı üzerine eğitimi, anne adaylarının eğitimi üzerine “Gürbüz Türk Çocuğu” isimli projeyi yürütmüştür.¹⁰⁴ Aynı Proje kapsamında anne, baba, öğretmen gibi çocuk yetiştirilmesiyle ilgili taraflara yönelik 1926-1935 yılları arasında “Gürbüz Türk Çocuğu” isimli dergi yayınlanır.¹⁰⁵

¹⁰² TBMM Zabıt Cerideleri,5.Dönem, C 26, Birleşim 76, s 171-172

¹⁰³ TBMM Zabıt Cerideleri,7.Dönem, C 7, Birleşim 24, s 143

¹⁰⁴ BAYTAL, Yaşar, Atatürk Döneminde Nüfusu Arttırma Çalışmaları ve Gürbüz Türk Çocuğu Projesi, *Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi*,S 10, Ankara 2009, s 131

¹⁰⁵ ÇILGIN, Alev Sınar, Genç Cumhuriyetin Ütopyası: Gürbüz Türk Çocuğu, Uludağ Üniversitesi, *Fen Edebiyat Fakültesi ,Sosyal Bilimler Dergisi*, S 6,Bursa 2004, s 99

Nüfusun arttırılması ilk hedef olmakla beraber, var olan nüfusun yaşam kalitesini ve süresinin arttırılması, yeni yetişecek neslin sağlıklı olması da önemli bir konudur. Bunun için atılan en önemli adım ise 1938 yılında kabul edilen 3530 sayılı “Beden Terbiyesi ve Spor Kanunu” dur.

2.5 Beden Terbiyesi Kanunu ve Beden Terbiyesi Spor Dergisi

Beşeri sermaye Foucault’ya göre, kalıtımsal olarak aktarılan, doğuştan gelen unsurlar ile sonradan öğrenilen ve kazanılan beceriler olmak üzere temelde ikiye ögeye ayrılır.¹⁰⁶ Türkiye’de nüfusu arttırma için uğraş verilen yıllarda birinci ögeye müdahale de ikinci öge üzerinden olduğu söylenebilir. Yani genetik anlamda daha güçlü, daha gürbüz bireyler, dönemin yöneticilerine göre, ancak onların ebeveynlerinin bedenleri üzerindeki çalışma ile mümkün olabilir ve kalıtımsal olarak bir sonraki nesle aktarılabilir durumdadır. Bunun yapılabilmesi spor ve beden terbiyesi ile olmakla beraber bunu devlet politikası haline getirilmesi ve genele yayılması gerekmektedir.¹⁰⁷

Yeni kurulan devletin, belirlediği hedeflerle uyumlu, rejimi benimseyen bireylerden inşa edilmiş bir toplum devlet ve rejimin devamlılığını sağlayacak önemli bir etkidir. Bunun sağlanması ise devletin belirleyeceği biyopolitik uygulamalar ile gerçekleşir. Türkiye’de beden terbiyesi ve spor uygulamalarının nihai amacı hem “Sağlam kafa, sağlam vücutta olur” ilkesi doğrultusunda rejimle uyumlu bireyler yaratma hem de bedenlen sağlıklı bir toplum inşa etmektir.

¹⁰⁶ FOUCAULT, Michel, *Biyopolitikanın Doğuşu*, (Çev) Utku Özmakas, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. İstanbul 2015,s 191

¹⁰⁷ TOKATLIOĞLU, Ali Emrah, *Biyopolitika Kavramı Çerçevesinde 1938 Beden Terbiyesi Kanunu*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul 2020 s

İki dünya savaşı arası dönemde iktidar, beden eğitimi ve spor uygulamalarına yukarıda belirtildiği gibi toplumu istendik şekilde yapılandırma, yeni yetişecek neslin sağlıklı ebeveynlerden doğmasını sağlama, her an savaşa hazır bir toplum oluşturma görevi yüklemiştir. Her açıdan sağlıklı bireylerden oluşan, üretken, devlet politikaları ile uyumlu bir toplum oluşturma birçok devlet tarafından spordan beklenen asıl işlev haline gelmiştir.

Beden terbiyesi Almanya Fransa, İtalya, İngiltere, Sovyet Rusya gibi devletler tarafından da hem her an savaşa hazır bir toplumu oluşturma bir yolu hem de ırk ıslahının aracı olarak görülmüştür. Bolşevik devriminden sonra, devrimin karşılaştığı toplum, nüfusunun çoğunu köyde yaşayan, sağlıklı bir topluluktur. Uygulanan “Fiziki Kültür” programı sayesinde üretken ve sağlıklı bir toplum oluşturmıştır. Fiziki kültür büyük ölçüde beden terbiyesi, temel temizlik ve sivil savunmaya dayalı bir programı kapsamaktaydı. Türkiye’de rejim değişikliğinden sonra Sovyet Rusya gibi benzer durum ile karşı karşıya kalmış, Sovyet Rusya’nın uyguladığı fiziki kültür hareketleri, fabrikaların yanına spor tesisleri yapılması gibi uygulamaları Türkiye’de benzer şekillerde uygulama yoluna gitmiştir.¹⁰⁸

Türk spor dergisinde yer alan “İngiltere’de Beden Terbiyesi ve Irkın Korunması Hakkında Yeni Bir Proje” isimli yazı konunun takip edildiğinin göstergesidir. İngiltere’de ırk ıslahı yolunda beden terbiyesini kullanmasının nedenleri arasında sayılan yaşam süresinin uzaması, evlenen çiftlerin konforlu yaşam tercihlerinden dolayı çocuk yapmaması nüfusun durağanlaşması olarak sıralanmıştır. İnsan tipini güzelleştirmek, ırkı arttırmak için beden terbiyesi bir yol olarak görülmüştür. Çıkarılan Beden Terbiyesi ve Spor Kanunu Türkiye’nin bu ve benzer uygulamalardan etkilendiğini göstermektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁸ AKIN, a.g.e. s 100

¹⁰⁹ İngiltere’de Beden Terbiyesi ve Irkın Korunması Hakkında Yeni Bir Proje, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S 43, Ulus Basımevi, Ankara 1937, s 7

Beden terbiyesi devletin resmi olarak uyguladığı biyopolitik bir hamledir. Bireyin, bedenine iyi bakması bir tercih değil bir zorunluluk haline getirilmiştir. Erken Cumhuriyet dönemi beden politikalarının da temel amacı, tıpkı bir vergi mükellefi gibi, vatandaşlarını, kendi bedenlerinden mesul hale getirebilmektir. Bu mesuliyeti yerine getirecek fiziksel şartları sağlamak da devletin kendi mesuliyet alanıdır. Öz ifadeyle, vatandaşından bedenine iyi bakması için antrenman yapmasını isteyen devlet akılsallığı, o antrenmanı yapacak saha, eğitmen ihtiyacını karşılamakla mükelleftir¹¹⁰

Sporun bireysellikten çıkararak toplumsal bir yükümlülük olarak algılanmasına dönemin güreş federasyonu başkanı Ahmet Fetgeri şu sözlerle açıklamıştır:

“Bir ferdin vücuduna yaptığı fenalık şahsına münhasır değildir, mensup olduğu camiaya, ırka ve millete de şamildir. Spor yapmayarak vücudunu safahat âlemlerinde yıpratın gençler, fenalığın şahıslarından ziyade milletlerinin bünyesine dokunacağını hiçbir vakit hatırdan çıkarmamalısınız.”¹¹¹

Bunu gerçekleştirmek için kurulan Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakları Teşkilatları (TİCİ) bu amacın somut örneklerindendir. 25 Kasım 1922’de kurulan TİCİ Nizamnamesinde amacını “Etrafımıza baktığımızda ilk göze çarpan ihtiyaç ırkımızın takviyesi, sıhhat-ı umumiyenin ıslahı ve bu sayede tevellüdatın tezyididir” şeklinde açıklamıştır.¹¹²

Mustafa Kemal’in TİCİ temsilcileri ile yaptığı görüşme sonrasında 1 Ekim 1926 tarihli açıklaması da Mustafa Kemal’inde bu yöndeki beklentilerini ortaya koyar niteliktedir:

“Efendiler, gürbüz ve yavuz evlatlar isterim. Bunları yetiştirmek, tedbirlerini ve mesuliyetlerini üzerine almış adamlarsınız. Bu neticeyi görmezsem hakkınızdaki

¹¹⁰ TOKATLIOĞLU, a.g.e, s 33

¹¹¹ AKIN, a.g.e.s109

¹¹² AKIN, a.g.e s 97

muhabbetim, itimadım o zaman zail olur. Fakat sizin kadar vatan sever insanların bunda başarıya ulaşamayacaklarına ihtimal verilebilir mi?”¹¹³

Makbul vatandaşı yaratırken, siyasal iktidar tarafından hedeflenen Türk gencinin bedensel olarak da arzu edilen şekle gelmesinin yegâne formülü de bu alanı kontrol altına alabilecek şekilde teşkilatlanmaktır.¹¹⁴

Cumhuriyet döneminin ilk vekillerinden Dr. Sadi Konuk planlanmış bir beden terbiyesi ile nüfusun arttırılmasının önemini şu sözlerle vurgulamıştır:

“Cinsiyete göre fenni esaslar ile nizamlanmış spor ve spor hareketleri ile bedeni kabiliyetini düzenlemek ve sağlam bünyede yetişecek sağlam seciye ve kültürle besleyerek sportif bir terbiye işe milli kitlenin birliğini kurmak ve yaşatma Türk kadın ve erkeği üzerinde dikkatle ele alacağımız bir durumdur.”¹¹⁵

TİCİ yöneticileri Almanya’daki uygulamaları takip edip, 1933’de Carl Diem ve Johannes Seiffert tarafından hazırlanan “Spor Sahaları ve Stadyumlar” adlı eseri tercüme ettirmiş, Milli Eğitim Bakanlığının stadyum ve saha mimarisini incelemek için aynı yıl mimar Seyfettin Nasih’i Almanya’ya göndermiştir¹¹⁶. Almanya’da Hitler döneminde ırkçılığa varan beden eğitimi ve spor uygulamaları örnek alınmamakla beraber toplu spor yapılması, Almanya’daki gençlik teşkilatına benzer teşkilatların hayata geçirilmesi Almanya’dan etkilenildiğinin göstergeleri arasındadır.¹¹⁷

TİCİ ile başlayan spor üzerindeki devlet gözetimi 1936-1938 arasında Türkiye Spor Kurumu, 1939-1945 arasında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 1946

¹¹³ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I-II-III*, Haz. Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Ankara 2006, s 73

¹¹⁴ TOKATLIOĞLU, a.g.e, s 57

¹¹⁵ ARPACI, a.g.e, s 147

¹¹⁶ TÜRKMEN, Mutlu, *Beden Terbiyesi: Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri*, Spor Yayınevi ve Kitabevi Ankara 2018, s 170

¹¹⁷ TÜRKMEN, a.g.e, s 172

sonrasında ise Gençlik ve Spor Bakanlığı kurularak devam etmiştir¹¹⁸. Spor; her anlamda hayatın bir parçası haline getirilmeliydi. 19 Mayıs tarihi; 1938 yılında Ankara’da büyük bir spor ve idman şenliği şeklinde kutlanmıştır. 20 Haziran 1938 tarihinde bayramlar ve tatiller hakkındaki 2739 sayılı kanunun ikinci maddesine yapılan bir ekleme ile 19 Mayıs günü “Gençlik ve Spor Bayramı” olarak kabul edildi ve 19 Mayıs’ın, resmi tatiller arasına girmesi devletin spor ve beden terbiyesine karşı tutumunu sergilemektedir.¹¹⁹

Dönemin Başbakanı Celal Bayar şu sözleri devletin spora bakışını göstermektedir: “Büyük gaye Türk vatandaşını fikir ve düşünce itibariyle kuvvetli ve tam sıhhatli, seciyeli, gürbüz, güzel insanlar olarak yetiştirmektir.”¹²⁰

1938’de çıkarılan 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile spora devlet müdahalesi yasal bir hale gelirken toplumu şekillendirmenin bir aracı olmuştur. Çıkarılan kanun ve kurulan Beden Eğitimi Genel Direktörlüğünün dünyada yaşanan savaş hazırlıklarının etkisinin de olduğu göz ardı edilemez. Kurulacak teşkilatın başına askeri alanla ilişkisinin devam etmesi kararıyla Tümgeneral Cemil Tahir Taner’in atanması spordan ilk anda beklenen işlevi de ortaya koymuştur. Bu konuda Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü’nün ilk direktörü General Cemil Taner’in ilk demeçlerinden birinde sporun gayesiyle ilgili yaptığı açıklamaları şu şekilde olup spordan beklentiye ortaya koymaktadır:

“Devlet, yurttaşı beden terbiyesi ve sporla alakalandırmak ve meşgul kılmaktan iki esaslı gaye bekler.

1-Yurttaşın sıhhatli, kuvvetli, müteşebbis ve dürüst ahlak sahibi bir sportmen olması.

2-Yurt müdafaasına kendisine emanet edilen Cumhuriyet ve inkılabı ve yurt istiklalini korumağa muktedir yılmaz, çabuk karar verir, çabuk icraata geçer, yurt menfaatini her menfaatten üstün tutar, bir yurtsever olarak yetişmesidir.”¹²¹

¹¹⁸ CANTEK, Funda Şenol, YARAR, Betül, Erken Cumhuriyet Dönemi Dergi ve Gazetelerinde Spor ev Kadın (1928-1960) *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S 29 Ankara, s 204

¹¹⁹ TOKATLIOĞLU, a.g.e, s 59

¹²⁰ Beden Terbiyesi ve Spor , S1, İstanbul 1939, s 3

¹²¹ TOKATLIOĞLU, a.g.e, s 59

Beden Terbiyesi Kanunu amacını “Yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılabı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek” ifade etmiştir.¹²²

Kanun:

“Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Hangi yaştaki vatandaşların ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde spor mükellefiyeti altında bulunacakları ve ne gibi devair ve müesseselerde beden hareketlerinin tatbiki lâzım geleceği İcra Tekilleri Heyetince tayin olunur.”

maddesiyle spor yapmayı ve kulüplere girmeyi bir zorunluluk haline getirmiştir. Her vilayet bir beden terbiyesi bölgesine ayrılmış sadece kamu çalışanları değil çıkarılan yasa ile fabrika, ticaret evleri ve belli bir sayının üstünde çalışanı olan herkes de benden terbiyesi yükümlülüğü altına girmiştir.¹²³

Çıkarılan kanun ile beden terbiyesi ve spordan beklenen işlevi dönemin Beden Terbiyesi Genel Müdür Yardımcısı Vildan Aşır Şavaşı şu sözler ile ifade etmiştir:

- “1. Daha iyi ekelim daha iyi biçelim
2. Endüstri savaşımızın güçlüklerini yenmek için daha kuvvetlice neşeli olalım.
3. Yarın vatan müdafaası için koşmak lazım gelince kömür tozu pistleri ya da yeşil sahalara alışkın ceylan bileklerimiz incinmeden postallarımızı taşıyabilsin.
4. Birbirimizi sevmegi ve bu sevgi ile milli bir ideal etrafında kenetlenmeyi öğrenelim diye spor yapacağız; sporu spor için değil yurt için yapacağız.”¹²⁴

Tıp tarihçisi ve doktor Süheyl Ünverdi beden eğitimini, hıfzıssıhha ve öjeni siyaseti içinde değerlendirerek “neslin ve vücudun ıslahı” olarak tanımlar, beden terbiyesini ve iyi programlanmış beden hareketlerini sağlığın ayrılmaz parçası kabul eder.¹²⁵

¹²² TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem ,C 26,Birleşim 83, s 487

¹²³ TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem ,C 26,Birleşim 82, s 488

¹²⁴ AKIN, *a.g.e*, s 126

¹²⁵ ARPACI, *a.g.e* ,s 135

Çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunu ve kurulan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün faaliyetleri, duyurmak için *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisi çıkarılmaya başlanmıştır. Dergi, müdürlüğün bir nevi yayın organı olmakla beraber yurt ve dünyadan çeşitli spor haberlerine de yer vermiştir. Genel müdürlük tarafından yayınlanan nizamname, talimatname, emirler ve çıkarılan yasalarda dergi aracılığıyla duyurulmuştur. Dergi 1939 Ocak ayı ile 1944 Mart ayı arasında kırk altı sayı olarak yayınlanmıştır.

Derginin ilk sayılarında beden terbiyesi genel müdürlüğü ve teşkilatı hakkında bilgiler, taşra teşkilatı ile ilgili haberlere yer verilmiş, Almanya, İtalya, Fransa gibi devletlerde benzer teşkilatlarla ilgili uygulamalara değinilmiştir. Zorunlu spor uygulamasının örnekleri derginin ilk sayılarında geniş yer verilirken Türkiye'deki uygulamalar ile karşılaştırmalar yapılmıştır.

Dergide spor, spor yapmanın yararları, neden spor yapılmalı, spor sağlık arasındaki ilişki, spor ve vatan savunması arasındaki ilişki, sağlıklı nesil için yapılan sporun yararları, sporla uğraşan, bedenlen ve zihnen gelişen Türk genci, sıklıkla değinilen, vurgulanan konular arasında yer almaktadır. Düzenli spor vurgusu ve sporun nasıl yapılması gerektiği dergide “Erkekler için günlük spor”, “kadınlar için günlük spor” başlıkları altında yer almıştır.

Kadınlar için spor, kadınların yapması ve yapmaması gereken spor dalları, hangi dönemde, nasıl bir spor uygulaması yapılması gerekir gibi konular dergide değinilen konular arasındadır.

Beden terbiyesinin faydaları çıkarılan dergide sık sık vurgulanmıştır. Dergide bu fayda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Misal olarak, ulusal bünyenin sağlamlığı derken sporla ulaşılacağımız en büyük gaye olarak genç sayısının artmasının, ihtiyarların yaşlarına rağmen dinç hayat sürmelerini, ölümlerin az olup doğumların devamlı suretle fazlaşmasını, halk sağlık durumunun çok sevinecek bir dereceye varmasını, soy sağlık bakımını, sosyal seviye yüksekliği düşünüyoruz.”¹²⁶

¹²⁶ GÜR, A.Refik, Spordan Beklenenler, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 31,İstanbul 1941, s 17-18

Kanun ve teşkilat sayesinde mahalli spor ve gençlik kulüplerine dayanan kapsamlı bir gençlik teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Beden Terbiyesi Kanununun uygulama şeklini içeren düzenleme ise 3 Nisan 1940’da kabul edilmiştir. Buna göre; 12-45 yaş arası bütün erkekler, 12-30 yaş arası bütün kadınlar beden terbiyesi idmanlarına katılması zorunlu tutulmuş¹²⁷ hangi sporların yapılacağı ise aletli aletsiz jimnastik, atletizm, yüksek atlama, yüzme şeklinde sırlanmıştır.¹²⁸

Dünyada ortaya çıkan gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de beden eğitimi ve spordan beklenen ilk ve en büyük fayda her an savaşa hazır, tüm koşullarda mücadele edebilecek kabiliyete sahip bireyler yetiştirmek olarak algılanmıştır. Cemil Taner tarafından ifade edilen faydalar *Beden Terbiyesi ve Spor* dergi tarafından düzenlenen anket sonuçlarında da kendini göstermiştir. “Spor ne demektir?” sorusuna verilen yanıtların ortak noktası şu şekilde özetlenmiştir:

“Askeri bakımdan, hazer zamanında sefer zamanında sefer için aldığı emirleri tam, mükemmel ve vaktinde yapacak ve bu emirleri yaparken tesadüf edeceği tabii hadiseler (yağmur, seller, fırtınalar, kar tipileri, vahşi hayvanlar, eşkiya... gibi) tahammül gösterecek, mukavemet edecek, yılmayacak, korkmayacak ve bunları mağlup edecek asker yetiştirmektir.”¹²⁹

1941 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün bütçe görüşmelerinde söz alan Konya vekili Osman Şevki Uludağ Beden Terbiyesi Kanununun ardından çıkarılan nizamnameler ile kadını, erkeği, aynı şekilde mecburiyetlere tâbi tutulduğunu belirtmekle beraber nihai hedef olarak “Türk erkeği asker, kadınları da asker anası olacaktır” sözleriyle açıklamıştır.¹³⁰

Asker anası olacak kadının sağlıklı olması, sağlıklı bir nesil yetiştirmesi için spor yapması gerektiği *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde şu şekilde vurgulanmıştır:

“İnsan vücudunun güzel olabilmesi için birtakım şartların birleşmesi icap eder. Sporla vücudun güzelleştirilmesi mümkündür. Beşerin iyi, güzel, sıhhatli, neşeli ve yüksek karakterli insanlara ihtiyacını hiçbirimiz inkar edecek durumda değiliz. Sportmen ruhlu Anadolu’da daha müteammim tabirle ‘yiğit’ ruhu fertlere her memleketin ihtiyacı vardır. Spor bu ruhu yarata bildiği taktirde en büyük maksadına erişmiş demektir. Sıhhat

¹²⁷ Resmi Gazete; 17 Nisan 1940, S 4487, s 13662

¹²⁸ AKIN, a.g.e, s 165

¹²⁹ *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi*, Cemil Taner Beyanâtı, S1, İstanbul 1939, s 27

¹³⁰ TBMM Zabıt Cerideleri, 6.Dönem, C 18, Birleşim 60, s 360

her şeyden evvel baba ve anadan tevarüs eder. Sıhatsız baba ve ananın çocuğu, büyütülmesinde az bir ihmâl karışırsa sıhatsız olur.”¹³¹

Cemil Taner beden terbiyesi ve sporun, ırk ıslahı ve nüfus üzerinde sağlayacağı faydaları ise şöyle sıralamıştır:

“1- Irkı sağlamlaştıran, neslin sıhhatli ve gürbüz olmasını temin eden bir hızıssıhha vasıtası.

2- Vücudunda yurdu korumak için lüzumlu hareketleri yapmağa müsait kudreti ve kabiliyeti ve çevikliği ve tahammülü verebilecek bir yurt müdafaası vasıtası.

3- Ruhunu insanlık vasıflarını, büyüğüne, arkadaşına bağlılık ve saygı vasıflarını arttıracak bir moral terbiye vasıtası

4- İnkılapçı ve ulusal amaçlara göre lâzım olan karakteri ve cevvaliyeti ve rejim için fedakârlık ruhunu verecek bir inkılapçı ve mefkûreci terbiyesi vasıtası olarak telâkki edilmek lâzımdır”¹³²

Spor askeri işlevinin yanında biyopolitik uygulamaların somutlaşmasında önemli bir yere sahiptir. Sağlıksız doğacak ya da sürekli sağlık sorunları ile mücadele eden bir nüfus devlet açısından hem ekonomik hem de nitelik olarak bir kayıp anlamındadır. Öncelik sağlıklı ana, babalardan doğan sağlıklı bireyler elde etmek, doğan sağlıklı bireylerin hayatlarına sporu entegre ederek sağlıklı kalmalarını sağlamak ve döngüyü aksamadan sürdürme bilmek ana hedeftir. Bu durum şu sözler ile açıklanmaktadır:

“Nüfus siyaseti bakımından fizyoloji kaidelerine uygun şekilde spor yapmış fertler yetiştirmektir. Çünkü usulüyle spor yapanların vücutları birçok hastalıklara karşı mukavim olur. Hastalığa yakalansalar bile geçirirler. Ölüm vukuatı da azdır. Spora ehemmiyet vermeyen milletlerin fertleri hastalıkları daha az mukavemetlidir. Vermekte olduğu zaiyat daha büyüktür.”¹³³

Birey mutlaka hastalanacak lakin spor yapan birey hastalanmaz, hastalansa dahi hastalığını hafifi geçirir, spor yapan bireylerde hastalığa bağlı ölüm oranı ise olmadığı idia edilmektedir.

¹³¹ ABBAS, Nüzhet, Sporun Güzellik ve, Sıhhat ve Karakter Üzerindeki Tesirleri, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 2, Ankara 1939 , s 20-21

¹³² TBMM Zabıt Cerideleri,6. Dönem, C 18, Birleşim 60, s 372

¹³³ *Beden Terbiyesi ve Spor*, Yurtta Hangi Sporlar Üzerinde Fazla Çalışmalıyız? S 27-28, İstanbul 1941, s 35

Spor hayatın önemli bir parçası olarak algılanması gerektiği beklentisini Cemil Taner kullandığı şu ifade ortaya koymaktadır: “Beden terbiyesi bugün yurttaşların modern namazı olmalıdır.”¹³⁴

Beden Terbiyesi Kanunu rejimin idealize ettiği vatandaş tipini yetiştirmenin bir yolu, ırk ıslahının gerçekleştirilmenin bir aracıdır. Bununla ilgili olarak, o sırada ABD’de eğitimini tamamlayarak Türkiye’ye gelmiş olan Sabiha Sertel ırkın ıslahı için gerekirse kısırlaştırmaya dahi gidilebileceğini çünkü önemli olanın gelecek neslin sağlığının temin edilmesi olduğunu savunmuştur. Konuyla ilgili olarak Sertel şunları ifade etmiştir:

“Sağlam ve zinde nesilleri çürüğe çıkaran bu afet karşısında ferдин hürriyetinden evvel, cemiyetin sıhhat ve selâm eti vardır. Umumî bir harp seferberliğinde nasıl (fert yok, m illet var!) diyorsak, bütün bir cemiyeti tehdit eden bir afet karşısında da aynı cümleyi tekrar etmeliyiz. Frenginin cemiyete bıraktığı fert, bulunduğu muhit içinde zehir saçan, nesilden nesle zehrini devam ettiren bir mikrop menba’ıdır. Sâri bir hastalık vuku’un da, hastalığın sirayetini men için nasıl ferдин hürriyetini hiç düşünmeden tecrit etmek, hatta icap ederse imha etmek hakkını, cemiyet ve kanuna veriyorsak, frengili ve mecnun unsurların nesl-i hayatiyyetlerini imha etmek hakkını da cemiyeti vermeliyiz.”¹³⁵

Aynı konuyla ilgili görüşlerini dahiliye vekili Şükrü Kaya şöyle açıklamıştır:

“Her rejim kendine lâıyk bir vatandaş tipi bulmuştur ve onu arar. İstibdat rejiminin vatandaşının tipi malûmdur. Bizim Atatürk rejiminin, Kemalist inkılabının rejiminin adamı güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini her yerde müdafaa eder, neşeli ve ciddi olmaktan ibarettir. Bizim aradığımız budur. Bu beden terbiyesinden maksad, fikrî, seciye’vî ve ahlakî terbiyedir. Bizim rejimin istilzam ettiği tip budur” olarak açıklamıştır.¹³⁶

Beden Eğitimi Teşkilatı 1942’de çıkarılan bir kanun ile Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Dönemin, Milli Eğitim Bakanı, Hasan Ali Yücel sporun devlet kontrolünde olması gerektiği fikrinin Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Millî Eğitim Bakanlığına bağlandıktan sonra beden eğitiminin tek elden devlet kontrolüyle yapılması gerektiğin, şöyle ifade etmiştir:

¹³⁴ *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi*, Cemil Taner Beyanatı, S1, İstanbul 1939, s 28

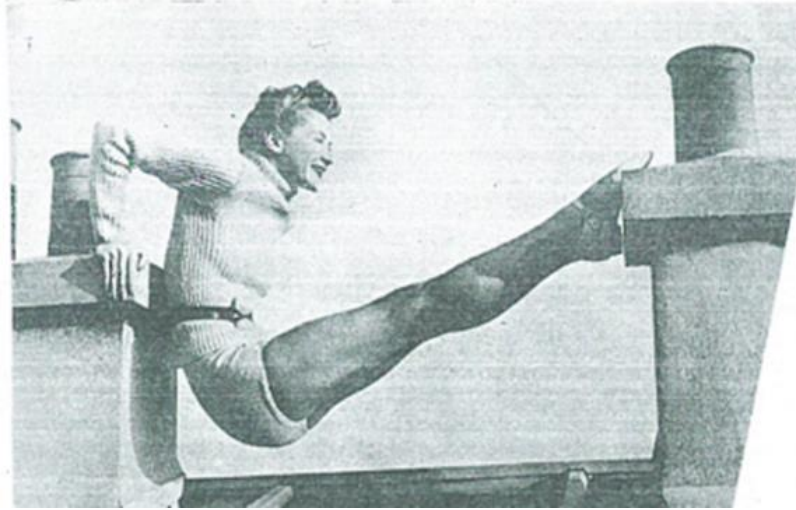
¹³⁵ TOPRAK, *a.g.e* , s 66

¹³⁶ TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem, C 26, Birleşim 83, s 487

“Türk Maarifinin ana vasfı olan tek elden terbiye prensibi, Büyük Millet Meclisinin Beden Terbiyesi Teşkilatının Maarif Vekaletine vermesiyle bir kere daha kuvvetlendirilmiş bulunuyor.”¹³⁷

Sağlık bir nesil yetiştirmek, kazanılacak disiplin ile her an savaşa hazır bir ordu oluşturma, ekonomik kalkınmayı sağlayacak işgücü oluşturma hedefler arasındadır. Bu hedefleri gerçekleştirecek bireylerin sağlıklı doğmasını sağlayacak kadınların sağlıklı, sağlam bir vücuda sahip olması ise nihai hedeftir.

Spor, kadınları sayılan hedeflere ulaştıracak en kestirme yoldur. Kadınların sporu benimsenmeleri, spor yapması için özellikle bir mekâna ihtiyacı olmadığı her yerde spor yapabileceği, *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde şu şekilde ifade edilmiştir:

Resim1 *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 8

“Hareket için mesele mevzu bahis değildir. Taraça, bahçe, balkon, oda daha olmazsa çatı üstleri her yer, her zaman için hareketlerimizi yapmaya imkân verir. Bilhassa açık havada, güneş altında, temiz bol hava içinde yapılacak hareketler vücut için kıymetleri bir kat daha artar. Sabahın temiz havasında için yapılacak olan dam üstünde hareketler, vasıta aramak gibi külfetli düşüncelerin hareket yapmak için lüzumsuz olduğunu da ileri sürerek sıhhat, neşe ve vücut güzelliği için hareketin daima ve her yerde yapılması lazım olduğunu ispata çalışmaktadır.”¹³⁸

Kadına yüklenen sağlıklı ve hızlı nüfus artışında öncü olma görevi sadece Türkiye’de değil özellikle savaş sonrasında azalan nüfusu çoğaltmak için birçok devlet tarafından da uygulanmıştır. Örneğin Fransa’da iznindeki askerlere gönderilen

¹³⁷ YÜCEL ,Hasan Ali, Terbiye Bir Bütündür, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 41-42, İstanbul 1942 ,s 4

¹³⁸ PURA, Fuat, Günlük Jimnastik, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 8, Ankara 1939, s 40-41

kartpostallarda nüfusun arttırılması adına çalışmaları gerektiği hatırlatılırken, İtalya’da Mussolini “Evlerinize dönün ve kadınlardan doğum ve birçok doğum beklediğimi söyleyin” demesi, Fransa ve Almanya’da çocuk sayısına göre madalya verilmesi yapılan uygulamalardan bazılarıdır.¹³⁹

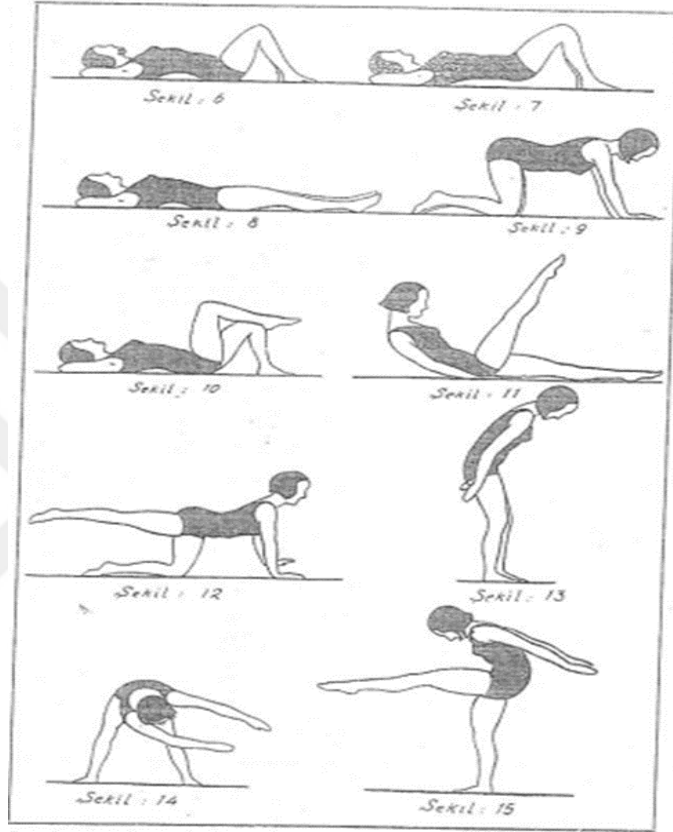
Uygulanan beden terbiyesi programının toplum tarafından mutlaka ve şüpheye yer bırakmadan kabul edilmesi beklenmektedir. Spor hem kadın hem erkek için neredeyse tüm hastalıkların tedavi edilmesinde öncü konuma getirilmiştir. Konuyla ilgi olarak. *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinden şu örnekler verilebilir. Cinsel sağlık için spor yapılması tavsiye edilmektedir. Düzenli spor yapan bireyin cinsel sağlığının yerinde olmamasının mümkün olmadığı savunularak şu ifadeler ile spor cazip hale getirilmeye çalışılmaktadır: “Vücudu mükemmel ve kuvvetli olan bir insan cinsi kudretten mahrum veyahut maddi veya ruhi mekanizmalarında zaaf hissettiği takdirde ayrı insandır.”¹⁴⁰

Aynı şekilde kadınlarında hayatlarının tüm dönemlerini sağlıklı geçirmeleri için spor yapmaları tavsiye edilmektedir. Öyle ki kadın vücudunun bir gereği olan, her ay tekrarlanan ve bedenden bedene farklı etkiler yaratan menstrüel döngü içerisinde beklenti kadının hiçbir fiziksel aktivitesini aksatmaması yönündedir. Bu beklenti *Beden Terbiyesi ve Spor* derginin 12. Sayısında “Kadınlarda Aybaşı Rahatsızlığı ve Spor” isimli yazısında tavsiyeler şeklinde kendine yer bulmuştur. Buna göre kadınların menstrüel dönemlerde de mutlaka spor yapması tavsiye edilmekle beraber “Kadın vücudunun tenasübünü temin eden amillerden en müessiri sabah jimnastikleridir. Aybaşı zamanlarında bunu asgari şekilde yapılmasında hiçbir mahzur olmadığı gibi bilakis lüzum da vardır”

¹³⁹ ÇAĞLI,a.g.e s 49

¹⁴⁰ ADASAL, Rasim, Sporcuların Cinsi Hayatı, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 40 , İstanbul 1942, s 16-17

şeklinde spor yapmanın hiçbir şekilde bırakılmaması vurgulanmaktadır. Ayrıca spor yapmayan kadınların menstrüel döngüyü daha zor geçirdiklerini ise şu şekilde ifade edilmektedir:

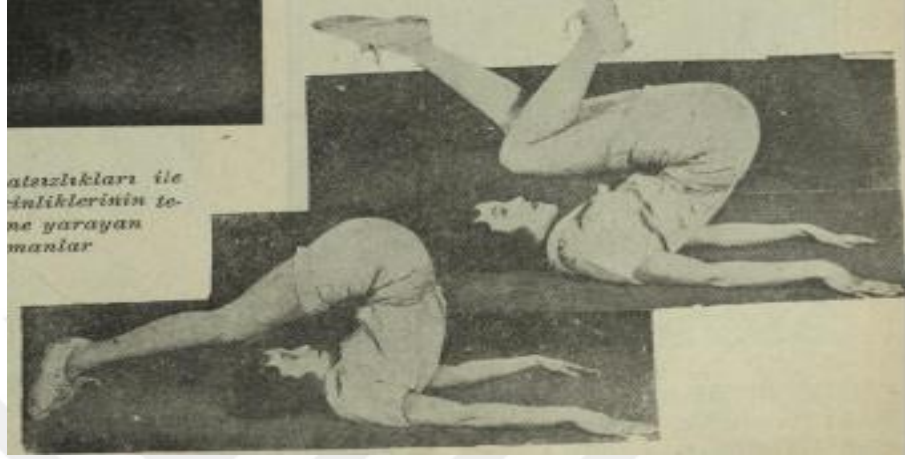
Resim 2, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 12

“ Muntazaman beden hareketleri yapmayan kızların mühim bir kısmında aybaşı bozuklukları vardır. Bunlar her aybaşında kıvranırlar. Bel ağrıları, iştahsızlık, sinirlilik, baş ağrıları ve kusma bunların başında gelir. ”¹⁴¹

Resimler ile anlatılan ve yedi günlük olarak verilen spor tavsiyesinde görünüşteki amaç kadının menstrüel dönemini rahat geçirmesi olarak görünmekle beraber şu ifadeler kadın vücudunun şeklinin her dönem korunması gerektiğini de vurgulamaktadır:

¹⁴¹ Tıbbi Konuşma, Kadınlarda Aybaşı Rahatsızlığı ve Spor, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 12, İstanbul 1939, s 24

“Bu bir haftalık beden hareketleri programının haftalarca devam etmesi lazımdır. Bu sayede kadınların bozuk aybaşı iltizama sokulmakla kalmaz aynı zamanda vücut tenasüp ve güzelliği de temin edilmiş olacaktır.”¹⁴²

Resim 3, Türk Spor Kurumu , Sayı 18

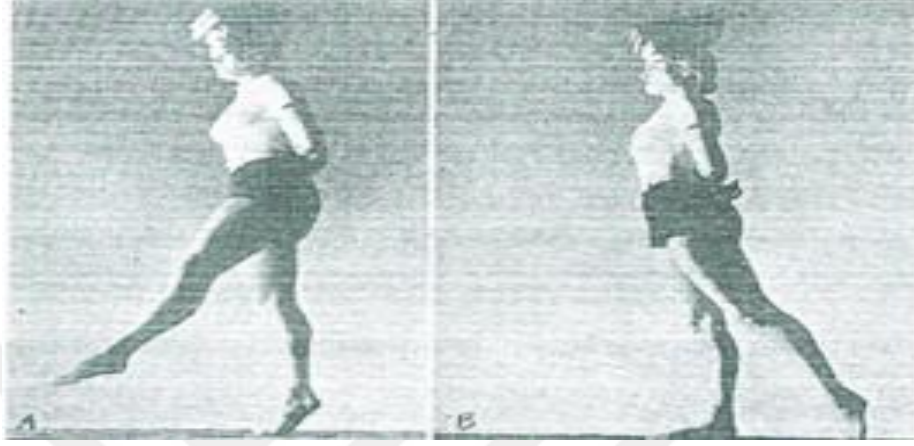
Sağlık sorunlarının tek çözüm noktası olarak algılanan spor kadınların tüm rahatsızlıklarının çözümü tavsiye edilmiştir. Korse ve giyinmelerinden kaynaklı olarak kadınlara özgü bir rahatsızlığa indirgenen mide rahatsızlığının tedavisinde ilaç kullanımının işe yaramayacağı spor yapmaları gerektiği vurgulanmış ve nasıl yapılması gerektiği resimli olarak anlatılmıştır.¹⁴³

Spor kadınlar için tüm sağlık sorunlarının çözümü olmasının yanında beklenen zarafetinde sağlanmasının ana noktasındadır. Kadın vücudu kusurlu ve düzeltilmesi gereken bir haldedir. Bunun nedeni ise spor eksikliğidir. Spor yapmayan

¹⁴² Tıbbi Konuşma, Kadınlarda Aybaşı Rahatsızlığı ve Spor, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 12, İstanbul 1939, s 25

¹⁴³ Bazı hastalıkların en iyi tedavisi; Beden terbiyesi ve spor yapmaktır, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S 18, Ankara 1936, s 11

kadınlarda duruş bozukluğu, yürüyüş hataları ve vücut kusurları olduğu ve bunu gidermenin ancak spor ile mümkün olduğu şöyle ifade edilmektedir:

Resim 4, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 7

“Birçok kadınlara bakınız hemen her giydikleri elbise vücutlarına tamimiyle intibak eder ve hiçbir falso göstermez. Bunu terzinin maharetinden ziyade o kadının vücudundaki şekilde aramak lazımdır. Doğru duruş güzelliğin ilk esasıdır. Yürürken dururken daima göğüs dışarda, karın içerde, baş dik, olarak bulundurunuz. Sırtınızın dik durmasına ve dik kalmasına dikkat ediniz. Düz ve muntazam duruş ideal duruştur ve bu da ideal vücudu yaratır. Ufak ve basit görünen sırt düzlüğünün temini ise vücut güzelliğinin ve sıhhat tamliğini temin eder.”¹⁴⁴

¹⁴⁴ PURA, Fuat, *Günlük Jimnastik , Beden Terbiyesi ve Spor* , S 7,Ankara 1939, s 24

III. BÖLÜM

ÖJENİ/IRK ISLAHINDA KADININ YERİ

Tarihsel süreç içerisinde kadın ve kadın bedeni sürekli bir denetlenme, şekillendirme ile karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı Devleti’nde kadının nasıl giyinmesi, ne renk ve kalınlıkta kumaş tercih etmesi yönünde birçok düzenleme ile karşı karşıya kalmıştır. Aynı uygulamalar Cumhuriyet’in ilk yıllarında kılık-kıyafet devrimiyle kendini göstermiştir. Kadının görünüşü, giyimi yeni devletin modernleşmesinin bir ölçüsü olarak algılanmıştır.¹⁴⁵

Nüfusun arttırılması Cumhuriyet’in ilk yıllarının aşılması gereken önemli sorunlarının başında gelmektedir. 1925’te yapılan I. Milli Türk Tıp Kongresinde halk sağlığı, çocuk ölümleri, sıtma ve cerrahi verem konuları yer alırken ;1927 de yapılan II. Mili Türk Tıp Kongresinde verem, trohom konuları ele alınmış kongre ikinci Başkanı Ziya Nuri Paşa, Kongreyi açış konuşmasında dikkat çektiği konu nüfus ve nüfusun çoğalması için yapılması gereken çalışmaları şu şekilde ifade etmiştir:

"Şüphe yoktur ki bugün tabiblere tevcih eden vezaifin (vazifelerin) en mühimi içtima-i hıfz-ı sıhha (toplum sağlığının korunması) ve nüfus siyaseti meselesidir... Esas düşüncemiz ebna-ı cinsimizin sıhhati olmalıdır ki malumatı tıbbiyemizle hayata hizmet etmiş olalım. Sayısal olarak öncelikle doğum ve çocuk ölümleri sorununu göz önüne almak gerekir ki bu yıl ki toplantımızın konularında biri budur."

Ancak Ziya Nuri Paşa için asıl önemli olan kadının nüfus artışındaki görevinin belirlenmesidir. Bunu ise şöyle ifade etmiştir:

"Bununla aynı derecede önemli husus kadın ve erkeğin görevlerinin belirlenmesinde neslin korunmasına gayret etmektir. Bir ırkın bir milletin selameti için kadına verilecek işlerin cinsel vazifesini bozacak şekilde olmamasına dikkat etmekte, birinci derecede hekimlere düşer."¹⁴⁶

¹⁴⁵ DOĞANOĞLU ,Mustafa, Halkçılık İlkesinin Bedene Yansıması: Türkiye’de Ulus İnşası ve Kıyafet Meselesi, *Mülkiye Dergisi*, C 46, S 1, Ankara 2022, s 287

¹⁴⁶ HOT, *a.g.e* ,s 35

Öjenik uygulamalarda odak nokta kadın ve kadının annelik görevidir. İlk çağ Yunan toplumunda bile idealize edilen devlette kadının yeri, yirmisinden kırkına kadar çocuk yapmak olarak tanımlanmıştır.¹⁴⁷

Benzer bakış açısı, Besim Ömer Akalın tarafından şöyle ifade edilmektedir: “Türk ırkı bereketlidir, Türk kadını doğurgandır ve nüfusun kurtarılmasında annelik milli bir görevdir.”¹⁴⁸ Kadın bedeninin nüfus ve ulusal politikadaki görevi ; millete layık onurlu, sağlıklı çocuk doğurmak ve onu vatan için yetiştirmektir.¹⁴⁹

Tanzimat sonrasında başlayan kadınların sosyal hayat içinde daha görünür olması, Cumhuriyet’in ilanıyla da devam etmiştir. Özellikle büyük şehirler başta olmak üzere, kamusal alanda dahil kadınların iş hayatı içinde yer almaya başlaması alttan alta bazı sorunların da yaşanmasına neden olmuştur. Çalışan kadın evlenmeyi ve çocuk doğurmayı ya hiç tercih etmemeye ya da daha ileri tarihlere ertelemeye başlamıştır. İlk doğum kliniğini açan, tıp fakültesinde dekanlık yapan, kadın doğum uzmanı Besim Ömer Akalın Almanya’daki uygulamadan örnek vererek; Türkiye’de de evliliğin teşvik edilmesi için benzer uygulamalara gidilebileceğini şu sözler ile savunmaktadır:

“Evvela akıllı ve tahsil görmüş birçok kadınların doktorluk, avukatlık büro işleri ile meşgul olduklarından evlenmedikleri nazarı dikkati celbetmiştir. İyi anne olmağa elverişli bu kadınların evlenmemeleri ile devlet ziyana uğruyor; bunun üzerine bu kadınları bu yolda çalışmaktan vaz geçirmek için birer birer çağrılarak evlenmeleri lazım geldiği, her birinin evli bir erkeğin yerini işgal ettiği ve birkaç çocuğun gıdasız kalmasına sebebiyet verdiği ve bunun vatana ihanet telakki edileceği söylenmektedir. Söylediğinin sabahı yazıhanesine ve muayenesine giden kapısına yapıştırılmış matbu bir kâğıt üzerinde şunları okur: İşinizi bırakın, vazifeniz evdedir. Elinize tencere ve süpürge alın, beşik sallamasını öğrenin, hiç vakit geçirmeksizin evlenin: Buna itaat etmeyenler hiç hoş gitmeyen sürprizlerle karşılaşacaklarını bildiklerinden derhal kendilerine layık bir koca aramağa koyuluyorlar.”¹⁵⁰

¹⁴⁷ PLATON, *a.g.e*, s 133

¹⁴⁸ HOT, *a.g.e* s 60

¹⁴⁹ ÖZTÜRK, Nilüfer, *Bir Beden Sosyolojisi Problemi Olarak Namus Kavramı ve Kadın Bedeni*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Karaman 2012, s 153

¹⁵⁰ HOT, *a.g.e*, s 50

Nüfus arttırımı, ırkın sağlıklı olması söz konusu olduğu dönemde kadın tüm vasıflarından sıyrılarak sadece çoğalmanın bir aracı olarak görülmüş, doğurganlık özelliği ile ön plana çıkmıştır. Ulus devlet inşasında kadına belirlenen en önemli görev; yurttaş üretimini sağlamaktır. Ülkenin gelecek neslinin garantörü olan kadının sayılan görevleri yani evlenmeyi ve doğurmayı reddetmesi, vatana layık nesil yetiştirmedikleri için ülkenin potansiyel düşmanı olarak görülesi için yeterlidir.¹⁵¹

Öyle ki nüfusu arttırma yönünde yoğun propagandaların yapıldığı dönemde, kadının saygınlığı hak etmesi için mutlaka çocuk doğurması gerektiği algısı oluşmuştur. 1925 yılında Aydın Milletvekilliği yapan ve uzunca bir süre ilkokullarda okutulan “Öğrenci Andı”nın yazarı Dr. Reşit Galip çocuk bakımı üzerine çıkardığı “Çocuk Bakımı Öğütleri” isimli kitabındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Yaratılıştan kısırlığa veya gebeliğe mani hastalığı olmadığı halde çocuk edinmekten kaçınan kadın saygıya laik değildir” şeklinde açıklarken, kadının bu saygınlığı hak etmesi için doğurması gereken çocuk sayısı da ilgili görüşlerini ise; “Türk kızları ve delikanlıları düğün günlerinde birbirlerine en az dört evlat yetiştirmek yemini versinler.”¹⁵²

Kadının biyopolitikadaki yerini hatırlatan bir başka görüş ise Mazhar Osman Uzman’a aittir. Uzman’a göre erkek bir kadınla evlenirken önemli olan onun geçici güzelliği değildir, asıl bakılması gereken soyunun güzelliği yani herhangi bir kalıtsal hastalığının olmamasıdır.¹⁵³

Kadınların milletvekilliği ile ilgili tartışmaların yaşandığı yıllarda yine kadına atfedilen ve beklenen ilk görev anne olma, evlat yetiştirmektir. Mustafa Kemal 21 Mart 1923 tarihli Konya Kızılay Kadınlar Şubesi konuşmasında konuyu şöyle dile getirmiştir:

“Faziletlerin en büyüğü ve en ehemmiyetlisi kıymetli evlatlar yetiştirmeleriydi... kadınlarımızın vezaif-i umumiyede uhdelere düşen hisselerden başka kendileri için en hayırlı, en faziletkar bir vazifeleri de iyi valide olmaktır.”¹⁵⁴

¹⁵¹ ÖZTÜRK, *a.g.e*, s 155

¹⁵² ARPACI, *a.g.e*, s 134

¹⁵³ ARPACI, *a.g.e*, s 150

¹⁵⁴ MÜEZZİNOĞLU, Ersin, KAYA Yakup, Milli Mücadele Sonrasında Türk Kadınına Siyasal Haklar Tanınmasına Yönelik Arayışlar (1923-1924), *Tarihin Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S 18, e-dergi ,2017, s 145-136

3.1 Beden Terbiyesi ve Kadın

Beden Terbiyesi ve Spor Kanunu kadınların da spor yapmasını zorunlu hale getirmiştir. Savaşa hazır, talimli bir kitle yetiştirmenin yanı sıra sağlıklı bireylerin çoğalması da Beden Terbiyesi ve Spor Kanunundan beklenen faydadır. Bunun yolu ise sağlıklı anne ve babalardan doğan, sağlıklı bireylerden geçmektedir. Besim Ömer Paşa, kuvvetli sağlam bir nesil isteniyor ise bunun yolunun kadından geçtiğini şu sözler ile vurgulamıştır:

“Kuvvetli ve sağlam döl anadan alınır, babanın tesiri ikinci derecededir. Zaten çocuk babadan ziyade ananın değil midir? Çocuğu dokuz ay kan ile, doğurduktan sonra da sütüyle besleyen anadır.”¹⁵⁵

Kadınların spor yapması ile ilgi vurgu sadece devletin bakış açısını yansıtan *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde değinilen bir konu değildir. Selim Sırrı Tarcan tarafından Ulus gazetesinde yer alan “*Kadınlar Spor Yapmalı Mı?*” isimli yazı kadın spor ilişkisinin yanında ,ırk ıslahı, kadın, spor yapan kadından beklentilere de dikkat çekmiştir. Yetiyecek neslin sağlığı, elde edilmek istenen sağlam, istendik nüfus ile kadın ve spor arasındaki ilişkiye Selim Sırrı Tarcan yaptığı şu alıntılarla açıklamıştır :

“Kuvvetli kadınlar ırkı kuvvetlendirir (Dr. Ph. TİSSİ). Erkeklerin çelimsizliği anaların zafiyeti ile başlar (Hahnemon). Bir neslin gürbüzleşip güzelleşmesinin birinci faslı kadın beden terbiyesi teşkil eder (Nelly Roussel).¹⁵⁶”

Dönemin spor algısında, kadının sağlıklı bireyler doğurması için spor yapması gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır. Hamilelik döneminde ise spor yapılması mutlak suretle tavsiye edilmektedir. *Beden Terbiyesi ve Spordergisinde*; insanın anne karnında harekete başladığı, bu hareketin bebeğin gelişimi için gerekli oldu belirtilmektedir. Hamile kadınlara ise spor anne ve bebek sağlığı için şu şekilde tavsiye edilmektedir:

“Hamile kadınlara yol yürümek ve hareket etmek tavsiye olunur. Bu tavsiye hem ana için lüzumlu ve sıhhi bir mecburiyet, hem de karnındaki çocuğu hareketle sevk eden bir vazifedir. Demek oluyor ki, beden hareketi ana karnında başlıyor”

¹⁵⁵ HOT, *a.g.e*, s 52

¹⁵⁶ TARCAN, Selim Sırrı, Kadınlar Spor Yapmalı Mı?, *Ulus Gazetesi*, 10 Haziran 1940, s 2

Kadınların spor yapmasından beklenen tabi ki en önemli fayda sağlıklı neslin doğmasını sağlamak olduğu ise şöyle ifade edilmiştir:

“Hareketten beklenen en önemli fayda, hareket vatan müdafaasında birinci derecede vazife alacak olan orduya daha becerikli, daha çevik ve daha dayanıklı ve daha disiplinli vücutlar hazırlar”.¹⁵⁷

Ancak spor yapan kadından beklenen "güçlü olun ama kadınlık inceliği ve zarafetini de muhafaza edin" dir. Güzellik yarışmaları spor yapan kadının zarafetinin sergilendiği ve spor yapmaya teşvik edildiği alanı oluşturmuştur. 1930'da düzenlenen ilk güzellik yarışmasını kazanan Mübeccel Namık güzelliğini düzenli spor yapmaya bağlaması spora teşvik için önemli bir örnektir.¹⁵⁸

Kadın bedeni, spor ve zarafetin sergilendiği bir alan olarak görülmesinin yanında erkeklere yüzme öğretilmesi için bir vasıta olarak kullanıldığını *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde yayınlanan şu yazıdan öğreniyoruz:

“Bugünkü insanların yüzmeye yalnız sıhhi ve askeri ihtiyaç için değil aynı zamanda gösteriş için de ehemmiyet veriyorlar. Etrafı mutena gazino ve teraslarla süslenmiş plajlarda rengarenk mayolarını mütenasip endamlarını teşhir eden kadınların yüzme vesilesiyle biraz suda çırpındıktan sonra kumsala uzanmış hallerini seyretmek de bir nevi zevk teşkil ediyor. Kadının yüzmesi erkeği suya girmeye ve yüzmeye teşvik ettiği için spor bakımından kadınları bilvasıta yüzme öğretici addetmekte haya yoktur”¹⁵⁹

1932'de düzenlenen Dünya Güzellik Yarışmasında birinci olan Keriman Halis için Mustafa Kemal'in sözleri hem öjenik düşüncesinin ırk güzelliği vurgusunu barındırmakta hem de bu güzelliğinin devam ettirilmesi için yapılması gereken çalışmalarda bilimsel verilerin dikkate alınmasını vurgulamaktadır :

“Türk ırkının necip güzelliğinin daima mahfuz olduğunu gösteren dünya hakemlerinin bu Türk çocuğu üzerindeki hükümlerinden memnunuz. Bu güzel Türk kızımız ırkının kendi mevcudiyetinde tabiî olarak tecelli ettirdiği güzelliğini dünyaya, dünya hakemlerinin tasdikiyle tanıttırması olmakla elbette kendini memnun ve bahtiyar addetmekte haklıdır. Şunu ilave edeyim ki, Türk ırkının dünyanın en güzel ırkı olduğunu tarihî olarak bildiğim için, Türk kızlarından birinin dünya güzeli seçilmiş

¹⁵⁷ YAMAN, Kadri, *Hep Hareket, Beden Terbiyesi ve Spor*, S 26, İstanbul 1941, s 19

¹⁵⁸ AKIN, a.g.e.s 120

¹⁵⁹ BENLİOĞLU, Abdurrahmân, *Su Sporları, Beden Terbiyesi ve Spor*, S 7 (Eki) İstanbul, 1939,s 8.

olmasını, çok tabii buldum. Fakat, Türk gençlerine bu münasebetle şunu tahattur ettirmeği lüzumlu görüyorum: Müftehir olduğumuz tabî güzelliğinizi fenni tarzda muhafaza etmesini biliniz ve bu yolda bir tekâmülün mütemadi tahakkukunu ihmâl etmeyiniz. Bununla beraber, asıl uğraşmağa mecbur olduğunuz şey, analarınızın ve atalarınızın oldukları gibi, yüksek kültürde ve yüksek fazilette dünya birinciliğini tutmaktır.”¹⁶⁰

Kadın sağlının, güvence altına alınması, gelecek kuşağın güvence altına alınmasıyla eşdeğerdir. Kadının fiziksel ve ruhsal evrimi ne kadar yüksek olursa yeni yetişecek nesil de o kadar yüksek olur. Kadın için spor kendilerinden yetişecek nesil için zorunludur. Ahmet Fetgeri bunu şöyle ifade etmiştir:

“Kadınları sağlam, kuvvetli ve sporcu olmayan bir milletin akıbeti, erkekleri sporda ne kadar çok çalışırsa çalışsınlar, vücutlarına ne kadar itina ederlerse etsinler, gene meşkûttür. (şüpheli) Sapa sağlam bir anneden doğmamış bir çocuk, bütün ömrünce ilaçlarla idame eden bir insan mevki ve vaziyetinden kurtulamaz. Hareketin, sporun kıymet ve ehemmiyetini anlamamış annelerle dolu bir memleketin çocukları da sporu, tatmini mecburi bir ihtiyaç şeklinde değil, münhasıran zevk ve hevesi, eğlenceyi tatmin için yapılan alelade bir oyun şeklinde telakki etmek gafletinden kurtulamaz.”¹⁶¹

Sporun ülkenin geleceğindeki önemine farklı bir bakış açısı ise dönemin spor yazarlarından olan İsfendiyar Esat, tarafından şu sözlerle vurgulamaktadır:

“Bir milletin çoğalış ve istikbale hâkim oluşu için bedeni iyi yetişmiş insanların bu çoğalışı esas rolü oynaması lazımdır. Güzel yani aynı zamanda sıhatli ve tekml fonksiyonları tam ve bu suretle milletin tarihi inkişafında gelecek nesillere kıymetli vasıflar miras bıraka bilecek bir beden, bir vücut hangi vasıtalarla ve ne suretle yetiştirile bilir”? ¹⁶²

Yeni yetişecek neslin sağlıklı olması dönemin spor yazarları tarafından sıklıkla vurgulanarak beden terbiyesinin kadın hayatında mutlak yer alması gerektiğine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Fuat Pura Türk Spor dergisinde kadın ve yetişecek nesil arasındaki ilişkiyi şöyle ifade etmiştir:

“Kadının sağlamlık, dirilik ise yurt müdafaası bakımından daha çok kıymeti haizdir. Çünkü o, sağlam, diri oldukça yetiştireceği yavru da sağlam, diri olacaktır. Binnetice yurttta bu sağlam ve diri şahsiyetlerle gelişecek ve kudretlenecektir. Kadını diriliğe,

¹⁶⁰ ATATÜKÜRK, *a.g.e*, s 487

¹⁶¹ MUTLU, *a.g.e*,s 169

¹⁶² ESAT, İsfendiyar, Okullarda Spor, *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi* ,S 1,Ankara 1939 , s21

sağlamlığa, güzelliğe götürecek en emin yol beden eğitimidir¹⁶³” şeklinde açıklanmıştır.

Beden Terbiyesi ve Spor zorunluğunu erkeklerin benimsemesi için bir vatan görevi, vatan borcu algısı oluşturulmuştur. Aynı algı “Türk kız ve kadınlarının da beden terbiyesini bir vatan borcu telakki etmeleri lazım gelir” sözleriyle oluşturulmaya çalışılmıştır. Kadının niye spor yapması gerektiği ise şöyle açıklanmıştır:

“Kız çocuklarımıza da orta mektepten liseye ve liseden üniversiteye geçerken muayyen bir beden terbiyesi kabiliyetine mecburi kılsak, aile hayatına kadar girecek tesirleri meydana getirmiş oluruz. Bu mecburiyeti gösteren kız, analığında da hareketliliğini bırakmayacak kadar vücudunu hazırlamış olur. Netice itibariyle beden terbiyesi mükellefiyetini bilhassa kadın cinsine de duyurmak ve böylece gürbüzleşme hamlesini tamamlamak gerektir”¹⁶⁴

Spordan kadın için beklenen projenin, planının bir parçası olduğu ve bunu yerine getirmesidir. “Gürbüzleşme hamlesi” olarak açıklanan atılımda kadından beklenen evlenmeden öncesinde spor ile bedenine iyi bakması ve evlendikten sonra dünyaya getireceği çocuklar için vücudunu hazırlaması ve doğuracağı çocukların sağlıklı olmasını sağlamasıdır. Unutulmaması gerekir ki beden terbiyesi ve spordan beklenti “gelecek neslin, medeniyetin hayatını ıslah ve idame ettirmektir.”¹⁶⁵

Çocuk ölümlerinin azaltılması, neslin güvence altına alınmasında kadın ve spor arasındaki ilişkiye sıklıkla dikkat çekilmeye çalışılmıştır. *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde yer alan *Çocuk Kadın ve Beden Terbiyesi* başlıklı yazı konuyu şu şekilde ifade etmiştir:

“Beden terbiyesinin kız çocuklarına faydası daha geniş olacaktır. Çünkü onlar daha kapalı, daha hareketsiz bir ömür sürüyorlar. Genç kızlıktan kadınlığa geçince de korsenin, yüksek topuğun işkencesi başlıyor. Korse kalçalarını, iç uzuvlarını hırpalıyor,

¹⁶³ PURA, Fuat, Kadın ve Spor, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S 6, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s 6

¹⁶⁴ Beden Terbiyesi ve Spor, *Okuyucularınız Suallerine Cevaplar*, S 19, İstanbul 1940, s 38

¹⁶⁵ LEDENT, Dr. Rene, *Beden Terbiyesinde Metod*, Beden Terbiyesi ve Spor, S 20, İstanbul 1940, s 19

normal inkişafına engel oluyor. Yüksek topuk onları yürürken dizlerini bükülü tutmaya, müvazene bulmak için karınlarını çıkarıp sırtını kamburlaştırıyor. Halbuki kadının sağlığı, doğacak çocuğun sağlığıdır. Yani bugünün değil, yarınki neslin sağlamlığı. Çocuk ölümünün önünü almak istiyorsak anneleri gürbüzleştirmeye bakmalıyız. Kadın bir yandan moda uğruna sıhhatinden fedakarlıklar ederken bir yandan da yepyeni bir hayata atıldı, iktisadi sahada erkeklerle eş oldu. Fakat beden terbiyesinden hız, kudret olmalı ki yeni ömründe karşılaşıacağı güçlükleri yenebilsin.”¹⁶⁶

Kadının neden spor yapması gerektiğine yönelik farklı bir yaklaşım ise beden eksikliğinin yanında kişiliğinin eksik olduğu ve mutlak düzeltilmesi gereksinimidir. Kadın, sadece erkeklerde olan cesaret, fedakârlık gibi duygulardan yoksun kabul edilmiş ve bunun da tamamlanması için spor yapması gerektiği şu şekilde ifade edilmiştir:

“Beden terbiyesinden amaç kızların vücutlarının çevikleşmesine ehemmiyet vermektir. Kızlar bunu ancak beden terbiyesi sayesinde kazana bilir. Kadın kuvvetli cesur ve neşeli oldukça hayatın ona teslim ettiği ağır vazifeleri başara bilir. Kızların sıhhat, kuvvet, nefse ittihat hissi, fedakârlık, cesaret gibi tabiatın erkeklere nazaran daha az ihsan ettiği evsafi beden terbiyesi ile temin etmek lazımdır”¹⁶⁷

Kadınların spor yapması bir medeniyet ölçüsü olarak da algılanmaktadır. Dönemin spor dergilerinden *Türk Spor Kurumu* dergisinin ikinci sayısında Avrupa’da sporda derece yapan kadınların resimlerine yer verilerek Türk kadınlarında da aynı başarıların beklendiği; ayrıca sporun “asil ve muasır zevkler arasına girmiş, iyi çalışma, sağlam yaşama ve muvaffak olmanın zaruri bir şartı olmuştur”¹⁶⁸ denilerek bir tercihten ziyade medeniyetinde bir ölçüsü haline geldiği vurgulanarak Türk kadınları arasında sporun yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Aynı derginin on ikinci sayısında ise “Türk Kızları Spor Sizi Bekliyor” başlığıyla yer alan yazıda ise Berlin’de düzenlenen XI. Olimpiyat oyunlarından yola çıkarak yabancı kadınların ne kadar başarılı olduğu fotoğraflarla duyurulmuş, kızlara örnek olarak verilmiştir¹⁶⁹.

¹⁶⁶ MANUL, Gabriel, *Çocuk Kadın ve Beden Terbiyesi*, (Çev) Neyyir Alçay, Beden Terbiyesi ve Spor, S 33, İstanbul 1941, s 9-10

¹⁶⁷ TAYLAN, Jale, *Kızların Yaş Tekamülüne Göre Beden Terbiyesinin Metodik Tertibi*, Beden Terbiyesi ve Spor, S 29, İstanbul 1941, s 11

¹⁶⁸ *Kadın ve Spor*, Türk Spor Kurumu Dergisi, S 2, Ankara 1936, s 13

¹⁶⁹ *Kadın ve Spor*, Türk Spor Kurumu Dergisi, S 12, Ankara 1936, s 6

3.2 Sporun Cinsiyeti

Kadının spor yapması birçok nedenle bir zorunluluk halinde sunulmuştur. Ancak doğurganlığına zarar geleceği kaygısı, yaşına uygunluğu, psikolojik durumuna(asabiyetine) uygunluğu ve en önemli erkekleşme, kadınlık zarafetini kaybetme hatta iffetine zarar gelmesi gibi kaygılar spora bir cinsiyet biçilmesine kadına yapması, yapmaması gereken bir spor ayrımına gidilmesine neden olmuştur. Spor, kadının bedenini hem sağlıklı ve verimli kılmak için iktidar tarafından teşvik edilmesine rağmen cinsel ve toplumsal kurallar konularak kadının denetlendiği bir alandır. *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde bu konu farklı örnekler ile işlenmiştir.

Buna göre boks, güreş futbol, erkek ile fiziksel temasın fazla olduğu dövüş sporları kadının yapmaması gereken sporlar arasında sıralanmıştır. Bu sporları yapan bir kadınların erkekleşme, zarafetini kaybetme hatta iffetine zarar gelip saygınlığını kaybetmeye ile karşı karşıya kaldığı için kadınların bu sporlardan uzak durması gerektiği vurgulanmaktadır.¹⁷⁰

Dönemin önemli spor yazarlarından olan Selim Sırrı Tarca'a göre kadının hayattaki en önemli görevi çocuk doğurmak ve vücudunu buna hazırlamak için spor yapmaktır. Tarcan'da yapılması ve yapılmaması gereken spor ayrımına gitmiş ve kadınların her aklına gelen sporu yapmaması gerektiğini, kızların erkekler kadar yüksek atlamamalarını, özellikle ayın belli günlerinde yorulmaktan kaçınmaları gerektiğini, jimnastikten başka eğitsel oyunlar, ritmik hareket ve danslar yaparak, tavır ve hareketlerine zarafet , çeviklik katacağını belirtir.¹⁷¹

Aynı konu *Star Gazetesinde* ise şöyle dile getirilmiştir: “Vücudun güzelliğine dikkat eden bir genç kız her aklına gelen sporu yapmamalıdır. Aşırı bir derecede

¹⁷⁰ TÜRKMEN, a.g.e, s 163

¹⁷¹ MUTLU, Mustafa, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Spor ve Eğitimde Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara 2019,s 172

kabiliyetinin haricindeki hareketlerle meşgul olan kadının, annelik kabiliyetlerini kaybettiği görülmemiş şey değildir.¹⁷²”

Çocuk doğurması sıklıkla tavsiye edilmesine rağmen hamilelik ile deforme olan görünüşünü, vücudunu spor ile en az kayıpla yeniden şekillendirmesi de kadından beklenmektedir. Bu durum ise şöyle ifade edilmiştir:

“Hareket vücudun deforme olmasına, güzelliğini kaybetmesini, göbeğin kamburun zuhuru mani olur. Hareket vücudun sağlam, hastaliksız, gülbüz ve neşeli kalmasına temin eder”¹⁷³

Yeni neslin anası olarak görülen kadın için sporun neye göre yapılması gerektiği iyi anlaşılması gereken noktadır. Selim Sırrı Tarcan tarafından Ulus gazetesinde yayınlanan yazıda, Sparta kadınlarından örnek vererek

“mütenasip adaleleri ile tarihte nam bırakmış olan Sparte kadınları gibi yirminci asır kadınlarının da erkekler gibi aynı rejim dahilinde, aynı sporları yaparak birer vücut pehlivanı olması doğru mudur ?”

sorusu ile defeatle vurgulanan kadının erkekleşme kaygısı bir kez daha vurgulanmaktadır. Spor yapan kadından beklenti ise Tarcan’a göre birinci olmak, erkeklerle yarışmak için değil güzellik, sıhhat ve ileride kendilerini anne olmaya hazırlamak olmalıdır. Bu amaçlar dışında yapılan sporun ahlaken zararlı olduğunu ise şu sözler ile açıklamıştır:

“Her gün muntazaman fennî bir usul tahtında yaptırılması iktiza eden jimnastiklerle vücutlarının bilhassa göğüs, kalça ve batin adalelerini kuvvetlendirmeği ihmal ederek kızlarımızı rekabet, birincilik dâvası ile mânâsız ve lüzumsuz mukavemet yarışlarına sevk edersek istikbalde kendilerinden çok şey beklediğimiz bu genç kızların yalnız bedenini değil, ahlâkını da zedelemiş oluruz”¹⁷⁴”

¹⁷² TOKARLIOĞLU, a.g.e. s 177

¹⁷³ YAMAN, Kadri, *Hep Hareket*, Beden Terbiyesi ve Spor ,S 26, İstanbul 1941, s 19

¹⁷⁴ TARCAN, Selim Sırrı, *Kadınlar Spor Yapmalı Mı?*, Ulus Gazetesi, 10 Haziran 1940, s 2

Kadınların yüzme, kürek çekme, ata ve bisiklete binme, tenis, koşma, golf, kayak, ritmik dans gibi sporları yapabileceğine değinen Tarcan, boks ve güreş gibi şiddet ve rekabet içeren sporların kadınların doğurganlık işlevine zarar verebileceğini ifade etmiştir.¹⁷⁵

Kadınlar için yapılması, yapılmaması gereken spor ayrımı tavsiyeleri ,kadınların girmesi ve girmemesi gereken spor kulüpleri olarak devam etmiştir. Beden terbiyesi ve spor zorunluluğu kanunu yayınlandıktan sonra kurulacak teşkilatlar, kulüpler, kimlerin beden terbiyesi zorunluluğu içinde olduğu gibi düzenlemeler beden terbiyesi ve spor dergisinin de işlenmiştir. Spor yapması zorunlu olan kadınlar için de 12-30 yaş sınırı belirlenmiştir. Okul yaşında olanlar okul programlarına Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği programlara tabi olurken okul dışında olanların ise erkeklere uygulandığı gibi kulüpler aracılığıyla spor zorunluluğu kapsamına alınmaya çalışılmıştır. Ancak sorun kadınların hangi spor kulübüne gireceğiydi, kadınlar her spor kulübüne girmemeliydi. Kadınların girmeleri gereken spor kulüpleriyle ilgili olarak;

“Okul dışında serbest bulunan kızlarımızı da mecburi beden terbiyesi mükellefiyetine tabi kılmayı zaruri görüyoruz. Bunları ihtiyati olarak kulüplere teşvik etmek ve mesela: tenis, voleybol, yürüyüş, patinaj gibi kendine yakışan sporları yapılacak müsabakalarla heveslerini arttırmak kulüplerimizce göz önünde bulundurulacaktır.”¹⁷⁶

şeklinde getirilen açıklama ile kadınların spor kulüplerine girmesiyle ilgi bir ölçü belirlenmiştir. Bu ölçü ise erkekler tarafından “Kendilerine yakışan” şeklinde oluşturulmuştur.

Türkiye’de kadınların gireceği spor kulüplerine yönelik sınırlandırmanın gayet normal olduğunu ortaya koymak için dünyadaki benzer uygulamalardan da örnek verilmiştir. Fransa’da kadınlar ve spora bakışla ilgili yazı *Beden Terbiyesi Spor* dergisinde kendine yer bulmuştur. Buna göre Fransa’da kadınların geleneksel ailevi görevlerle sınırlandırılmış olması kadınların spor yapmasında geç kaldığı ve buna bağlı olarak neslin gelişimi ve çoğalmasının da geciktiği belirtilmektedir. İlk

¹⁷⁵ MUTLU, *a.g.e.* s 173

¹⁷⁶ Beden Terbiyesi ve Spor ,Cemil Taner Beyanattı, S 3,Ankara 1939, s 4

zamanlarda atletizm, tenis, kürek basketbol, hokey ve hentbol oynamaya başlayan kadınlar için kulüpler açılmıştır. Ancak futbol ve ragbi gibi sporların da kadın bünyesine, yapısına ve doğasına uygun olmadığına karar verildiği için kadınların bu kulüplere girmeleri yasaklandığı aktarılmaktadır. Çünkü kadın bünyesi, yapısı doğum hadisesine göre düzenlenmiştir. Tüm azaları yapacağı doğuma göre şekillenmiştir. Onun için kadınları fazla güç gerektiren ve erkeklerle mücadeleye gireceği sporlardan uzak tutulması gerekir.¹⁷⁷

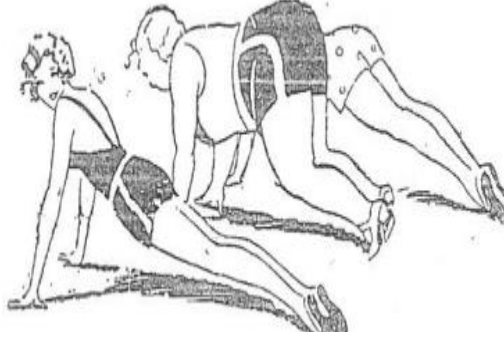
Sporda cinsiyet ayrımının yanında yaş ayrımı da vurgulanmaktadır. *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde Dr. Niyazi Erzin “Sporda yaş ve cinsiyet “isimli yazısında konuyla ilgili olarak şunları ifade edilmiştir:

“Kadınların yapacağı spor neveleri üzerinde öteden beri birçok müteala ve münakaşalar yürütüldüğü malumdur. Bütün bu görüşleri başlıca iki nokta etrafında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi; kadın vücudunun yapılış itibarı ile ağır ve yorucu beden hareketlerine uygun olmadığı gibi ruhen de birçok sporlara bhusus müsabakalara muvafık değildir. Bu bakımdan kadınlarda spor hareketleri kayıt altına alınmaz ve tahdit edilmezse bedende husule getireceği birçok arızalardan başka ruhi birçok değişiklikler ve hatta erkekleşme hadisesi zuhur edebilir. Yani demek istiyorum ki kadın vücudu anatomi ve fizyoloji itibarıyla bizimkine göre daha zayıftır. Şu halde gündelik hayatında olduğu gibi onu hırpalayıp yıprandırmayarak fakat sağlamlaştırarak daha mütenasip şekle sokacak sporla meşgul etmeli, fakat hiçbir zaman spordan bütün bütün mahrum etmemelidir. Kısa mesafe koşularında kadınlar erkekler kadar muvaffakiyet gösteremezler. Çünkü nispeten zayıf ve kısa olan bacak kemikleri üzerine geniş bir havsala oturmuştur. Kadın fizyolojik vazifeleri bakımından bu genişlik şarttır. Buna mukabil kadınların bünyesi yüzme sporuna karşı daha uygundur, çünkü kadınlarda erkeklere nispeten deri altındaki yağ daha fazla olup bu da sudaki hafifliği tenis ve bu üzerinde patenle kayma kadın vücuduna uyan başlıca spor neveleridir. Kadınlarımız gündelik oda jimnastiklerin bu mecmuada beden terbiyesi sayısın öğretmenlerinin verdikleri direktifler içince yapmalıdır. Bununla daha zarif ve daha mütenasip ve tam sihatli bir vücuda malik olacaklarına inanmalıdır.”¹⁷⁸

¹⁷⁷ TARDIEU, Charles , Spor Neşe ve Sıhhattir, (Çev.) M.T, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 27-28, İstanbul 1941 s 52-63

¹⁷⁸ ERZİN, Niyazi , Sporda Yaş ve Cinsiyet, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 3, Ankara 1939, s 11-13

Erkek ve kadınlar arasında spor ayırımına gidildiği gibi kız ve kadınların yapması gereken spor ayırımına da gidilmiştir. Kadınlar için ritmik oda jimnastikleri tavsiye edilmiştir.¹⁷⁹ Kızlar için tavsiye edilen spordan sağlanacak faydayı ise

Resim 5, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 29

“Şişmanlamaktan korkanlar, vücutlarının güzel formunun bozulmamasını isteyenler jimnastik ve spor yaparak vücutlarında toplanan lüzumsuz yağları eritmeye gayret etmelidirler. Sabah jimnastikleri bu işe en çok yarayan bir devadır¹⁸⁰ ”

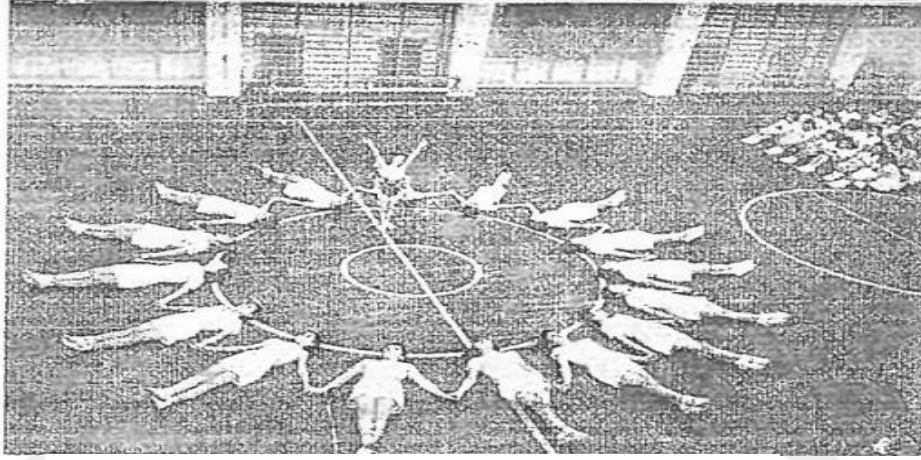
şeklinde açıklamıştır.

Kızlar 6-9, 9-12, 12-15 ,15-18 yaşlarına göre ayrılarak her yaşta yapmaları gereken sporlar sırlanmıştır. Buna göre çocukluk devresi olarak tanımlanan 6-9 yaş arasındaki kız çocuklarına oyunlar aracılığıyla spor yaptırılması tavsiye edilmekte, atlama, zıplama, küçük şarkılı oyunlar tavsiye edilmektedir. 9-12 yaş arası “Kızların olgunlaşmadan evvelki zamanları” olarak isimlendirilmiş ve yüksekten atlama, ip tırmanma, topla nişan alma, gibi sporlar tavsiye edilmekte beraber özellikle vücut formunu korumak ve geliştirmek için yüzme tavsiye edilmektedir. Olgunlaşma evresi olarak adlandırılan 12-15 yaş arasında hızlı başlayan vücut gelişimine bağlı olarak bunu istendik bir hale getirmek için takla atma, amuda kaldırma, çerçeve ve direklerle tırmanma, uzun atlama sayılmaktadır. Gençlik çağı olarak tanımlanan 15-18 yaş arasında kızların artık bir mücadele içine girebileceği belirtilerek 75-100 metre sürat koşuları ,2000 metre mücadele ve bayrak koşuları, 4 kg kadar gülle atma,

¹⁷⁹ N.R.K., Ritmik Oda Jimnastikleri - Kadınlar için, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S 37,1937, s 4

¹⁸⁰ KIRŞAN, Nizamettin, Oda Jimnastikleri: Genç Kızlar İçin, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, S 39, Ankara 1937, s 4

sayılmaktadır. Tavsiye edilen sporlar artık mücadele, müsabaka şeklindedir. Bunların yanında bu yaş grubu için önerilen bir başka spor ya da etkinlik ise dans ve ritmik jimnastiktir. Bunun yapılmasının tavsiye edilmesindeki sebepler ise kızların haleti ruhiyesine daha uygun olmasıdır. Dans sayesinde güzel hareketlere alıştırma, hareket kabiliyetini sağlama da temin edilmiş olacaktır. Ancak burada bir uyarıda yapılmaktadır: “Kızların bu gayri tabi hareketlerin, bilhassa pozun önüne geçmeliyiz

Resiml 6BedenTerbiyesi ve Spor, Sayı 13

Kızların seyirci önünde çalışmalarına mani olmalıyız. Küçük yaştan itibaren kızları böyle bir programa tabi tutup bu yolda ilerletirsek ileride tabi ve gayri tabi vaziyetleri birbirinden ayırır.¹⁸¹

Kadın ve erkelerin aynı sporu neden yapmamaları gerektiği fiziksel özelliklerinden yola çıkılarak şöyle ifade edilmiştir: “ Erkek boyca kadından daha uzundur, kadınların omuz kısmı erkeklerden gerek iskelet gerekse mukavemet bakımından daha zayıftır”¹⁸² sözleriyle ifade etmektedir.

¹⁸¹ TAYLAN, Jale, Kızların Yaş Tekamülüne Göre Beden Terbiyesinin Metodik Tertibi, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 29 , İstanbul 1941, s 13

¹⁸² BABA, Nüzhet, Sporda Kadın ve Yaş Meselesi, Kadınlar Hangi Sporunu yapmalı? *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 13, İstanbul 1940, s 11-12

Ayrıca zaten açıklamalara göre yetersiz, şekilsiz tombul olan kadın bedeninin böyle olmasından duyulan memnuniyet hem ifade edilmekte hem de niye böyle olması gerektiği ise makul bir gerekçe ile;

“Kadın vücudu daha tombul ve müdevverdir. Biz erkekler için bu muhakkak ki bir nimettir. Tabi ki bu farkı onların anne olacaklarını göz önünde tutarak yapılmıştır. Karınları da daha geniş ve şişmandır.”¹⁸³

açıklaması getirilmektedir.

Bakış açısı olarak kadın bedeni zaten yetersiz ve zaten bedenin tek işlevi sağlıklı nesilleri doğurmak için kurgulanmıştır. Kadının doğurganlığına bir zarar gelmemeli ama kesinlikle var olan biçimi de istenmeyecek şekle getirilmemelidir; “Kadın spor yaparken her şeyden evvel kadınlığından en ufak bir şey bile feda etmemek mevkiindedir. Biçimi bozacak ona erkeklik hali verecek, erkek itiyadları telkin edecek sporlar kadınlara hiçbir vakit tavsiye olunamaz¹⁸⁴”

Boks, güreş, bisiklet ve halter kadın bünyesine yararlı değildir çünkü kadın bedeninin fizyolojisinden dolayı zararlıdır. Bisiklet bile eğer bir mücadele şeklinde ise kadın/kadınlar tarafından yapılmaması gereken sporlardır. Bedenen yeterliğin yanında diğer bir ölçü ise kadının yapacağı sporu sinirlerinin “asabının” kaldırıp kaldıramayacağıdır. Eskrim sporu kadının imkan ve kabiliyetinin dışında sayılmıştır. Çünkü eskrim kadının asabiyetinin kaldırabileceğinin ve üstündedir. En beceriksiz kadının bile yapabileceği sporlar ise yüzme, kürek, tenis, patinaj, kayak, yürüyüş, dağcılık gibi sporlar ise kadın tatmin edeceği belirtmektedir. Atletizm de kadınların yapmaması gereken sporlar arasında sayılırken uzun atlama, cirit atma, sırkla atlama, sırkla atlama gülle ve disk atma da yapılmaması gereken sporlar arasında sayılmaktadır.¹⁸⁵

¹⁸³ BABA,Nüzhet, , Sporda Kadın ve Yaş Meselesi ,Kadınlar Hangi Sporunu yapmalı ?” *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 13, İstanbul 1940, s 11-12

¹⁸⁴ BABA, Nüzhet, Sporda Kadın ve Yaş Meselesi,Kadınlar Hangi Sporunu yapmalı ? , *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 13,İstanbul 1940, s 11-12

¹⁸⁵ TARDIEU, Charles , Spor Neşe ve Sıhhattir, (Çev.) M.T, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 27-28, İstanbul 1941 s 52-63

Kadınla bağdaştırılmayan sporlar ağırlıklı sıralanmakla beraber *Beden Terbiyesi ve Spor* derginin on altıncı sayısında Jale Taylan yazısında; kayağı kadınlara yakışan bir spor olarak tanımlamanın yanında ,doğada yapılan bu sporun kadın vücudunu her türlü koşula hazırlamak için özellikle fırtınalı, sisli ve donlu havalarda yapılmasını tavsiye etmektedir.¹⁸⁶

Kadına yakışan spor olarak tanımlanmasına rağmen bu sporu yapan kadının kendi isteği ya da merakı için spor yapabileceği ihtimalinden farklı olarak moda olduğu için yaptığı görüşü idea edilmektedir. Bunu ise:

“Kadın kayak sporunun Avrupa’da başlangıçta olduğu gibi memleketimizde de geride yürümesi spor yapan kadına cemiyetin başka ölçü ile kıymet vermesi ve “moda” denilen mefhumun kadının bu sahada ilerlemesine başka düşüncelerle mani olmasıdır. Fakat bir kısım bayanlarda bil hassa bu yanlış ölçünün ve zararlı manilerin verdiği hırs ile bu sporu yaptıklarını görüyoruz. Bilhassa birinci umumi harpten sonra kayak Avrupa kadınlığı arasında moda oldu. Mesela her hangi bir cemiyette ‘İsviçre ‘ye filan defa çıktığını anlatmak ,ilkbaharda yanmış yüzle gelip şehirde ben kayak yapıyorum’ der gibi dolaşmak pek cazip görünüyordu. Aynı köprüden Türk kızlarımızın da geçmekte olduğunu görür gibi olduk. Esasen adet itibariyle az olarak kayak sporu yapılan yerlerde görünen bayanların çoğunun odalarından dışarı çıkmayarak solan hayatı yaşadığını ,

Resim 7, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 16

çıkanların ise yüz teninin bozulmasından korkarak güneşten kaçarak yine içarlere döndüklerini çok gördük. Bunlar arasında her şeyin zevk güzellik, zindelik ruh

¹⁸⁶ TAYLAN, Jale , Kayak, Kadın Sporlu olarak, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 16, İstanbul 1940, s 18-19

temizliği, kuvvet, neşenin tabiatıta olduğunu bilip de kayan bayanlar da yok değil”¹⁸⁷ şeklinde dile getirilmiştir.

Bazı spor dalları ise önce kadınlar için yapılması tavsiye edilmezken sonrasında yapılabilen sporlar sınıfına alınmıştır. Eskrim buna örnek olarak

Resim 8, Beden Terbiyesi ve Spor, Sayı 37

verilebilir. Eskrim erkeklere özgü bir spor olarak tanımlanmakla beraber kadınlarında eskrim yapması tavsiye edilmektedir; “Eskrim her ne kadar erkeklere mahsus bir spor sanılırsa da nezaket ve inceliği ve vücudu çok güzelleştirmesi dolayısıyla bayanlar için de çok faydalıdır ve eğlenceli bir spordur”.¹⁸⁸ Ancak eskrimin kadın güzelliğine, vücudunun şekline yapacağı katkı ile teşvik edilmektedir

Beden Terbiyesi ve Spor dergisinin 37. Sayısı eskrim ayrışmış ve “Alman Kadınları ve Eskrim” isimli yazıdan yola çıkarak eskrimin kadınlar tarafından yapılmasının önemi şu şekilde sıralanmaktadır:

¹⁸⁷ ÇİĞİLGİL, L.O , Genç Kızlarımız ve Kayak Sporu, *Beden Terbiyesi ve Spor* , S 43, 1943, s 36-26

¹⁸⁸ TARHAN, Tayfur, Eskrimin Faydaları, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 38 , İstanbul 1942, s 8

“Bu spor vücudun elastikiyetini temin ve muhafaza eder. Vücuda geçmiş asırlar sanatkarlarına ilham kaynağı olan güzellik verir. Evvelce bir erkek işi telakki edilen eskrim bugün kadınlar tarafından da muvaffakiyetle yapılan bir spor olmuştur. Bugün eskrimiz bir Alman kadın sporu tasavvur edilemez. Genç kız ve adınlarımızın bu spora sarılmalarının sebebi, eskrimin artık herkesçe malum olan faydalarında aramak lazımdır.”¹⁸⁹

Türk kadınlarının da neden eskrim yapması gerektiği ise:

“Esasen bizim istediğimiz , kız veya erkek memlekette güzel, sıhhatli, kuvvetli, işlek vücutlu ve kafalı, disiplinli gençlik kütlelerinin yetişmesi değil midir? Bizde sporla uğraşan kadınlarımız çok değildir. Hatta çok az bir azlıktan diyebiliriz. Bununda kafi olmadığı şüphesizdir. Bilhassa güzelliklerini muhafaza etmek isteye genç kız ve kadınlarımızın vücutlarını işletmeleri ve bunun içinde günde demeyelim belki canları sıkılır fakat haftada hiç olmazda birkaç saatlerini beden terbiyesine ayırmaları ve mevsimine göre yapacakları sporlar için de fanteziyi bir taraf bırakarak vücutlarına en çok yarayacak olanları seçmeleri en doğru hareket olur. Zayıf, cılız,eğri, büğrü, pörsük ve sarkık adaleli veya tamamen aksi olarak çok yağlı, nefes akamayacak kadar şişman kadınlarla çelik yay gibi elastiki adaleli cıva gibi seyyal ve kıvrak , sülün gibi mevzun vücutlu kadınlar arasında , estetik bakımından olsun sıhhat ve neşe bakımından olsun ne kadar büyük bir fark olduğunu kayda bilmem lüzum var mı ? Genç kız ve kadınlarımızın intihap edecekleri spor şubesi kanaatimizce : Adaleleri kalınlaştırmadan mukavemet artıracak ,pörsütmeden elastikiyetini temin edecek ve vücudun heyeti umumiyesini ahenk ve güzelliğini muhafaza eyleyecek olmalıdır”¹⁹⁰ olarak açıklanmıştır.

Kızların futbol oynamasıyla ilgili yapılan anket sonucu kadının hangi sporları yapması gerektiği tartışmasının yanında büyük bir kesiminde kadına bakışını yansıtmaktadır. Kadınların futbol da dahil bütün sporları yapabileceği ancak yapmadan önce bir doktora muayene olmaları görüşünü savunan ve ismi belirtilmeyen bir bilim adamının görüşüne karşı Selim Sırrı Tarcan şunları savunmaktadır:

“Silah kullanan, göğüs göğüse çarpışan, çekiç sallayan, odun yaran, toprak kazan, sözün kısası adaleleri ile kuvvet harcamak zorunda olan erkeklerin pozlularının kuvvetli, göğüs ve bacak adalelerinin çok işlek olması lazımdır. Fakat hayatta en önemli vazifesi çocuk doğurmak, insan yetiştirmek olan kadınların kol ve bacak adalelerinden ziyade karın, havsala ve kalça kısmının kuvvetli işlek olması lazımdır. Kadınların bu itibarla atletik sporlar, bilhassa mücadele sporları yaptırmak hiç de doğru değildir. Mesela kadınların boks yapması ,güreş etmesi, futbol veya rugby oynaması mukavemet yarışlarına girmesi çok yanlıştır. Mücadele sporları kadınları erkekleştirir. Erkekleşen kadın, kadınlıktan erkek kadar çirkindir. Spor, bu çok umimi bir tabirdir. Atletik

¹⁸⁹ TARHAN, Tayfur, Eskrimin Faydaları, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 38, İstanbul 1942, s 9

¹⁹⁰ R.B , Alman Kadınları ve Eskrim, *Eskrim Kadınlar İçin İdeal Bir Spordur, Beden Terbiyesi ve Spor*, S 38 , İstanbul 1942, s 15-17

sporlarla mücadele sporların kadınların ve çocukların kalbini ve ciğerlerini tehlikeye koyar. Gayemiz rekor kırmak, harika göstermek değil, Türk neslini güzelleştirmektir. Kuvvetli vücudun ahenk ve tenasübünde arıyoruz. Kadınlar erkekleşmemek ve erkeklerin mücadele sporlarını yapmamak suretiyle kendi teşekküllerine uygun sporlar yapar.”¹⁹¹

Sporda cinsiyet ayrımına gidilmesinin nedenleri incelenen makalelerden yola çıkarak kadının erkekleşmesi, kadının zarafetini kaybetme endişesinden kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Kız ve kadınların yapacağı sporlarda ayrıma gidilmesindeki en önemli neden ise kızların iffet ve doğurganlıklarına gelecek zarar olarak özetlenebilir. Ancak ‘erkekler ile sporun her alanında mücadele edecek kadınlara ihtiyaç yok’ bakış açısı da beden terbiyesi ve spora cinsiyet biçilmesinin altta yatan nedenidir. Çünkü kadın bedeni evlenmeden önce duruşu, yürüyüşü ile birlikte inceliğini, zarafetini temin etmeli ve bedenini doğuracağı nesil için hazırlamalıdır. Evlendikten sonra ise hamilelikle deforme olan vücudunu beden terbiyesi ve spor ile toparlamalıdır.

¹⁹¹ Kızlar Futbol Oynar Mı? , *Beden Terbiyesi ve Spor*, S 44-45, İstanbul 1943, s 39,

SONUÇ

Nüfus ile hakimiyet alanı arasında bağlantılar kurulması devletlerin nüfuslarını çoğaltma yönünde politikalar izlemesine neden olmuştur. Ancak nüfusun kontrolsüz çoğalması hasta, engelli birey sayılarındaki artış devletlere bakmak zorunda oldukları bir topluluk oluşmasını da beraberinde getirdi. Bu durum nüfusun istendik yönde yani niteliksel nüfusun oluşması için bireylerin denetlenmesi gerekliliği düşüncesine dayalı biyopolitika kavramını doğurdu.

İktidar kalkınmayı sağlamak için hastalıklardan arınmış, herhangi bir engeli olmayan kendisine yük olmayacak bireyleri kendi eliyle oluşturma alanını yarattı. Tıpta edinilen bilgiler iktidarın kullanımına sunulurken öjenik uygulamalar birey ve toplum üzerinde uygulama alanı buldu.

Sağlıklı bireylerden oluşan bir toplumun oluşturulması için öncelikli olarak sağlıklı ebeveynlere ihtiyaç vardır. Yürütülen biyopolitik çalışmalar kadını bu politikanın odağında yer almasına neden olmuştur. Kadın bedeninin sağlıklı olması demek doğuracağı neslin de sağlıklı olması anlamına gelmektedir. Bu durum beslenmeden, spora birçok alanda kadına müdahaleyi de beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinden yola çıkarak kadına yönelik biyopolitik uygulamalar incelenmeye çalışılmıştır. İncelenilen dergiler, dönemin hâkim görüşünden yola çıkarak yürütülen çalışmalarda kadının sadece araç olarak kullanıldığı söylene bilir.

Beslenme, giyinme, spor yapma şekli, evlenme yaşı, vücudunun sahip olması gereken özellikler, kaç çocuk doğurması gerektiği gibi konular hâkim iktidar tarafından yürütülen çalışmalarla kadına empoze edilmiştir. Çok çocuk doğuran kadınlara devlet eliyle madalya verilmesi, gazeteler aracılığı ile bunun ilan edilmesi, bekarlardan vergi alınması, fizyolojik ve biyolojik olarak sonuçları önemsizden evlilik yaşının düşürülmesi gibi uygulamalar kadın üzerinden yürütülen nüfus politikasının somut örnekleridir.

Çalışmanın konusu olan *Beden Terbiyesi ve Spor* dergisinde de kadınların spor yapması teşvik edilmekle beraber bundan beklenen nihai fayda kadının doğuracağı sağlıklı nesil için, sağlıklı olması gerekliliğidir. Kadın spor için teşvik edilmekle beraber vücut güzelliğini muhafaza etmesi, kendine yakışan sporları yapması ve en önemlisi erkekleşmemesi ,üzerinde durulan en önemli konudur.

KAYNAKÇA

- Abbas, Nüzhet, Sporun Güzellik ve, Sıhhat ve Karakter Üzerindeki Tesirleri, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 2, Alaeddin Kırıl Basımevi ,Ankara 1939 , ss20-21
- Adasal, Rasim, Sporcuların Cinsi Hayatı, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 40 , Vakit Matbaası, İstanbul 1942, ss 16-17
- Agamben, Giorgio, *Kutsal İnsan Egemenlik ve Çıplak Hayat*, Çev:İsmail Türkmen, Ayrıntı Yay .İstanbul 2013
- Akın, Yiğit , *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar : Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor*, İletişim Yay .İstanbul 2014
- Aksu, Levent, Dünya’da ve Türkiye’de Nüfus Analizleri, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, Sayı 25, İstanbul Üniversitesi Yay .İstanbul, 1998, ss 221-309
- Ardoğan,Recep, Ekolojik Düzeni Okumada İki Yanlış: Sosyal Darwinizm ve Öjenik *KSÜ Dergisi* , Sayı 18 ,Kahramanmaraş 2011,ss 2-36
- Arpacı, Murat,Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Kamu Sağlığı Siyaseti ve Öjenik (1923-1946) *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar* , Sayı 17, İletişim Yay. İstanbul 2014,ss 129-154
- Asya, Arif Nihat, *Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor,Bütün Eserleri/Şiirler 1*, Ötüken Yay. İstanbul 1999, s 182
- Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, Hazırlayan Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı , Ankara 2006
- Aydın, Canan , *Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Evlilik ve Aile*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016
- Ayvaz, Zühre, Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Uygulanan Öjenik Politikaların Spora Yansıması: Beden Terbiyesi Kanunu Üzerine Bir İnceleme, *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, Haziran, 2022,ss 174-196
- BABA,Nüzhet, Sporda Kadın ve Yaş Meselesi,Kadınlar Hangi Sporu yapmalı ? *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 13, Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1940 ss 11-13
- Baytal, Yaşar, Atatürk Döneminde Nüfusu Arttırma Çalışmaları ve Gürbüz Türk Çocuğu Projesi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Araştırma Dergisi, Sayı 10, Ankara 2009, ss 117-139

- Bazı hastalıkların en iyi tedavisi; Beden terbiyesi ve spor yapmaktır, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 18, Ulus Basımevi, Ankara 1936,s 10
- Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 1, Alaattin Kırıl Matbaası ,İstanbul 1939 , ss 3-34
- Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 3 Alaeddin Kırıl Basımevi ,Ankara 1939 ,ss 2-52
- Okuyucularımızın Suallerine Cevaplar, *Beden Terbiyesi ve Spor* ,Sayı 19, Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1940,ss 36-38
- Kadınlarda Aybaşı Rahatsızlığı ve Spor, *Beden Terbiyesi ve Spor* ,Sayı 12, Aleaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1939, ss 24-26
- Yurtta Hangi Sporlar Üzerinde Fazla Çalışmalıyız? ,*Beden Terbiyesi ve Spor* ,Sayı 27-28, Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 35-37
- Benlioğlu, Abdurahman, Su Sporları, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 7 (Eki) , Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul, 1939,ss 3-11
- Bief, De Raymonde, Güzel Bir Kış Sporü: Buz Üzerinde Patinaj,*Beden Terbiyesi ve Spor*,Sayı 26, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 38-40
- CHP Dördüncü Büyük Kurultayı Görüşmeleri Tutulgası, Ulus Basımevi , Ankara 1935
- Çağlı, Elif , *Kemalist Dönem Öjeni Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı (1930- 1945)* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,İstanbul 2011
- Çaha, Havva, Elemeci Kürtaj: Öjenizmin Yeni Yüzü, *Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği*, Cilt 7, Sayı 2, 2014,ss 52-69
- Çelik , Faika , KARAKUŞ ,Necmiye, Degeneration Anxieties and Eugenic Contemplations in Modernizing Turkey during the Interwar Period, Yönetim ve Ekonomi , Manisa Celal Bayar Üniversitesi ,*İktisadi, İdari Bilimler Fakültesi Yay.* Cilt 29 , Sayı 1, Manisa 2022 , ss 51-68
- Çılgıl, L.O , Genç Kızlarımız ve Kayak Sporü, *Beden Terbiyesi ve Spor*, S43, 1943,ss 36-37
- Çılın, Alev Sınar, Genç Cumhuriyetin Ütopyası: “Gülbüz Türk Çocuğı, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi ,*Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 6,Bursa 2004, ss 97-119
- Doğan, Mesut, Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı 23, İstanbul 2013, ss 291-304

- Doğanoğlu ,Mustafa, Halkçılık İlkesinin Bedene Yansıması: Türkiye’de Ulus İnşası ve Kıyafet Meselesi, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 46, Sayı 1, Ankara 2022, ss 276-293
- Eryücel, Ertuğrul, “Öjenik Bağlamında Batı Ülkeleri'nde ve Türkiye'de Politika Yapımı Üzerine Karşılaştırmalı Analiz” International Conference On Eurasian Economies,Editör Selahattin Sarı-Alp H.Gencer, İstanbul 2021, ss 132-136
- Eryücel, Ertuğrul, *Öjenik Siyaset ve Türkiye’de Uygulanması (1918-1945)* Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2017
- Erzin, Niyazi , Sporda Yaş ve Cinsiyet, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 3, Alaeddin Kırıl Basımevi ,Ankara 1939,ss 11-13
- Foucault, Michel, Cinselliğin Tarihi,Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yay.İstanbul 2007,
- Foucault, Michel, Toplumı Savunmak Gerekir, Çev.Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yay.İstanbul 2001,
- Foucault, Michel, *Biyopolitikanın Doğuşu*, Çev: Utku Özmakas, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay. İstanbul 2015
- Gür, A.Refik, Spordan Beklenenler, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 31 , Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 10-12
- Güzellik meselesi : Kadınlar gün geçtikçe daha güzelleşiyorlarmış*, Akşam Gazetesi , 8 Temmuz 1931,s 5
- Hot, İnci , *Dr. Besim Ömer Paşa'nın Anne Ve Çocuk Sağlığı Açısından Ülkemiz Nüfus Meselesi Hakkındaki Görüşleri* , İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı ,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996
- İngiltere’de Beden Terbiyesi ve Irkın Korunması Hakkında Yeni Bir Proje, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 43, Ulus Basımevi, Ankara 1937,s 6
- Kadın ve Spor , *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 12, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s 9
- Kadın ve Spor* , Türk Spor Kurumu Dergisi, Sayı 2, Ulus Basımevi, Ankara 1936, s13
- Kalaycıoğulları, İnan,Akgündüz, Batuhan, Osmanlılardan Erken Cumhuriyet Dönemine Öjenizme Dair İlk Metinler, *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Aralık 2019,ss 87-95

- Kartal, Onur, *Yaşayan Ölümler Sinema, Biyopolitika ve Felsefe*, İthaki Yay. İstanbul 2019
- Kayacan ,Emir, Türkiye'nin Nüfus Politikalarındaki Değişimin Kalkınma Planları Üzerinden Değerlendirilmesi, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt, 22 Sayı, 54 ,ss 107-139
- Kırşan, Nizamettin, Oda Jimnastikleri: Genç Kızlar İçin, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 39, Ulus Basımevi, Ankara 1937,s 4
- Kızlar Futbol Oynar Mı? , *Beden Terbiyesi ve Spor*, Vakıf Matbaası, Sayı 44-45, İstanbul 1943,ss 39-40
- Ledent, Dr.Rene ,Beden Terbiyesinde Metod, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 20, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1940,ss 19-20
- Lemke, Thomas, *Biyopolitika*, Çev, Utku Özmakas, İletişim Yay.İstanbul 201,
- Manul , Gabriel, Çocuk Kadın ve Beden Terbiyesi, Çev: Neyyir Alçay, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 33 , Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 9-11
- Morani Naili, Bayan Atletlerimiz İlk Adımlarını Atmış Bulunuyorlar, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 30 , Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,s 45-46
- Mutlu, Mustafa, *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Spor ve Eğitimde Öncü Bir İsim: Selim Sırrı Tarcan*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,Ankara 2019
- Mutlu ,Nermin , Popüler Kadın Dergilerinde Kadın Temsili (Örnek Olay: Cosmopolitan Dergisi) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Konya 2009
- Müezzinoğlu ,Ersin, KAYA, Yakup, Milli Mücadele Sonrasında Türk Kadınına Siyasal Haklar Tanınmasına Yönelik Arayışlar (1923-1924), *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 18, e-dergi ,2017,ss 139-154
- N.R.K., Şişmanlık, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 52, Ulus Basımevi, Ankara 1937,s 10
- Ojakangas , Mika ,Platon 'un Devlet Irkçılığı: Biyopolitikanın Tarihini Yeniden Okumak",*Biyopolitika*, Cilt I. Editör Onur Kartal , Notabene Yay. Ankara 2016
- Oktay ,Elif Yüksel , Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Uygulanan Nüfus Politikaları, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 4, Yalova 2014,ss 31-51

Ördem, Özlem Aydoğmuş, Kadın Bedeni ve Biyo-İktidar/Biyo-Politika Söylem Düzeni, Fe Dergi , Cilt 12 , Sayı 2 *Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma Uygulama Merkezi Yay.* Ankara 2020,ss 32-44

Özmkas, Utku ,*Biyopolitika: İktidar ve Direniş, Foucault, Agamben, Hardt-Negri* , İletişim Yay. İstanbul 2019

Öztürk ,Nilüfer , *Bir Beden Sosyolojisi Problemi Olarak Namus Kavramı ve Kadın*

Bedeni, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı ,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Karaman 2012

Platon , *Devlet*, (Çev) : Cenk Saraçoğlu - Veysel Atayman ,Bordo-Siyah Yay. İstanbul 2018, s 132

Pura, Fuat, Kadın ve Spor, *Türk Spor Kurumu Dergisi*, Sayı 6, Ulus Basımevi, Ankara 1936,s 6

Pura, Fuat, Günlük Jimnastik, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 7, Cumhuriyet Matbaası ,Ankara 1939,ss 23-25

Pura, Fuat, Günlük Jimnastik,*Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 8,Cumhuriyet Matbaası ,Ankara 1939, ss 40-42

Pura,Fuat, ,Kadınlar İçin Günlük Jimnastik, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 2, Alaeddin Kırıl Basımevi ,Ankara 1939 ss 26-28

R.B ,Alman Kadınları ve Eskrim, Eskrim Kadınlar İçin İdeal Bir Spordur”,*Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 38 , Alaeddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1942,ss 15-17

Rasimoğlu, Ceren Gülser İlikan , İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Nüfus ve Halk Sağlığı Tartışmalarının Değerlendirilmesi, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi *Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, Cilt 4,Sayı 3 , Mersin 2014,ss 16-21

Resmi Gazete; 17 NİSAN 1940, Sayı 4487, s, 662

Sander, Oral, *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e*,İmge Kitapevi, Ankara 2000,

Semiz ,Yaşar, 1923–1950 Döneminde Türkiye’de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi),*Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* ,Sayı 27 Konya 2010, ss 423-469

Tarcan, Selim Sırrı, Kadınlar Spor Yapmalı Mı?, *Ulus Gazetesi*, 10 Haziran 1940,s 9

- Tardieu, Charles ,Spor Neşe ve Sıhhattır, Çeviren M.T, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 27-28,Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 52-55
- Tarhan, Tayfur, Eskrimin Faydaları, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 38 , Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1942,ss 8-10
- Taslaman ,Caner, *Evrin Teorisi, Felsefe ve Tanrı*, İstanbul Yay. 2007
- Taylan, Jale, Kızlarımızın Atletizm Faaliyeti , *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 37, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1942,ss 18-20
- Taylan, Jale,Kızların Yaş Tekamülüne Göre Beden Terbiyesinin Metodik Tertibi, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 29 , Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 11-13
- Taylan,Jale , Kayak, Kadın Sporı olarak,*Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 16, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1940,ss 18-20
- TBMM Zabıt Cerideleri , 5. Dönem ,Cilt 26, Birleşim 76, s 172
- TBMM Zabıt Cerideleri , 6.Dönem ,Cilt 18, Birleşim 60 ,s 360
- TBMM Zabıt Cerideleri, 1. Dönem, Cilt 27 ,Birleşim 185, s 126
- TBMM Zabıt Cerideleri, 6.Dönem , Cilt 25,Birleşim 1, s 4
- TBMM Zabıt Cerideleri, 1 .Dönem , Cilt 5 ,Birleşim 86, ss 93-94
- TBMM Zabıt Cerideleri, 1.Dönem , Cilt 4, Birleşim 72, ss 323
- TBMM Zabıt Cerideleri, 1.Dönem Cilt 8, Birleşim 155, ss 358-360
- TBMM Zabıt Cerideleri, 2 .Dönem , Cilt 7 ,Birleşim 1 ,s 4
- TBMM Zabıt Cerideleri, 2.Dönem , Cilt 22, Birleşim 57, s 10
- TBMM Zabıt Cerideleri, 2.Dönem, Cilt 23,Birleşim 73, s 255
- TBMM Zabıt Cerideleri, 3 .Dönem , Cilt 9 ,Birleşim 41, s 22
- TBMM Zabıt Cerideleri, 3.Dönem , Cilt 18, Birleşim 49, s 92
- TBMM Zabıt Cerideleri, 4 .Dönem , Cilt 5 ,Birleşim 12 ,s 28
- TBMM Zabıt Cerideleri, 5. Dönem, Cilt 26,Birleşim 83, s 487

TBMM Zabıt Cerideleri, 5.Dönem, Cilt 19,Birleşim 75, s 277

TBMM Zabıt Cerideleri, 6.Dönem ,Cilt 26,Birleşim 82, s 332

TBMM Zabıt Cerideleri,1.Dönem, Cilt 2,Birleşim 23 , ss 67-68

TBMM Zabıt Cerideleri,7.Dönem ,Cilt 7,Birleşim 24, s 143

Tokatlıoğlu, ALİ EMRAH, *Biyopolitika Kavramı Çerçevesinde 1938 Beden Terbiyesi Kanunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020

Toprak, Zafer ,*II. Meşrutiyet Dönemi 'nde devlet, aile ve feminizm Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Ankara, 1993, cilt 1

Toprak,Zafer, *Darvvin 'deri Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji* ,Doğan Yay. İstanbul 2012,

Tuğluoğlu, Fatih ,Türkiye Cumhuriyeti'nin İkinci Nüfus Sayımı : 20 İlkteşrin 1935 “Ne Bir Eksik Ne Bir Fazla” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 12,Sayı 25, 2012,ss 55-78

Türk, Kemalettin Ö, Bağlanma Yarışı ve Sporcu Türk Kadını, *Beden Terbiyesi ve Spor* , Sayı 29 , Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941, ss 3-5

Türkmen, Mutlu ,*Beden Terbiyesi: Erken Dönem Türk Spor Politikalarının Sosyo-Politik Temelleri*, Spor Yayınevi ve Kitabevi ,Ankara 2018

Yaman, Kadri, Hep Hareket,*Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 26, Alaaddin Kırıl Basımevi, İstanbul 1941,ss 19-20

Yücel ,Hasan Ali, Terbiye Bir Bütündür, *Beden Terbiyesi ve Spor*, Sayı 41-42, İstanbul 1942,ss 4-5